

www.kitabxana.net

Milli Virtual-Elektron
Kitabxana

“Mir Cəlal”

Ədəbi-elmi almanax - N 2

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

www.kitabxana.net

Milli Virtual-Elektron Kitabxana

**Yeni Yazarlar və Sənətçilər İctimai Birliyinin
rəqəmsal nəşrlər seriyası**

“Mir Cəlal”

Ədəbi-elmi almanax
3 Cildə. II Cild

Filoloji və ədəbiyyatşünaslıq materialları

YYSİB – kitabxana.net - Bakı-2020

www.kitabxana.net və YYSİB-nin
müştərək nəşri

1

Tərtibçi və redaktor, layihə rəhbəri:
Aydın Xan Əbilov,
Prezident təqaüdçüsü, yazıçı-
kulturoloq, YYSİB sədri

Bu elektron nəşr Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondunun maliyyə yardımı ilə Yeni Yazarlar və Sənətçilər İctimai Birliyi tərəfindən həyata keçirilən “Bizi innovativ-kreativ birləşdirən kitab: Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" adlı layihə çərçivəsində hazırlanmışdır.

© Yeni Yazarlar və Sənətçilər İctimai Birliyi, 2020

ƏZİZ BİR İNSANI XATIRLAYARKƏN (MİR CƏLAL HAQQINDA DÜŞÜNCƏLƏR)

Mir Cəlal özünün ədəbi-bədii, elmi-tədqiqi əsərləri ilə Azərbaycan ədəbiyyatı və ədəbiyyatşünaslığında görkəmli yer tutan yazıçı-alimdir. Bu günlər xalqımız öz sənətkar oğlunun 90 illiyini böyük hörmət və məhəbbətlə qeyd edir.

Mir Cəlal "Dirilən adam", "Bir gəncin manifesti", "Təzə şəhər", "Açıq kitab", "Yaşlıdlarım", "Yolumuz hayandır" roman və povestlərinin müəllifi, həm də Mirzə Cəlil, Ə.Haqqverdiyev satirik, yumoristik ənənələrini özünəməxsus ustalıqla davam etdirən hekayə ustası kimi şöhrət qazanmışdır.

Elmi-ictimaiyyət Mir Cəlal müəllimi Füzuli, Mirzə Cəlil, Ə.Haqqverdiyev, N.Nərimanov, Səməd Vurğun və b. sənətkarlar haqqında dəyərli elmi əsərlər müəllifi kimi də tanıyır.

Mir Cəlalin bir çox istedadlı gənc qələm sahiblərinin ədəbiyyata, elmə gəlməsində bir müəllim, ustad kimi böyük xidmətləri vardır. O, qayğıkeş müəllim, sadə və mehriban insan kimi xalq arasında dərin hörmət qazanmış görkəmli bir ədib idi.

...Pəncərəmdə gülümsəyən ilıq payız günəşi könlümdə havaya çıxmaq həvəsi oyadır. Həyətə enirəm. Uşaqlar qaçır, oynayır, şənlenirlər. Nəvələrim - Aygül və Günay da qoşulur onlara. Hərdən üzbəüz eyvanlardan kimse uşaqları səsleyir...

Burada, bir zamanlar, bu eyvanlar bərabəri qalxan yaşıl qovaqlar yaşıl fəvvarələr kimi xəyalımda cərgələnir. Sərin yay axşamlarında, beləcə ilıq payız havasında o ağaclar altında əyləşib həmsöhbət olan insanları xatırlayıram. Şaqrar gülüşlər, duzlu-məzəli söhbətlər, şən zarafatlar eşidilərdi bu həyətdən.

Mir Cəlal müəllim nəvələrinin əlindən tutub gəzərdi. Qoşqar müəllim dostlarının arasında dağ kimi görünərdi. Şəfaət müəllim fikir-xəyal aləmində ağır-ağır gəzinərdi...

İllərin qatarında, qanadlarıyla eyvanlara sığal çəkən o yaşıl fəvvarə qovaqlar kimi adamların da sırası seyrəldi bu həyətdə... Bir yaşıl xatirəyə çevrildi onlar da. Suyu sozalan fəvvarələr kimi görünməz oldu o yaşıl ağaclar, o yaxşı adamlar...

Xəyalım yol salır o illərə, o günlərə, o sərin yay axşamlarına...

...1954-cü ilin payızı idi. Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun üçüncü kursunda oxuyurdum. TələbəlİK qayğılarından göz açA bilmirdim. Arada kiçik bir imkan tapan kimi Yazıçılar İttifaqına gedir, şeir üzrə məsləhətçi Nəbi Xəzriyə təzə şeirlərimi oxuyur, məsləhət alırdım.

Bir gün də həvəslə pillələri qalxıb Nəbi müəllimin yanına gələndə, o mənə xoş bir xəbər verdi:

"Uşaqgəncnəşr"ın baş redaktoru Hamid Qasımzadə səni axtarır. "Kəndimizin çobanı" poemanı nəşriyyatın planına daxil ediblər. Özünü çatdır ora, gör nə sözləri var?

Bu xoş xəbər üçün Nəbi müəllimə təşəkkür edib, nəşriyyata yollandım. Hamid Qasımzadə öz kabinetində Mir Cəlal müəllimlə söhbət edirdi. Qapı açıq idi. Məni görüb, içəri çağırırdı. Yerindən qalxıb mənimlə çox səmimi əl tutdu və Mir Cəlal müəllimə sarı döndü:

- Cavan şairdir, - dedi, - "Pioner" jurnalında bu günlərdə poemasını oxumuşam. Uşaqlar üçün şəkilli kitab kimi biz də çap etmək istəyirik.

Mir Cəlal müəllim də mənə əl uzatdı. Onunla çəkinə-çəkinə əl tutdum. Mənim kimi adi bir tələbəyə bütün oxucuların sevdiyi "Bir gəncin

manifesti" əsərinin müəllifi ilə görüşmək, onun səsini eşitmək nə qədər sevindirici idi!

Mir Cəlal müəllim Hamid Qasımzadənin təşəbbüsünü bəyəndi:

- Bu nəşriyyat əslində uşaqların, gənclərin nəşriyyatıdır, - dedi. - Cavan yazıçıların, şairlərin ilk kitabları burada çap edilir. Onların arasında gələcəyinə ümid bəslədiyimiz cavanlar çoxdur. Ancaq onların qayğıya da böyük ehtiyacları var. Bu cavan oğlana mənim nə köməyim lazımdırsa, hazırım!..

Hamid müəllim dedi:

- Əsər artıq plana salınıb. Makinada yazdırıb bir üzünü redaktəyə, bir üzünü isə rəssama vermişik. Yaxın günlərdə redaksiya şurasında baxılacaq. Müəllifin iştirakı vacibdir. Yaxşı ki, öz ayağı ilə gəlib çıxıb.

- Bu xəbəri Nəbi müəllim çatdırdı mənə, - dedim.

Hamid Qasımzadə redaksiya şurasının nəzərdə tutulan gününü, saatını kağıza yazıb mənə verdi.

Bu xoş münasibətə və qayğıya görə onlara necə təşəkkür edəcəyimi bilmədim. Sadəcə olaraq, "dekandan icazə alıb gələm", - dedim.

...Bir neçə gündən sonra Hamid müəllimin dediyi vaxtda onun yanına gəldim. Redaksiya şurasının

üzləri nəşriyyatın direktoru Əhəd Bağırzadənin otağına toplaşmışdılar. Qapı açıq idi. Mir Cəlal müəllim də orada idi. Görüb ürəkləndim. Rəsul Rza, Mir Cəlal müəllim və Qılman Musayev divanda əyləşmişdilər. Şairlərdən Osman Sarıvəlli, Mehdi Seyidzadə, Mikayıl Rzaquluzadə, Əyyub Abbasov, alim Mirəli Axundov da müzakirəyə gələnlər arasındaydılar. Hamid Qasımzadə başıyla mənə işarə etdi, içəri keçdim.

Qarıya yaxın bir stulda əyləşdim. Əhəd Bağırzadə məni redaksiya şurasının üzvlərinə təqdim edib:

- Cavan müəllifimiz İlyas Tapdıqovdur, - dedi.

Mən adlı-sanlı, böyük sənətkarların qarşısında yazımı oxumağa çox çətinlik çəkib, tez-tez boğazımı arıtlayırdım...

Məni imtahan verən tələbə kimi həyəcanımdan tər basmışdı. Bunu görə Əyyub Abbasov:

- Sən bir az nəfəsini də, indi mən oxuyum! - dedi.

Elə bil üstümdən dağ götürüldü. Əyyub müəllim poemadan xeyli oxudu. Yeni səhifəyə keçəndə Mir Cəlal müəllim yarızarafat, yarıciddi belə bir təklif verdi:

- Əyyub, mənə elə gəlir ki, sonrasını oxumaya da bilərsən. Dili haqqında şeirin axıcılığı bizə təsəvvür verdi. Həm də əsər çap edilib, sonra da Osmanın

əlindən keçib. Bu bizim üçün kifayət deyilmi? Təklif budur ki, çox vaxt itirmədən şəkillərə baxaq...

Yaşırım olan rəssam Rafiq Mehdiyev də mənimlə yanaşı əyləşmişdi. İri qovluqdan şəkilləri çıxarıb, hazır dayanmışdı. Hamı Mir Cəlal müəllimin təklifini bəyəndi. Qılman Musayev azca tərəddüd etdi. O, "Azərnəşr"-in baş redaktoru işləyirdi. Dedi:

- İlk kitab ədəbiyyata gələn gənc müəllifin həyat sınağıdır, onun gələcək taleyini müəyyən edir. Onlara tələbkarlıqla yanaşmalıyıq.

Bu vaxt Rəsul müəllim böyük bir qayğıkeşliklə Qılman müəllimə sarı döndü:

- Qılman, tələbkarlıq var ki, bu Şura çağırılıb, - dedi.
- Ancaq gənclərə bir az sərbəstlik vermək, imkan yaratmaq da lazımdır. Əsər plana düşüb, redaktədən keçib, bədii tərtibatı da hazırdır. Müqavilə bağlayıb bu cavana qonorar da vermək olar.

Mir Cəlal müəllim Rəsul Rzanın qayğıkeşliklə deyilmiş sözlərinə qüvvət verdi:

- Rəsul doğru deyir. Gənclərə daha çox qayğı lazımdır. Çünki onların çoxu tələbədir, təqaüdlə dolanır. Qonorarları vaxtında verilsə, özlərinə yaxşı əyin-baş alarlar. Çoxunun qış paltosu yoxdur.

Əhəd müəllim bütün bu deyilənləri nəzərə alacağına söz verdi və nikbinliklə dedi:

- Təki gənc yazıçılar yaxşı əsərlər yazsınlar. Biz onların qayğılarına qalmağa hazırıq. Xüsusilə də uşaqlar üçün əsərlər yazanların. Çünki uşaq əsərlərinə böyük ehtiyacımız var.

Elə oradaca Əhəd Bağırzadə mənimlə müqavilə bağlamaq üçün baş redaktora göstəriş verdi.

Mən bir neçə gündən sonra qonorarımın yarısından çoxunu aldım. Tələbə dostlarımı və gənc şairlərdən Sərdar Əsədi, Tofiq Bayramı, Əlyar Yusiflini və Həmzə Səfərovu yaxşıca qonaq etdim.

Kitabımsa beş-altı aydan sonra çapdan çıxdı. İnstitutun akt zalında Osman Sarıvəllinin, Şıxəli Qurbanovun, Mir Cəlalin, İsmayıl Şıxlının, fəlsəfə elmləri namizədi Həmid Əfəndiyevin, tənqidçi Kamal Qəhrəmanovun, dekanımız Sədi Əfəndiyevin iştirakı ilə geniş müzakirəsi keçirildi.

Müəllimlərin və fakültəmizin tələbələrinin bir çox suallarına cavab verdim... Dərsliklərdə əsərlərini oxuduğum görkəmli sənətkarların dedikləri xoş sözlər mənə uçmaq üçün qanad, yazmaq üçün həvəs verdi.

Bir il sonra Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı Komsomolun Mərkəzi Komitəsi ilə birgə gənc yazıçıların müşavirəsini keçirdi.

Hörmətli sənətkarımız Mir Cəlal orada geniş məruzə etdi. Müşavirə "Bilik" Cəmiyyətinin akt zalında (indiki T.Əlyarbəyov, 3) keçirildi.

Mir Cəlal müəllim böyük qayğı ilə onlarla gənc şair və nasirin əsərlərini təhlil etdi. Onlara Füzuli, Mirzə Ələkbər Sabir, Mirzə Cəlil, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Səməd Vurğun kimi böyük sənətkarların yolunu tutmağı, ədəbi təcrübəsini öyrənməyi tövsiyə etdi. Bir cavan şair çıxışında qeyri-təvazökarlıqla iddia etdi ki, şeirində işlətdiyi "şamın ömrü yanmağındadır" fikrini Bəxtiyar müəllim məndən götürüb. Cavan şairin belə deməsi tay-tuşlarının etirazına səbəb oldu. Zalda gülüşmə başladı.

Mir Cəlal müəllim mülayim bir tərzdə:

- Ay oğul, - dedi, - bu fikir Füzulidə də var. Bəxtiyar bunu inkişaf etdirib, gözəl bir şeir yazıb. Həm də bu iqtibasdır. Bəlkə sən Füzulini oxusaydın deyərdin: "Füzuli məndən oğurlayıb".

Zaldakılar ürəkdən güldülər və Mir Cəlal müəllimi hərəretlə alqışladılar.

Sonra Komsomolun Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Nazim Hacıyev öz çıxışında bu sözləri təkrar etdi və gənc qələm sahiblərini öz ustadlarına qarşı ehtiramlı olmağa çağırırdı.

Həmin müşavirədə yazıçı Sabir Əhmədovun "Arabaçı" hekayəsi, şair Əli Kərimin "Poçtalyon", "İki sevgi", Famil Mehдинin "Ana" şeirləri dəfələrlə tərifləndi. Və mənim "Atamın son məktubu" şeirim uğurlu yazılar sırasında qeyd edildi.

Mir Cəlal müəllim Əli Kərimin "Poçtalyon" şeirindən "Gəlin təbəssümü, ana "sağ ol"u, onun dövlətidir, onun varıdır", "Yükü el salamı, el məhəbbəti, bir yüngüllük duyur ağırlığından" misralarını misal gətirib, onun dərsliyə düşəcək bir şeir olduğunu xüsusilə nəzərə çatdırdı.

Ustad sənətkarın məruzəsi bizi nədən və necə yazmağa ruhlandırırdı. Vətəndaşlıq hissi, xəlqilik və təbiilik - onun bizə ən böyük tövsiyəsi idi. Çıxışçıların xahişi ilə Mir Cəlal müəllimin həmin məruzəsi "Azərbaycan" jurnalında çap edildi. Mən institutu bitirdikdən sonra bir il yarım Radio Komitəsində ştatdankənar müxbir kimi çalışdım. 1957-ci ilin dekabrından, yazıçı Əyyub Abbasovun vəfatından sonra, onun yerinə "Uşaqgəncnəşr"ə şeir üzrə redaktor vəzifəsinə götürüldüm. Redakte

etdiyim ilk kitab yazıçı Gülhüseyn Hüseynoğlunun "Poylunun gənc çobanı" oldu. Şairanə dildə yazılmış bu kitaba demək olar ki, bir dəfə oxumaqla qol çəkdim. Bundan sonra Abdulla Şaiqin "Şeyrlər və hekayələr", Nəbi Xəzrinin "Vətən və qürbət", Həsən Seyidbəylinin "İlk tanışlıq", İsgəndər Coşğunun "Gəmidə söhbət" kitabları da mənim üçün əziyyətsiz oldu.

Redaktəyə götürdüyüm növbəti kitab İsmayıl Soltanın məktəblilər üçün yazdığı şeyrlər idi. Əlyazmasını bir neçə kərə oxudum. Ənənəvi şəkildə yazılmış, emosiyadan məhrum nəsihətçilik idi. Üç-dörd şeiri rəngli şəkilli kitab halında çap etmək olardı. Uşaqlar heç olmasa kitabın şəkilləri ilə maraqlanardılar. Fikrimi beləcə Hamid Qasımzadəyə söylədim. Baş redaktor bu fikri müəllifə çatdırmağı lazım bildi. Mən belə də etdim. Lakin müəllif razılaşmadı. Hamid Qasımzadə direktorla danışdı, əlyazmasının taleyini redaksiya şurasında həll etməyi qərara aldı.

Vaxt müəyyən edildi. Redaksiya şurasının üzvləri nəşriyyata dəvət olundu. Müəllifə də bu barədə məlumat verildi. Təyin edilmiş vaxtda redaksiya şurasının üzvləri və müəllif direktor otağına yığıldılar. Əhəd Bağırzadə başqa işə keçmiş və

artıq "Uşaqgəncnəşr"ə 20 illik repressiyadan sonra bəraət almış yazıçı Seyfulla Şamilov direktor təyin olunmuşdu. Hamı onunla böyük ehtiramla görüşüb, müzakirənin başlamasını gözləyirdi. Mir Cəlal, Osman Sarıvəlli, Mehdi Seyidzadə, Qılman Musayev (İlkin), Mikayıl Rzaquluzadə bu gün əlyazması haqqında fikirlərini söyləyəcəkdilər və İ.Soltanın kitabının taleyi həll olunacaqdı.

Baş redaktor nəşriyyatla müəllif arasında baş vermiş ixtilafı redaksiya şurasının üzvlərinə bildirib, sözü mənə verdi.

Mən baş redaktora və müəllifə artıq məlum olan fikrimi söylədim. Bir az da şeirlərin təhlilinə yer verdim. Birinci olaraq Mikayıl müəllim bu səpkili şeirlərin hələ mətbuat səhifələrində yer tutduğunu dedi və bu şeirləri çap etməyi məsləhət bildi. Mən isə artıq bu quru və həyat şirəsi olmayan nəsihətçiliyin uşaqların zövqünü korladığını dedim. Bunun əvəzində İ.Soltanın "Ağdərə yollarında" poemasını təkrar nəşr etməyin üstün olacağını söylədim. Şair mənimlə razılaşmayıb nədənsə üzünü direktora tutdu və incik halda:

- Seyfulla, - dedi, - İlyas cavandır, ondan o qədər incimirəm. Mən səndən inciyirəm ki, şeirlərimi

təcrübəsiz bir cavana redaktəyə vermişən, o da böyük-küçük qanmır.

Seyfulla müəllim təmkinini pozmadı:

- İsmayıl, incimə, tələb dəyişib. Bir də bu şurani ona görə çağırmışıq ki, kimin haqlı olduğu üzə çıxsın.

Bu ara Mir Cəlal müəllim İsmayıl Soltana müraciətlə dedi:

- İlyas cavan olsa da, dedikləri həqiqətdir. İsmayıl, incimək lazım deyil. O, redaktor olmaqdan başqa həm də bugünkü gəncliyin zövqünü təmsil edir. Mən də bu fikirdəyəm ki, indən sonra uşaqlar üçün yazılan bütün əsərlərə tələbkar yanaşılınsın. Maraqsız, həyat nəfəsindən məhrum olan kitablar uşaqların zövqünü korlamaqdan, onun kitaba olan marağını öldürməkdən başqa bir şey deyil. Gəlin bu cavan oğlanın sözünü qəribliyə salmayaq.

Eyni fikirləri Osman müəllim də söylədi:

- Mənə də deyiblər, uşaqlar üçün şeirlərini gətir çap edək: hiss edirəm ki, bu asan deyil. Uşaqlar üçün yazan müəlliflər gərək uşaq dünyasına, onun psixologiyasına, maraqlarına yaxından bələd olsun. Mən elə bilirəm ki, İlyas uşaq əsərlərində bu keyfiyyətləri axtarır.

Redaksiya şurasının bütün üzvləri nəticədə nəşriyyatın fikrini təsdiq etdi. Osman Sarıvəlli də,

Mir Cəlal müəllim də öz əsərləri ilə bu tələblərə cavab verən sənətkarlar idi. Onların nüfuzlu sözü İsmayıl Soltanı inandırdı.

Az sonra bir neçə əlyazmasını da beləcə, şurada təhlil edib, geri qaytardım. Üstündən bir müddət keçəndən sonra İsmayıl Soltan hayıf almaq məqsədilə, mənim 1959-cu ildə çap edilmiş, oxucular tərəfdən maraqla qarşılanmış "Gözlər" kitabımı tənqid etdi. Lakin hamı bu tənqidin qərəzlə yazıldığını bildirdi.

Bir neçə gündən sonra Mir Cəlal müəllim nəşriyyata gəldi. Redaktorlar otağında hamıyla mehribanca görüşüb, bu tənqidlə bağlı ruhdan düşməməyim üçün mənimlə xüsusi danışdı.

- İlyas, mən sənin, doğrusu, son vaxtlar almanaxda çap edilən şeirlərini oxuyub bəyənmişəm, - dedi. - "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində çap edilmiş tənqidi görəndən sonra kitabını tapıb oxudum. Gördüm ki, tənqid qərəzlidir. Qərəz oxucu gözündən yayına bilməz. Həm də indi savadsız adam yoxdur. Bu tənqidin sənə xeyri bu oldu ki, kitabını tələbələrə diplom işi verməyi məsləhət bildim.

Mir Cəlal müəllim öz gənclik illərində başına gələn maraqlı əhvalatlardan, İçərişəhərdə kiçik bir mənzili

olmasından, Gədəbəyin Söyüdlü kəndində müəllim işləməsindən və o kənddə maarif işini quranlardan biri Mirzə Teymurla dostluğundan bizə səmimiyyətlə söhbət etdi. Sonra da:

- Təzə kitabını hazırlayanda gətir ona müqəddimə yazım, - dedi.

"Gözlər"dən sonra iki kitabım çapdan çıxdı. Lakin Mir Cəlal müəllimi müqəddimə üçün narahat etmədim.

1966-cı ildə çap üçün hazırladığım "Bir eşqin şimşəyi" kitabımın redaktoru sevimli şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə oldu. Bəxtiyar müəllim kitabın çapa verilməsinə imza atmışdı. Ona dedim:

- Mir Cəlal müəllim müqəddimə yazmaq istəyir.

Bəxtiyar müəllim mənə əlyazmasını onun evinə aparmağı məsləhət bildi. Belə də etdim. Əlyazmasını verib, qapıdan qayıtmaq istəyirdim ki, Mir Cəlal müəllim məni içəri dəvət edib:

- Gəl otur, şeirlərini özün oxu, - dedi.

Sonra da oğlu Hafiz və Aqili, qızı Ədibəni də qulaq asmağa çağırdı. Mən şeirləri oxuyanda gördüm həyat yoldaşı Püstə xanım da çay gətirib, məni də dinləyir. Beş-altı şeir oxudum.

Mir Cəlal müəllim əvvəlcə övladlarının fikrini soruşdu. Hafiz hamının adından müsbət fikir söylədi. Püstə xanım da onların fikrini bəyəndi. Mənim xoş sözlərdən məmnunluğumu hiss edib, Mir Cəlal müəllim:

- Hələ Arif burada olsaydı, - dedi, - o da maraqlı fikir söyləyərdi. Riyaziyyatçıdır, ancaq ədəbiyyatı çox sevir...

Sonra Mir Cəlal müəllim özü də şeirlərin məziyyətindən danışdı və bəzi misraların yanında üstəgəl işarəsi qoydu. Bir neçə gündən sonra gördüm həmin parçalardan müqəddimədə misallar gətirib. İlk gətirdiyi parça bu idi:

*Nəzər sal Gədəbəyin
O bəmbəyaz qarına.
Buludlar qalay çəkib,
Sanki mis dağlarına.*

Mir Cəlal müəllimin müqəddiməsi "Bir eşqin şimşəyi" adlı kitabımda "Azərnəşr"də 1966-cı ildə çap edildi. Bu müqəddimə məni haqsız, qərəzli tənqid edənlərə tutarlı cavab oldu.

...Mən uzun illər nəşriyyatda müxtəlif vəzifələrdə çalışmışam. 70-ci illərdə baş redaktor işləyirdim. Mir Cəlal müəllim redaksiya şurasının üzvü kimi yenə də tez-tez "Gənclik" nəşriyyatında olur, mübahisəli əsərlərin müzakirəsində iştirak edir, gənc qələm sahiblərinə dəyərli məsləhətlər verirdi. Bir gün nəşriyyatımızın direktoru Əzizə Əhmədova-Türkan ilə Mir Cəlal müəllimə Nizami Gəncəvinin mənzum rəvayətlərindən uşaqlar üçün rəngli şəkillərlə çap ediləcək nağıl-hekayələrə ehtiyac olduğunu söylədik.

Ustad yazıçı bu təklifi məmnuniyyətlə qəbul etdi. "Kərpickəsən kişinin dastanı" və başqa mənzum rəvayətlər əsasında yığcam və məzmunlu hekayə-nağıllar yazdı.

Bunlar gözəl rəngli şəkillərlə balaca oxuculara çatdırıldı, təkrar-təkrar çap edildi. Uşaqların ən sevimli kitablarına çevrildi.

O, özü də balaları, nəvələri çox sevirdi. Həyətdə nəvəsi Leylanın əlindən tutub onu danışdıradanışdırı gəzirdi. Mən uşaqlarımı bağçadan, məktəbdən gətirəndə, eyni binada yaşadığımızdan tez-tez rastlaşırdıq. Bir dəfə evimizin qabağındakı qəzet köşkünün yanında salamlaşdıq. O, əl uzadıb uşaqlarla da görüşdü.

- Bu qəşəng qızın adı nədir?
- Şəbnəm!
- Bəs bunun adı?
- Gültəm!
- Gözəl adlardır. Şəbnəm adını ilk dəfədir eşidirəm...

- Mir Cəlal müəllim, - dedim, bunlara doğum şəhadətnaməsi alanda "belə adlar siyahıda yoxdur" deyə yazmırdılar. Bu adları zor-bəla ilə yazdırdım. Mir Cəlal müəllim ürəkdən güldü və uşaqları danışırdı, dərhal onların üreyinə yol tapdı...

Mir Cəlal müəllimi yay mövsümündə əsasən Bakıda görmək olardı. Yaşadığı evin yaxınlığındakı "Çinar" kafesində axşamın sərin havasında oturub, yaxın sənət dostları ilə dondurma yeyirdi.

Mən də hərdən çinar altında onun şirin söhbətlərinə qoşulurdum.

O, dönə-dönə Səməd Vurğunla Gəncədəki ilk görüşündən, Gəncə ədəbi mühitindən danışırdı. Müasir şairlərdən Bəxtiyar Vahabzadəni, Nəriman Həsənzadəni çox tərifləyirdi: "Bəxtiyarı, Nərimanı, Firudini elmə mən həvəsləndirdim..."

Azərbaycan torpağını dərin məhəbbətlə sevən bu böyük ədiblə bir dəfə şair Nəriman Həsənzadə, müğənni Yaşar Səfərov, müğənni Kifayət Gəncəli

və mən Neftçalaya maraqlı tədbirə getmişdik. Özü də "Ekspres" avtobusla. Mir Cəlal müəllimin maşınla getmək imkanı vardı. Lakin dəstədən ayrılmayıb, bizimlə yol yoldaşı olmağı üstün tutdu. Avtobusda hər birimiz növbə ilə Mir Cəlal müəllimin yanında əyləşib onun söhbətini eşitmək istəyirdik.

...Bir axşam çağı Azərbaycan Televiziyasının ədəbi-dram verilişləri redaksiyasının baş redaktoru, qələm dostum Nahid Hacızadə ilə dəniz havası almağa çıxmışdıq.

Mir Cəlal müəllim gənc alim dostu Firudin Hüseynovla sahilə gəzişirdi. Hiss etdik ki, Firudin harasa tələsir, ancaq Mir Cəlal müəllimi tək buraxmaq istəmir. Öyrəndik ki, "Maarif" nəşriyyatında birgə müəllifi olduqları "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı" dərsliyinin korrekturasını nəşriyyata çatdırmalıdır. Firudin sağollaşdı və getdi.

Mir Cəlal müəllim bizimlə söhbətinə zarafatla başladı:

- Dəniz havası gözəldir. İttifaqa (Yazıçılar İttifaqı) gedib-gəlirsizmi? Oranın havası necədir?

Nahid dedi ki, mən demək olar ki, yazıçıları televiziya da görəəm. İttifaqın yolunu tanımıram.

Mən isə dedim:

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

- Bu günlərdə nəşriyyatın planını müzakirə etmək üçün İttifaqa getmişdim. Qanı qara qayıtdım. Hərə közü öz qabağına çəkirdi. Heç kəs başqasının əsərini plana salmağı təklif etmədi. Rəyasət heyətinin üzvlərinin hamısının əsərləri plana əlavə edildi, əvəzinə cavanlar kənarda qaldı.

Mir Cəlal müəllim güldü:

- Məni necə? Plandan çıxarmadılar ki?!

Dedim:

- Mir Cəlal müəllim, həmin planda sizin əsəriniz yoxdur. Nizamidən iqtibaslarınız var, özü də həcmi çox kiçikdir. Görünür, gözlərinə dəyməyib.

...Qonşu olduğumdan, nəşriyyatda, televiziyada işlədiyimdən, universitetə tez-tez gedib gəldiyimdən Mir Cəlal müəllimlə çox görüşlərim olub.

Onunla bağlı xatirələrim deməklə, yazmaqla qurtarmaz. O, rəhmətə getdikdən sonra mən uzun zaman özümə gələ bilmirdim.

***

Hərdən ürəyimdən belə bir arzu keçir: kaş, Mirzə Cəlil, Cəfər Cabbarlı, Səməd Vurğun, Bülbül haqqında yazılan xatirələr kimi Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev haqqında da xatirələr yazılıydı. Bəlkə

də onun haqqında zəngin xatirələr var, mənim nəzərimdən qaçıb. Xatirələr, xüsusilə yazıçılar, sənət adamları haqqında qələmə alınan xatirələr onların böyük sənət taleləri qədər maraqlıdır. Gözəl müşahidələri, təbii və qüdrətli qələmilə seçilən Ə.Haqqverdiyevin həyatı, yaşayışı, güzəranı bəlkə onun gözəl əsərləri qədər maraqlı olardı. Yazıçı şəxsiyyəti bəzən onun yaratdığı obrazlardan yuxarıda dayanır. Mirzə Cəlil haqqında onun ömür-gün yoldaşı Həmidə xanımın xatirələri, Cəfər Cabbarlı haqqında Sona xanımın xatirələri, Səməd Vurğun haqqında Şəmistan Nəzirinin topladığı xatirələr, Bülbül haqqında Nahid Hacızadənin redaktorluğu ilə çıxmış "Bizim Bülbül - dünyanın Bülbülü" xatirələr toplusu nə qədər maraqlıdır! Bu kitablar haqqında xatirə yazılmış insanların əsərləri, oxuduğu nəğmələr qədər şirindir.

Taleyi öz əsərlərinin taleyindən yüksəkdə duran, vətəndaş yazıçımız Mir Cəlal müəllim haqqında xalq arasında, onun sənət yoldaşlarının, tələbələrinin, aspirantlarının nə qədər gözəl xatirələri var! Mənim də Yazıçılar İttifaqında, universitetdə, nəşriyyatlarda, qonşuluq görüşlərində, Sahil parkında gəzintilərdə, bəzi rayonlara səfərimizdə Mir Cəlal müəllimlə bağlı

xeyli xatirələrim var. Mir Cəlal müəllim həm də mənim elmi rəhbərim olub. "Azərbaycan poeziyasında təbiət" mövzusunda mənə elmi iş yazdırıb. Lakin tale elə gətirib ki, Mir Cəlal müəllimin vəfatından sonra bədbinləşib, yazdığım həmin elmi işi kənara qoymuşam.

İndiyə qədər Mir Cəlal müəllim haqqında iki xatirələr kitabı çap edilib. Ancaq buna baxmayaraq onu tanıyan adamlardan hər kəs böyük sənətkar haqqında ağızdolusu xatirə danışır. O sevimli insan özü də bizə çox xatirələr danışardı - gəncliyini keçirdiyi Gəncə ədəbi mühitindən, işə ilk təyinat aldığı Gədəbəydən, onu ən çox məşhurlaşdıran universitet illərindən, ayrı-ayrı elm və sənət adamlarından - Yusif Məmmədəliyevdən, Səməd Vurğundan, Abdulla Şaiqdən... onlarla unudulmaz sənət adamından.

Biz gənclər Mir Cəlal müəllimlə görüşəndə ondan gələcəyimiz üçün nəyi işə öyrəndik. O, əsl elm və maarif xadimi, yetkin şəxsiyyət idi. Mir Cəlal müəllim sadə və işgüzar gəncləri çox sevirdi. Təsadüfi deyil ki, N.Babayev, B.Vahabzadə, F.Hüseynov, A.Abbasov, T.Mütəllibov, İ.Bəktaş, X.Əlimirzəyev, Ə.Səfərli, N.Həsənzadə, C.Abdullayev, İfrat xanım, Q.Namazov, F.Mehdi,

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

T.Hacıyev və daha neçə-neçə alimləri elmi fəaliyyətə Mir Cəlal müəllim ruhlandırmış, onlara qayğıkeşliklə yol göstərmişdir.

Son günlərdə Mir Cəlal müəllim haqqında şair, dramaturq və publisist Hidayətin kitabını maraqla oxudum. Azərbaycanca və rusca nəşr edilmiş bu kitablardan bir misal gətirirəm: "Mir Cəlal müəllim böyük elmi-filoloji mərkəz yaratmışdı.

...Bizim kursa dərs deyən ədəbiyyat müəllimləri yeri gəldikcə, Mir Cəlal müəllimdən sitatlar gətirirdilər. Bu sitatların - dəyərli fikirlərin çap olunanı da var idi, adi söhbətlərdən alınan da. Hamısı ibrətamiz fikirlərdir. Ancaq ən maraqlısı o idi ki, həm tələbəlik illərində, həm də sonralar müəllimlərin öz kafedra müdirlərindən sitat gətirməsinin, onun fikirlərinə (özü də çap olunmamış, daha doğrusu o illərdə çap olunmaz fikirlərinə!) istinad etməsinin nə şahidi olmuş, nə də bu barədə eşitmişəm.

Mir Cəlal müəllimin böyüklüyünün göstəricilərindən və onu rəhbərlik etdiyi kafedranın həm yaşlılarının, həm də gənclərinin birmənalı sevdiklərini təsdiqləyən faktorlardan biri də bu idi!"

Bu günlərdə Mir Cəlal haqqında sinəsi dolu olan tələbələrindən biri, filologiya elmləri namizədi Tahir Məsimli ilə rastlaşdım. Mən ona "Əziz bir insanı

xatırlayıram” adlı kitabımı bağışladım. Tahir Məsimli kitabın üz qabığında Mir Cəlal müəllimin şəklini görüb sevindi:

- Bu böyük insan haqqında nə qədər kitab yazılsa, yenə azdır! - dedi. - Mir Cəlal müəllimlə bağlı mənim də qəlbim xoş xatirələrlə doludur. Beş il tələbəsi olmuşam. Mir Cəlal müəllim sadə, təmkinli, çalışqan tələbələrə arxa dururdu, onlara himayədarlıq edir, doğru yol göstərirdi. Mən bu gözəl, xeyirxah insanın ürəyinin böyüklüyünə heyran qalırdım. O, bütün tələbələrə doğma və əziz idi. Bircə gün onu Bakı Dövlət Universitetinin dəhlizlərində görməyəndə, qayğı dolu sözlərini eşitməyəndə darıxırdıq. Mir Cəlal müəllimin ətrafında olan müəllimlərin özləri də biz tələbələr kimi onu öz müəllimləri sayır, hörmətini saxlayırdılar.

Mir Cəlal müəllim tələbələri fəallaşdırmaq, gələcəkdə sərbəst çalışmağa alışdırmaq üçün onlara ilk kurslardan elmi mövzular verirdi. Mənə də bir elmi mövzu - "Mirzə Ələkbər Sabirin uşaq şeirləri" mövzusunu sərbəst işləyib müzakirəyə təqdim etməyim üçün vermişdi. Həm də deyirdi ki, ordan-burdan köçürmə, çalış öz qənaətin, öz fikirlərin olsun.

Belə mövzular tələbələrin elmi düşüncə tərzini, sərbəst fikir söyləmək qabiliyyətini üzə çıxarıb onlara gələcəkdə elmi işlər verib universitetdə və akademiya yaxşı filoloqlar hazırlamaq məqsədi güdürdü.

Mən mühazirələrdən sonra M.F.Axundov adına Respublika Kitabxanasına gedir, Sabirin uşaq şeirlərini oxuyur, təhlil edir, qiymətləndirirdim.

Mir Cəlal müəllimin mənə xoş münasibəti bir paxıl tələbəni narahat edirdi. O, deyirdi, müzakirə vaxtı sən "tədqiqat işi"ni tənqid edib, "belini qıracam". Mən elə bilirdim o, zarafat edir. Həmin tələbə müzakirə vaxtı məni doğrudan da bərk tənqid edib, zəhmətimi yerə vurmaq istədi. Mir Cəlal müəllimsə işimi bəyənib bir fikri nəzərə almağı tövsiyə elədi. Bu da ondan ibarət idi ki, hər şey doğru-düzgün qiymətləndirilib, ancaq fikirlərində systemsizlik, pərakəndəlik var. Bunu sistemləşdirib çap etdirə də bilərsən!

Məni tənqid edən tələbəyə isə dedi:

- Kişinin oğlu əməlli-başlı iş görüb, sən də onun "belini qırmaq" istəyirsən, Tahirdən yaxşı filoloq olacaq, mülahizələri maraqlıdır!

Mən həmin materialın üzərində bir də işlədim, yazdıqlarımı sistemləşdirdim. Bu təcrübə sonralar apardığım tədqiqat işlərinə çox kömək etdi.

Mir Cəlal müəllimin tələbələrə fərdi yanaşması, özünəməxsus elmi metodikası var idi. O, bir çox tələbələri sərbəst fikir deməyə ruhlandırır, fəallaşdırırdı. Hətta bəzi müəllimlər bundan gileyənirdilər: "Mir Cəlal müəllim tələbələrə o qədər sərbəstlik verir ki, dərs zamanı bizi sual atəşinə tuturlar!"

Kitabxana tanımayan, kitab mağazalarına getməyən tələbələr də Mir Cəlal müəllimin maraqlı söhbətlərindən sonra kitabxanalara ayaq açır, az tapılan əsərləri mütaliə edir, özlərinə şəxsi kitabxana düzəldirdilər.

Mən də öz kitabxanamı məhz bu böyük, qayğıkeş insanın məsləhəti ilə yaratmışam.

- Hə, yadıma düşdü, - Tahir gülümsünür, - belə bir xatirəm də var... Bir dəfə Mir Cəlal müəllim assistenti ilə bizdən imtahan götürürdü. Biletimin birinci sualı "İnqilabi romantizm" idi. Mən cavabı əhatəli başladım: "İnqilabi romantizm"i "klassik və tənqidi romantizm"lə birlikdə təhlil etməyə başladım. Assistent məni dayandırıb ancaq "İnqilabi romantizm"dən danışmağı məsləhət gördü.

Mir Cəlal müəllim assistentə dedi:

- Ə, qardaş, bu ki, mövzunu əməlli-başlı filoloq-alim kimi köklü izah edir. Tahirə "Əla" yazaq, gələcəkdə yaxşı filoloq-alim olacaq!

Assistent çaşıb dedi:

- Mən də görəəm yaxşı izah edir, onun sözünü kəsmirəm, onunla elmi diskussiyaya girirəm.

Mən sevinib ayağa qalxdım. Fikirləşirdim: "Əla" almağım Mir Cəlal müəllimin cavabıma müdaxiləsindən oldu, yoxsa assistent mənə ya "üç" ya da "dörd" qiymət təklif edəcəkdi...

Mir Cəlal müəllim bəzi alimlər kimi kəlməbaşı ondan-bundan sitatlar gətirmirdi, əsasən öz fikirlərini söyləyirdi. Onun yaşadığı evin yolu filarmoniya tərəfdən olsa da, çox zaman Nizami muzeyi tərəfdən, indiki İstiqlal küçəsi ilə başaşağı enirdi. O, Nizami muzeyinin altındakı kitab mağazalarına baş çəkirdi, biz tələbələr də onunla kitab mağazasına getməyi xoşlayırdıq.

Bir dəfə muzeyin altındakı kitab mağazasına girdik. Tələbələrdən biri, səhv etmərsə, Aqil Abbasov idi, qalın bir kitabı göstərib, onu almaq istədiyini bildirdi. Şübhəsiz ki, onu almağa pulu çatmazdı. Mir Cəlal müəllim hiss etdi ki, bu tələbənin zarafatıdır. Dedi:

- Sən heç kitab oxuyana oxşamırsan, hələlik bir manatlıq kitablardan başla, o kitabı oxumağa səbrin çatmaz.

Mir Cəlal müəllim tələbələrin istedadını, qabiliyyətini kiçik bir söhbətdən hiss edir, onlara düz istiqamət verirdi. O, bəzən yazıçılığa necə başlaması haqqında da söz açırdı. İlk olaraq Gəncə ədəbi mühitindən və Gədəbəydəki müəllimlik fəaliyyətindən söhbət salırdı. Onun mənə kurs işi kimi verilmiş hekayəsi məhz Gədəbəydəki müşahidələri əsasında yazılmışdı. Mövzumun adı belə idi: "Mir Cəlal nəsrində həkim etikası".

Bu mövzu ətrafında adət-ənənələrimizlə bağlı müəyyən cəhətləri təhlil etmişdim. Xüsusilə bəzi ailələrdə hökm sürən antisanitariya tənqid edilirdi. Otaqlardan biri təmiz saxlanır, həmin otağa evin uşaqları buraxılmır. Çünki bura qonaq evi hesab olunur.

Lakin ailənin özünün yatıb-durduğu yer səliqə-sahmansız, tör-töküntü olur. Bəzi ailələrin gündəlik yaşayış tərzinə çevrilən bu adəti yazıçı tənqid edirdi. Mən də həmin fikirləri qabardıb, öz mülahizələrimi bu adətin ifrat tərəfinin tənqidinə yönəltdim.

Kurs işimin bu cəhəti Mir Cəlal müəllimin və kurs işinin rəhbərinin çox xoşuna gəldi.

Mir Cəlal müəllim dedi:

- Çox təəssüf ki, bütün ailə bir otağa yığışb yatır və geniş, xalı-xalçalı, təmiz havalı otağı özünü göstərmək üçün haçansa gələcək qonağa saxlayır. Qonaq Allah qonağıdır, o gələndə onun ruzisi də, yeri də tapılır!

Beləcə, kurs işim tələbə qürurumu və elmə həvəsimi bir qədər də artırdı. O həvəsləndirmələr, doğrudan da, məni elmə gətirdi, çalışqanlıqım artdı, mütaliəm genişləndi. Mən bugünkü taleyim üçün çox minnətdar olduğum böyük alim, əsl insan Mir Cəlal müəllimə, "ruhun şad olsun" deyirəm.

Mən Tahirə təşəkkür edib bir bənd şeir oxudum:

*Mir Cəlal müəllim sahili gəzib
Gənclik illərindən söhbət salardı.*

*İnsanın dərđini gözündən sezib,
Xoş sözlər söyləyib könül alardı!*

***

Tahirin öz sevimli müəllimilə bağlı xatirələri ürəyimdə 1948-ci ildə ailəmizdə baş vermiş qəmli xatirələrimi oyatdı. Bu, Mir Cəlal müəllim haqqında əsl Gədəbəy xatirəsidir - Sona xatirəsi, Bahar xatirəsi. Həm də Muncuq ana - Yunis xatirəsidir. Mir Cəlal müəllimin "Bir gəncin manifesti" romanı ilə əlaqədar həmişə sinəmi göynədən bir kövrək xatirə. Bu xatirənin nöqtəsi də Bakının Sahil parkında qoyulub.

...1948-ci ildə Mir Cəlal müəllimin həmin romanı məktəb kitabxanasında əl-əl gəzib oxunurdu. Bu əsərdə Mərdan və Bahar obrazları həmin vaxtlarda bizim ailənin taleyi ilə çox səsleşirdi. Qardaşım Məhəmmədli sovet ordusu sıralarında Qaqrada əsgəri xidmətdə idi. Məktəblilər yanvar tətlinə buraxılında ailəmizdə dəhşətli faciə baş verdi. Qardaşım Yunis qəflətən xəstələndi. Uşaqlar dedi ki, tətillə buraxılıb məktəbdən çıxanda onu məktəbin direktoru əlaçı kimi çox təriflədiyindən, həm də sinfi düşmənlər haqqında poema yazdığından, sinfi düşmənlərin qohumları olan Daryurd uşaqları (Daryurd kəndində o vaxt 4 illik ibtidai məktəb vardı. 7-ci sinfi bizim kəndimiz Əli İsmayılıda bitirirdilər) ovuclarına daş alıb, belinin nazik yerindən zərb ilə vurublar. Güman olduğuna görə zərbə içəridə

nəyisə ağır zədələyib. Dava-dərmanın köməyi olmadı. Qardaşım da vaxtsız-vədəsiz, arzuları gözündə torpağa gömüldü.

Atam müharibədə həlak olmuşdu, böyük qardaşımsa yaşı çatmasa da, qonşu uşağın yerinə əsgər göndərilmişdi. Qardaşım Yunisin bizə bir komsomol bileti yadigar qaldı. Ondan iki yaş kiçik olsam da, Yunis məktəbə mənimlə birgə getmişdi. Çünki müharibə başlananda dəhşətli vəziyyət Yunisi məktəbdən qoymuşdu. Ancaq Yunis oxumağa gedəndə 1-ci sınıfdən 7-ci sinfə qədər "5" qiymətlə oxumuşdu.

Aşıq mahnılarını qeyri-adi səslə oxuyurdu. Yunis oxuyanda "aşıqlar məktəbi" olan dəmirçi İbrahimin evi adamlar ağzınacan dolurdu. Kəndimizdə Yunisdən söz düşəndə qohum-qonşunun dili ağzında yanıb kösöv olurdu. Nə bilim! Bəlkə də, o zaman onu "daşlı yumruq"la vuran insanların şeytan törəmələri sevinirdi. Onu o, bir olan Allah bilir!

Həmin dözülməz günlərdə bizim bir təsəllimiz vardı. Anam mənə deyirdi:

- Götür o kitabı, Mərdanın Bahar haqqında dediyi sözləri oxu!

Mən Mərdanın monoloqunu oxuyurdum. Anam doyunca ağlayıb ürəyinin yanğısını gözünün yaşıyla soyudurdu. Biz Baharla Yunisi eyniləşdirmişdik. Elə bilirdik yazıçı bu kitabında Yunis haqqında yazıb...

...İllər keçdi. Mən artıq təhsilimi başa vurub, işləyirdim. Oğlunun dərindən əsəbləri əldən düşmüş anamı Bakıya - müalicəyə gətirdim. Bir yay axşamında Sahil bağında onu gəzdirəndə Mir Cəlal müəllimlə rastlaşdım. Aspirantları Cəlal, Firudin və Təhsinlə evinin qənsərindəki Sahil bağına tərəf gəlirdilər. Anam "skamya"da oturdu. Mən Mir Cəlal müəllimlə yaxınlaşıb, onunla görüşdüm.

Mir Cəlal müəllim soruşdu:

- O qadın bacındırmı?

- Xeyr anamdır, - dedim. Anam da mənim kimi arğaz idi.

Dedi:

- Gədəbəydə insanlar dağ havasında gec qocalırlar, illah da zəhmətlə məşğul olanlar. Artıq ət insanı sifətdən tez çıxarır.

Anamı çağırıb Mir Cəlal müəllim və aspirantları ilə görüşürdüm. Dedim:

- Ana, bu qardaşım Yunis haqqında əsər yazan Mir Cəlal müəllimdir!

Mir Cəlal müəllim təəccüblə:

- Mən nə vaxt sənin qardaşın Yunis haqqında əsər yazmışam? - dedi.

Anam donub qalmışdı. Əhvalatı olduğu kimi danışdım. Mir Cəlal müəllimin sifətində kövrək bir ifadə yarandı. Anama təskinlik olsun deyər:

- Mən bilirdim ki, - dedi, - dünyada çox analar vaxtsız övlad itkisi görüb, hətta dünya Cahangiri İsgəndər Zülqərneynin anası da!..

Anam dedi:

- Kitabını İlyasa oxutdurub ürəyimi boşaldırdım.

O, Mir Cəlal müəllimin önündə utancaq bir uşaqsayağı dayanmışdı. Üzündə qəm kölgəsi dolaşan, ona, oğlu Yunisi Bahar adıyla qələmə alan hörmətli yazıçıya - əziz insan Mir Cəlal müəllimə daha üç kəlmə sözü də güclə deyər bildi: "Ömrün uzun olsun!"

Mir Cəlal müəllim "sağ ol!" deyib mənə sarı döndü:

- Yaxşı oğulsan, ancaq pis qonşusan! Az görünürsən, ananı da götür bizə gəl, onu Püstə xanımla tanış elə. Qoy bir gün də Püstə xanımın qonağı olsun! - dedi.

Mən evdən çıxıb bir yana gedəndə, evə qayıdanda həmişə rastlaşdığımız yerlərdə Mir Cəlal müəllimi yenə də tez-tez xatırlayırdım.

Gözəl yazıçını, müdrik ağsaqqalı əbədi itirmişdik.

*Elə ki, evimdən çıxıram səhər,
Elə ki, evimə dönürəm axşam,*

*Ürəyi qayğılı, üzü gülümsər,
Əziz bir insanı xatırlayıram.*

*Hamının sevimli müəllimiydi,
Tələbə kəsməkdən zövq almazdı o.*

*Mülayim, mehriban... pilə kimiydi,
Bəlkə zalım olsa, sayılmazdı o.*

*Xatirə dünyası cavan qalmışdı,
Qoymazdı darıxsın yol yoldaşını.*

*Bizə hərarətlə yolda danışdı
Vurğunun Gəncədə ilk çıxışını.*

*Sevmirdi üzünə şöhrət çəkəni,
Məsləksiz, qayəsiz insandan gəndi.*

*Onunçün sənətin qeyrət çəkəni
Ədəbi vicdanı Mehdi Hüseyndi.*

*Yaxın dostlarıydı tələbələri,
Neçə gənc alimə qanad verirdi:*

*Vətəndaş şairi, üsyankar şeri,
Mübariz adamı tərifləyirdi.*

*Nurəddin, Bəxtiyar, Firudin, Əlyar,
Abdulla, Nəriman, İnayət, Təhsin,*

*Dindirsən haqqında xatirəsi var,
Yorulmaz günlərlə danışsın, desin.*

*Hələ Famil Mehdi, dostum Xalid də...
Şeirdi, çox adlar misraya sığmır.*

*Tofiq Hacıyevlə, Cəlal barədə
Dediyi xoş sözlər yadımdan çıxmır.*

*Sevirdi insanın o, sadəsini,
Özü həm sadəydi, həm də səmimi.*

*Şair Ziyatayın evlənməsini
Söyləmişdi şirin hekayə kimi.*

*Qalmazdı heç zaman zarafatından,
Deyirdi, gözümə az-az dəyirsən?*

*Yoxsa, qonum-qonşu çıxıb yadından,
Həyətdə-bacada görünməyirsən?!*

*Evinin yanında salam verəni,
Dəvət eləyirdi hörmətlə evə.*

*Bəzən çox maraqlı bir xatirəni,
Eşitdim dilindən beş-altı dəfə.*

*Mənim də artırır illər yaşımı,
Dostun xatirəsi ürəkdə solmur.*

*Alim-yazıçını, nəcib qonşunu,
Sadə müəllimi unutmaq olmur...*

*Elə ki, evimdən çıxıram səhər,
Elə ki, evimə dönürəm axşam,*

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2
*Ürəyi qayğılı, üzü gülümsər,
Əziz bir insanı xatırlayıram...*

İlyaz Tapdıq,
Xalq şairi

Milli ədəbiyyatın patriarxı

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının həm bədii, həm də nəzəri istiqamətdə özünün ustad sənətkarlığı ilə böyük oxucu rəğbəti qazanmış və klassik sənətkar səviyyəsinə yüksəlmiş Mir Cəlal bu gün də müasirimizdir. Mir Cəlal Paşayev bir yazıçı və ədəbiyyatşünas, bir müəllim və tədqiqatçı, alim kimi həmişə örnək olmuşdur.

Azərbaycan xalqının sevimli yazıçısı, görkəmli pedaqoq, ədəbiyyatşünas alim və publisist Mir Cəlal Paşayevin əziz xatirəsinə həsr olunmuş filologiya elmləri doktoru, professor Teymur Əhmədovun müəllifliyi və tərtibçiliyi ilə monumental “Mir Cəlal” kitabı 2014-cü ildə “Nurlar” nəşriyyatında nəfis tərtibatda çap olunmuşdur. Orijinal tərtibatlı kitab iki cilddən ibarətdir. Nəşrin birinci cildində Mir Cəlalin həyatı, mühiti, ədəbi, elmi və pedaqoji fəaliyyəti öz əksini tapıb, haqqında müasirlərinin əbədi-nəzəri düşüncələri, xatirələri və görkəmli yazıçıya həsr olunmuş poetik nümunələri yer alır. Kitabın müəllifi və tərtibçisi professor Teymur Əhmədov qeyd edir ki, Mir Cəlal gənclik dövründən yazıb-yaratdı: “XX əsrin 20-30-cu illərindən şeir,

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

oçerk, məqalə və hekayələri mətbuatda dərc olundu. Zaman keçdikcə hekayənəvis kimi bənzərsiz hekayələri ilə tanındı. İrihəcmli epik əsərlərində (“Dirilən adam”, “Bir gəncin manifesti”, “Açıq kitab”, “Yaşlılarım”, “Təzə şəhər”, “Yolumuz hayanadır”) həyatın ibrətamiz lövhələrini yaratdı. Mətbuatda dərc etdirdiyi ədəbi-tənqidi, nəzəri və elmi məqalələri ilə özünü ədəbiyyatşünas alim kimi təsdiq etdi. “Füzulinin poetik xüsusiyyətləri” (1940), “Azərbaycanda ədəbi məktəblər” (1947) əsərləri ilə Azərbaycan milli ədəbiyyatşünaslıq elminin xəzinəsinə ölməz töhfələr bəxş etdi”.

Kitabın birinci fəslı “Ədəbi-nəzəri düşüncələr” adlanır. Bu fəsildə mütəfəkkir yazıçı, tənqidçi və ədəbiyyatşünas alim Mir Cəlal Paşayevin bədii elmi əsərləri haqqında tənqidçi və filoloq alimlərin elmi nəzəri düşüncələrindən nümunələr oxuculara təqdim edilir.

Burada Məmməd Arif, İlyas Əfəndiyev, Nərgiz Paşayeva, Anar, Məsud Vəliyev, Əhəd Hüseynov, İsa Hüseynov, Yəhya Seyidov, Qulu Xəlilov, Qara Namazov, Buludxan Xəlilov, Yaqub İsmayılov, Cəlal Abdullayev, Şirindil Aslanov, Xeyrulla Məmmədov, İlham Rəhimli, Azad Nəbiyev, Təyyar Salmanoğlu, Himalay Qasimov, Aqil Hacıyev,

Əmirxan Xəlilov, Rəhilə Gülgün, Allahverdi Eminov kimi əqidə dostlarının, ədəbiyyatşünaslıq elmimizin və ədəbi tənqidimizin görkəmli nümayəndələrinin məqalələri təqdim olunur.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının və ədəbi tənqidimizin korifeylərindən olan Məmməd Arifin “Yazıçı və alim” məqaləsi Mir Cəlal yaradıcılığını iki istiqamətdən - həm bədii söz ustası, həm də filoloq kimi təhlilini verir. Məqələdə Mir Cəlal bir nasir kimi belə təqdim edilir: “Azərbaycan nəsrində Mir Cəlalin özünəməxsus mövqeyi vardır. Bu mövqeyi o, öz parlaq yaradıcılıq siması ilə, özünəməxsus üslub və sənətkarlıq xüsusiyyətləri ilə tutmuşdur. Onun əsərlərini başqa bir yazıcının əsərləri ilə qarışdırmaq olmaz. Mir Cəlal öz yazı tərzini, təbii dili, bədii ifadə vasitələri, üslubu ilə fərqlənir və diqqəti cəlb edir. Onun sadə, aydın və şirin bir dili vardır; eyni zamanda, bu dil çox əlvan və mənalıdır. Dialoqlardakı təbiilik və canlılıq ədibin əsərlərinə xüsusi bir gözəllik verir, onların bədii təsir qüvvəsini artırır”.

AMEA-nın akademiki Nərgiz Paşayevanın “Yazıçı və zaman” məqaləsi də diqqətəlayiqdir. Müəllif nəşrin giriş hissəsində XX əsrin yetirməsi olan Mir Cəlalin yaradıcılıq yolunu mədəni inkişafın, milli

intibahın və ictimai təzadların fonunda təhlil edir. Mir Cəlal müəllimin bir yazıçı və ədəbiyyatşünas alim kimi həm yaradıcılıq yolu, həm də bir insan olaraq xarakterinin bir sıra məqamlarına işıq salır. Kitabın ikinci fəslə isə “Müasirlərin xatirələrində” adlanır. Bu, ədibin oğlu Hafiz Paşayevin xatirəsi ilə başlayır. Hafiz Paşayevin fikirləri olduqca maraqlıdır: “Bu fəsildə Mir Cəlal haqqında xatirələr toplanıb. Belə bir söz var: “Havalar soyusa da, xatirələr soyumur”. Mir Cəlal sözün əsl mənasında qalın-qalın kitablara sığacaq xatirəli bir ömür yaşadı. Həmkarlarının, dostlarının, doğmalarının, qohumlarının, tələbələrinin, övladlarının, nəvə və nəticələrinin yaddaşında silinməz izlər qoyub getdi. Ən başlıcası bundan böyük xoşbəxtlik yoxdur. Mən bu sözləri Mir Cəlalin həm övladı, həm də oxucusu kimi deyirəm. Cavan heykəltəraşlardan biri Mir Cəlalin kiçik bir büstünü işləyib. İndi həmin büst mənim evimdə, Mir Cəlal müəllimin iş otağındadır. Son dərəcə canlı alınan o büstə baxıb xəyala dalıram. Mir Cəlal günü-gündən doğrudanmı tarixə çevrilir, o doğrudanmı bizdən uzaqlaşır? Bir həqiqət də var ki, böyük insanların yeri böyük tarixin səhifələrindədir”.

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

İkinci fəsildə Mirvarid Dilbazinin, Qılman İlkinin, Bəxtiyar Vahabzadənin, Teymur Əhmədovun, Hafiz Paşayevin, Ədibə xanım Paşayevanın, Pənah Xəlilovun, Ağamusa Axundovun, Firudin Hüseynovun, Nahid Hacızadənin, Qara Namazovun, Elçinin, Nizami Cəfərovun, Yusif Seyidovun, Nəriman Həsənzadənin, İsmayıl Vəliyevin, Xalid Əlimirzəyevin, Rəşid Mahmudovun, Cəlal Abdullayevin, Abdulla Abbasovun, Çingiz Tahirovun, Şamil Qurbanovun, Şamil Salmanovun, Camal Əhmədovun, Vaqif Vəliyevin, Əşrəf Hacıyevin, İlyas Tapdığın, Tofiq Mütəllibovun yazıları yer alıb.

“Əbədiyaşar ümumxalq sevgisi” adlanan üçüncü fəsildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “YUNESKO-nun 2008-2009-cu illərdə görkəmli şəxsiyyətlərin və əlamətdar hadisələrin qeyd edilməsi proqramına Azərbaycanla bağlı daxil olmuş yubileylərin keçirilməsi haqqında” 31 yanvar 2008-ci il sərəncamına əsasən respublikamızda görkəmli yazıçı, tanınmış ədəbiyyatşünas alim və ictimai xadim Mir Cəlal Paşayevin anadan olmasının 100 illik yubileyi münasibətilə AMEA-da, ADPU-da, BDU-da, Azərbaycan Dillər Universitetində,

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

Gəncədə, Şəmkirdə, Kürdəmirdə keçirilmiş yubiley yığıncaqları öz əksini tapmışdır.

“Mir Cəlala həsr edilmiş poetik nümunələr” adlanan dördüncü fəsilə Süleyman Rüstəmin “Nasir dostuma”, Hüseyn Arifin “Müəllimə-sənətkara”, İlyas Tapdığın “Əziz bir insanı xatırlayıram”, Taleh Həmidin “Bizim Mir Cəlal müəllim”, Davud Ordubadlının “Mir Cəlal”, Əmirxan Xəlilovun “Mir Cəlal müəllim”, Xəlil Yusiflinin “Mir heykəli”, Hüseyn Kürdoğlunun “Ustad xatirəsi”, Nəriman Həsənzadənin “Bu adət” adlı şeirləri çap olunmuşdur.

Bu şairlərin şeirlərində Mir Cəlalin mənəvi dünyası, şəxsiyyəti, humanizm vətən sevgisi əlvan boyalarla təsvir olunur. Bütövlükdə müasir, milli ədəbiyyatın yaradıcısı, böyük insan, müdrik müəllim Mir Cəlalin heyranedici portreti yaradılır.

Şair Almaz Səmədova dediyi kimi:

Olmusan xalqımızın bu gün hörmət məbədi,

Hamımızın qəlbində yer tutmusan əbədi.

Vətən, torpaq, azadlıq olubdur sözün, andın

Mənalı həyatınla əbədiyyət qazandın.

Kitabın ikinci cildində isə fotosənədlər, əlyazmalar, epistolvar irs öz əksini tapmışdır.

İkinci cild də Mir Cəlalin nəvəsi Nərgiz Paşayevanın giriş sözünü əvəz edən yazısı ilə açılır. “İnsan doğulduğu zaman həyatı gecə və gündüzə bölünür. Gündüzlərin işığı və aydınlığı, gecələrin zülməti və əzəməti ilə nəinki qoşa yaranıb, eləcə də o birinin nəticəsi və davamı kimi mühümdür. Əzəldən hamı üçün adi olan bu həyat tərzı, yəqın ki, insana elə ilk saniyələrdən dünyanın məhz belə — birmənalı olmayan, təzadlarla dolu, xeyirli və şərli təbiətindən xəbər verir. Belə ki, şəhərin kallığı kiçik uşaqılıq illərini, günortanın sərbəstliyi yeniyetməliyi, gündüzün asudəliyi cavanlığı, axşamüstünün müdrikliyi 50-dən sonrakı, axşamların soyuğu qocalığı, gecələrin əlacsızlığı və zülməti isə həyatın sonunu xatırladır. Amma bu son da hələ son deyil: gecə çəkilir və səhər açılır. Qocalar dünyadan köçür, uşaqlar dünyaya gəlir. Belə olmalıdır və belə də olur. Yeni həyat davam edir...

Mir Cəlalin mənəvi həyatı yenə də davam edir. Əlbəttə, ən çox o səbəbdən ki, o, yazıçıdır, alimdir. Sırr deyil ki, yazıya pozu yoxdur və əsl yazıçı dünya durduqca durur, yaşayır. Amma tək bu deyil. Davam edən həyat Mir Cəlalin yaşadığı günlərin, ayların, dəqiqələrin və onların daxilində, bizim qəlbimizdə və hafizəmizdə yaranır. Bizim dedikdə

isə bir çox insanlardan: doğmalardan, qohumlardan, dostlardan, tanışlardan, həmkarlardan, yeniyetmələrdən, qonşulardan, saymaqla bitməyən insanlardan söhbət gedir. Yaxşı ki, çoxdur bu insanlar, olduqca çoxdur. Axı insanı onun ölümündən sonra yenə də insanlar yaşadır. O insanların qalanlarına saflıq, gedənlərinə rəhmət diləyirik.

Bu kitabda gedənlərlə qalanlar bir məkanda və zamanda, fotoşekillərdə və xatirələrdə əks edilmişlər. Mir Cəlal isə gedənlərlə və qalanlarla birgədir. Belə olmalıdır və belə də olur. Çünki həyat davam edir...”.

“Mir Cəlal” albom-kitabın ikinci cildi görkəmli ictimai xadim, ədib, alim və pedaqoq Mir Cəlal Paşayevin 100 illik yubileyi şərəfinə Parisdə, UNESCO iqamətgahında 2008-ci ildə keçirilən tədbirin təsviri ilə başlayır. Həmçinin ikinci cildə UNESCO-nun baş direktoru Koşiyo Matsuuranın çıxışı da verilmişdir.

“Ömrün mənalı anları” adlanan fəsildə Mir Cəlal Paşayevin uşaqlıq, gənclik, tələbəlik illərindən olan şəkilləri yer alıb. Azərbaycanın birinci xanımı, Mir Cəlalin nəvəsi Mehriban xanım Əliyeva babası haqqında öz fikirlərini belə ifadə edir: “Mir Cəlal əla

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

müəllim keyfiyyətlərinə malik idi. O, gənclərə inanırdı. Onun tələbələrinin bir çoxu gələcəkdə alim və yazıçı olmuşdur. O, hər bir gəncə qayğı və hörmətlə yanaşaraq, onun yaradıcı potensialını inkişaf etdirməyə çalışırdı...

Mir Cəlal yüksək mənəvi keyfiyyətlərə və dərin ləyaqət hissinə malik olan səmimi insan idi. Bu görkəmli şəxsiyyətin ətrafında olanlar hər zaman onunla maraqlı söhbətlər aparırdılar. Fitri istedadı və əsl humanistliyi ona həyatında üzləşdiyi çətinlikləri və maneələri dəf etmək və bir çox insanlara dəstək olmaq imkanı yaradırdı. O, elə bir alov deyildi ki, digərlərini kölgədə qoysun. Əksinə, Mir Cəlal hər zaman yol göstərməyə və yardımçı olmağa çalışırdı. Bu şəxsiyyət Azərbaycan tarixi və mədəniyyətinin ən görkəmli simalarından biri idi”.

“Həyatımda yaratdığım ən böyük əsərim—ailəmdir” adlanan ikinci fəsildə isə Mir Cəlalin ailə üzvlərinin fotoları yer alıb. Üçüncü fəsildə “Mir Cəlalin əsərlərinin səhnə həyatı”ndan söz açılır. Belə ki, Mir Cəlal Paşayevin əsərlərinin tamaşaya qoyulmasını əks etdirən fotostendlər öz əksini tapıb.

Mir Cəlalin “Şəxsi arxivindən əlyazmaları” kitabın dördüncü fəslində toplanmışdır. Burada Mir Cəlal

Paşayevin çoxcəhətli yaradıcılığında ədəbi tənqid, ədəbiyyatşünaslıq mühüm yer tutur. Onun monumental tədqiqat əsərləri ilə yanaşı, dövrü mətbuatda dərc edilmiş çoxlu elmi tənqidi məqalələri, tələbələrin, eləcə də tədqiqatçı alimlərin elmi işlərinə rəhbər və ya opponent kimi yazdığı yüzrlə rəy və çıxışları onu milli ədəbiyyatımızın patriarxı, böyük ədəbi nəslin vətəndaşı, ağsaqqalı kimi səciyyələndirir.

Nəfis tərtibatlı kitabın beşinci fəsili “Epistolıyar irs: ünsiyyətin canlı şahidi” adlanır. Kitabın müəllifi və tərtib edib nəşrə hazırlayan filologiya elmləri doktoru, professor Teymur Əhmədov qeyd edir ki, epistolıyar irs sənətkar yazıçının məktublar məcmusudur. Təbii ki, ömrü boyu fəal bədii yaradıcılıqla məşğul olan yazıçı öz həmkarları, oxucuları, doğmaları (ailə üzvləri və qohumları) ilə məktublaşır. Yazışma dövründə toplanan məktublar etibarlı mənbə kimi yazıçının elmi tərcümeyi-halını yazmağı qarşısına məqsəd qoyan tədqiqatçı alimlərin və biblioqrafların diqqətini cəlb edir, çünki yazıçının həyatını, mühitini, ədəbi irsini araşdırarkən bir çox mətləblərin dərinədən öyrənilməsində, dəqiqləşdirilməsində epistolıyar irsə ehtiyac duyulur.

Mir Cəlalin hələ tam öyrənilməmiş ədəbi-elmi və pedaqoji irsi, elmi tərcümeyi-halı ilə gələcəkdə maraqlanan tədqiqatçı alimlərin, biblioqrafların öz diqqətini epistolyar irsə yönəltməsi vacibdir. Azərbaycan Mərkəzi Dövlət Arxivində Mir Cəlalin şəxsi fondunda külli miqdarda məktub, əlyazma, avtoqraf hiż olunur. Kitabda Mir Cəlalin əlyazmalarından, eləcə də epistolyar irsindən nümunələr oxuculara ilk dəfə təqdim olunur. Bunlarla tanış olan hər kəs Mir Cəlalin yaradıcılığını və mənəvi aləmini daha dərindən öyrənməyə imkan verən son dərəcə maraqlı fikirlərlə üzleşir.

Mir Cəlali həssas yazıçı, qayğıkeş ata və müəllim, alim kimi səciyyələndirən, onun yaşadığı ictimai-siyasi dövrə, həmkarlarına, tələbələrinə, ailəsinə münasibətini əks etdirən avtoqraflarda böyük ədibin canlı obrazını görməmək, qayğı dolu mülayim səsini, çırpınan ürəyinin döyüntüsünü eşitməmək olmur.

Altıncı fəsil Mir Cəlal Paşayevin “Bioqrafik məlumat”larıdır. “Bioqrafik məlumatlar” bölümündə isə qeyd edilir ki, görkəmli nasir, ədəbiyyatşünas alim və pedaqoq Mir Cəlal müasir Azərbaycan ədəbiyyatının bünövrəsini qoyanlardan biri olmuşdur. O, bədii yaradıcılığa XX yüzilliyin 20-30-

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

cu illərindən başlamışdır. O, əbədi aləmdə etdiyi inamlı addımlardan sənətin şöhrətli zirvəsinə qədər keçdiyi çətin və şərəfli ömrünün əlli ili ərzində zəngin ədəbi irs yaratmışdır. Qüdrətli söz ustası bütün şüurlu həyatını ədəbi, elmi və pedaqoji fəaliyyətə həsr etmişdir. O, ölməz nəsr əsərləri, elmi dəyərlərini itirməyən monoqrafiyalar yaratmış, yeni ədəbiyyatşünas və pedaqoji kadrlar yetirmiş, doğma xalqın milli-mənəvi yüksəlişinə çalışmışdır. Mir Cəlalin fəaliyyəti çoxcəhətli olmuşdur. Nasir, müəllim, ədəbiyyatşünas, tənqidçi, publisist, ictimai xadim...

Mir Cəlal bütün həyatı boyu yüksək vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirərkən milli mədəniyyətin, ictimai-ədəbi və pedaqoji fikrin inkişafı uğrunda fədakarlıq nümunəsi göstərmişdir. Professor Teymur Əhmədovun “Mir Cəlal” kitabı ədəbiyyatsevərlər, müəllim və tələbələr üçün qiymətli bir mənbədir. Bu gün təkcə Azərbaycanda deyil, onun hüdudlarından kənar da bu böyük ədibin həyat və yaradıcılığı geniş şəkildə öyrənilir və əsərləri nəşr olunaraq maraqla oxunur.

Bəli, böyük alim, istedadlı yazıçı və görkəmli pedaqoq Mir Cəlal Paşayev illər ötdükcə mənalı həyatını Azərbaycan xalqının maariflənməsinə,

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

elmimizin və ədəbiyyatımızın inkişafına sərf etmiş bu ensiklopedik biliyə malik insanın tək-cə elmi irsi tədqiq edilmir, onun həm də xeyirxahlığı, ümumbəşəri ideyaları heyranlıqla qarşılır və əsl örnək kimi sevilə-sevilə qəlblərdə özünə ucalıq, əlçatmazlıq heykəli qurur. Bu böyük şəxsiyyətin adı, xeyirxah əməlləri bundan sonra qədərbilən Azərbaycan xalqının yaddaşında əbədi yaşayacaqdır.

Hazırladı: Müşfiq MİRZƏ

Mir Cəlal poetikası haqqında dəyərli əsər

**(Allahverdi Eminov. “Mir Cəlalin poetikası”, 3
cilddə, Bakı, “Elm və təhsil” nəşriyyatı, 2019,
1030 səh.)**

Allahverdi Eminov tanınmış pedaqoq və ədəbiyyatşünasdır. Məhsuldar alimdir: çoxsaylı ali məktəb dərsliklərinin, bədii, publisist kitabların, elmi-pedaqoji əsərlərin müəllifidir. Onun pedaqoji düşüncələri, pedaqoji esseləri, oçerkləri, təhsilimizin aktual problemləri haqqında məqalələri on illərdir qəzet və jurnal səhifələrində çap olunur. A.Eminovu tanıyanlar alimin ədəbiyyatşünaslıqda xüsusilə təqdir edilən “Səməd Vurğunun poetikası”, “İsmayıl Şıxlının poetikası”, “Musa Yaqubun poeziyası”, “Məmməd Arazın poeziyası”, eyni zamanda “Baba Mirzəyevin musiqi fəlsəfəsi” monoqrafiyalarını da yüksək dəyərləndirirlər.

Ümumiyyətlə, Allahverdi Eminov poetika və yaradıcılıq psixologiyası məsələləri sahəsində ardıcıl tədqiqat aparan alimlərdən biridir. Məqsədim alimin ağır və şərəfli zəhmətinin nəticəsi kimi

dəyərləndirmək istədiyim “Mir Cəlalin poetikası” 3 cildde monoqrafiyası barədə bəzi fikirlərimi oxuculara çatdırmaqdır.

Əvvəla, onu deyim ki, milli ədəbiyyatımızda Mir Cəlal Paşayevin öz yeri, öz dəsti-xətti var. Buna baxmayaraq, ədibin “Bir gəncin manifesti” romanı uzun illər tədrisdən kənar qalmışdı. Məhz A.Eminov 2004-cü ildə “Azərbaycan müəllimi” qəzetində “Bir gəncin manifesti” haqqında bir məqalə çap etdirdi və romanın ədəbiyyat proqramlarına salınması təşəbbüsünü təkidlə irəli sürdü. Onu da etiraf edək ki, Mir Cəlal yaradıcılığının XI sinif ədəbiyyat proqramlarına və dərslərinə daxil edilməsinin ilk təşəbbüskarı da məhz A.Eminov olmuşdur. Bu baxımdan Allahverdi Eminovun 3 cildde Mir Cəlalin nəsr poetikası barədə mülahizələrini irəli sürüb əsaslandırmasının dərin mənəvi-sosial kökləri var. Hələ Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun tarix-filologiya fakültəsində oxuyarkən məşhur tənqidçi, ədəbiyyatşünas, mərhum Əhəd Hüseynovla Mir Cəlalin dostluğu, yazıçıdan dissertasiya yazdığını, bir neçə dəfə onun tələbələrlə görüşdüyünü xatırlayan A.Eminov ədib haqqında geniş çıxış etmişdir. Sonralar, 70-ci illərdə isə dəfələrlə ədiblə görüşləri olmuşdur.

A.Eminov tədqiqatlarında göstərir ki, yaradıcılıq aktı istənilən səviyyədə birdən-birə yaranmır, onun daxili tələbatı ya qiyabi, ya da əyani köklərlə şərtlənir. Bu baxımdan alim öz yaradıcılığında bunu istisna etmir. Deməli, Mir Cəlalin nəsrindəki ən mürəkkəb, nüanslı, araşdırmaya ehtiyacı olan məsələlər cari ovqatla bilavasitə bağlı deyil, tarixi yaddaşla, həmçinin, canlı təmasla da əlaqədardır.

A.Eminov monoqrafiyanı ilk dəfə 2007-ci ildə ortaya qoysa da, əsəri bəzi səbəblərdən həmin dövrdə nəşr etdirə bilməmişdir. Yalnız dörd ildən sonra əsər işıq üzü görmüşdür. Birinci cildə ədəbiyyatşünas “Bir gəncin manifesti” əsərinin bir çox mənbələrdə “povest” adlandırılmasını təkzib etmiş, ədəbi-bədii faktlarla onun roman janrının tələblərinə tam cavab verdiyini əsaslandırılmış, romana rəşional poetika baxımından yanaşmışdır. Müəllif birinci cildə Mir Cəlal nəsrindən yazan ədəbiyyatşünasların əməyinə çox hörmətlə yanaşmış, obyektivlik müstəvisindən çıxış etmişdir. Cəfər Xəndan, Kamal Qəhrəmanov, Mehdi Hüseyn, Əhəd Hüseynov, Yaqub İsmayılov, Əziz Şərif, Abbas Zamanov və başqalarının məqalələrini, kitablarını diqqətlə nəzərdən keçirmişdir. Bu fonda

“Bir gəncin manifesti” romanı təxminən yüz otuz səhifəlik təhlildə öz əksini tapmışdır.

Bu cildə A.Eminov yazıcının bədii üslubunda epik və lirik təsvirin cizgilərini vermişdir. Habelə, fərdi dil imkanlarını, ədibin yazı manerasını yetərinə işıqlandırmışdır.

Allahverdi Eminov vaxtilə tənqidlə qarşılanan “Yolumuz hayandır” romanını ilk dəfə nəsrin poetikası zəminində geniş təhlil edir və göstərir ki, 1952-1957-ci illər arasında yazılan romana hansı Məkan və Zaman kontekstində işıq salmaq lazımdır. Yazıcının bədii qayəsi, ideyası, dəbdə olmayan yanaşma predmetindən uzaqda dayanması baxımından, yoxsa ədəbiyyatşünasların “sadə hərəkət dinamikası”na üstünlük verməsindən... Sonralar Mir Cəlalın “Dağlar dilləndi” povesti çap olunarkən bu əsəri “Yolumuz hayandır” romanının ardı kimi vermişlər. A.Eminov bu ideyanın yanlış olduğunu, ədəbi fikrə söykənmədiyini yeddi arqumentlə birmənalı şəkildə sübuta yetirmiş və sonda belə nəticəyə gəlmişdir ki, povest müstəqil əsər olaraq tamamlanmışdır və yazıçı artıq təfərrüata varmaq niyyətində olmamışdır.

Birinci cildde “Təzə şəhər” və “Yaşlıdlarım” romanları da poetikanın tələbləri baxımından əhatəli təhlil edilir və qeyd olunur ki, Mir Cəlal zamanın ritmini tutan, öz yazıçı mövqeyini əsərlərlə ifadə edən sənətkar idi və bu kredosuna sadıq qalmışdır. Müəllif maraqlı bir proqnoz verir: İndi “Yaşlıdlarım” romanının Qarabağ müharibəsi dövrü üçün əxlaqi-mənəvi əhəmiyyətinin başqa bir istiqamətdə təhlil edilməsi zərurəti yaranmışdır”.

“Mir Cəlalin poetikası” monoqrafiyasının II cildi, demək olar ki, ədəbiyyatşünaslığımızda ilk təşəbbüsdür. Müəllif monoqrafiyada həm ədəbiyyat, həm də sosial münasibətlər üçün səciyyəvi olan bəzi məsələləri ədibin hekayələri üzərində geniş təhlil etmişdir. Bunlar Mir Cəlalin müharibədən əvvəl və sonrakı hekayələrinə ayrıca yanaşmada kiçik, amma geniş mətləblərin bədii həllinə yönələn bu janrın imkanlarına münasibətdə özünü göstərir. Onu da qeyd edirəm ki, ədibin povestləri və romanları da səciyyəvi təhlildən, diqqətdən kənar qalmamışdır.

Allahverdi Eminova görə, Mir Cəlalin rasionel sxemi öz gücü ilə həyat həqiqətlərini və bu məkanda olan canlı rəngləri zəngin təxəyyülündə gözəndən düşməyə qoymamış, ümumi ideyalara, tükənməz

müşahidə ehtiyatına söykənmişdir. O, ədibin “Həkim Cinayətov”, “Bostan oğrusu”, “Nanənin hünəri”, “İgid oğlan”, “Anaların üsyanı”, “Baldan əvvəl”, “Badam ağacları”, “Mərkəz adamı”, “Söyüd kölgəsi”, “İclas qurusu”, “Anket Anketov” və sair hekayələrini şərti olaraq üç dövrə ayırıb təhlil etmişdir. Bu, heç də təsadüfi deyil. Yazıçı 30-cu illəri, müharibə və dinc quruculuq illərini nəzərdə tutmuşdur və ədəbiyyatşünas ilk dəfə belə bir “bölgü” aparmışdır. Ona görə ki, Sovet dövründə bu “üçlüyün” ictimai-siyasi, mənəvi-əxlaqi ideologiyası aparıcı idi və hər bir sovet yazıçısı üçün xarakterik idi. Qələmə alınan mövzular Məkan və Zaman paralelindən irəli gəlirdi. Allahverdi Eminov belə qənaətə gəlir ki, Mir Cəlalin XX əsrin 30-cu illərində qaldırdığı sosial-məişət problemləri, hansı ki onlar bəzən satirik səpkidə verilir...

A.Eminov eyni zamanda Mirzə Cəlil və Ə.Haqqverdiyev nəsrinə də işarələr vuraraq qeyd edir ki, Mir Cəlal hekayələrində öz dövrünün ədəbi “rəqibləri”ni unutmamışdır. Mehdi Hüseyni, Mirzə İbrahimovu, İlyas Əfəndiyevi nümunə göstərir, bu üç ədibin hekayə janrında uğurlarını xatırladır.

İkinci cildə A.Eminov ilk dəfə olaraq ədibin hekayələrində sənətkarlıq məsələsinə də geniş yer

vermişdir. Xüsusilə, ədibin dilindəki lakoniklik və fikrin məntiqi “diktəsi”, xarakter yaratmaq səriştəsi, gerçəkliklə estetik idealın vəhdəti, dramatik situasiyaların yaradılması, dialoqların axarlılığı və digər məsələlərin poetikası monoqrafiyada geniş əksini tapmışdır. Belə ki, II və III cildlərdə şəxsiyyətin inkişaf problemi (sosial - əxlaqi, fərdi şüur) geniş aspektdə araşdırılmışdır. Müəllif göstərir ki, insan konsepsiyası Mir Cəlalda güclü və əsaslı şəkildə ifadəsini tapır. Bəzən bu gün də bu anlamdan danışanlar ədəbi materiallara az hallarda istinad edirlər, ən çox cəmiyyətdə davranış (əxlaq) tərzinə üz tuturlar: sonuncu mühüm mənbədir, lakin nəsrə şəxsiyyət problemi daha dəqiq və təbii qoyulmuşdur, mübahisəsiz də deyil. A.Eminov bu problemə aydınlıq gətirmiş: “Mir Cəlal hər şeydən əvvəl, cəmiyyət məfhumuna etik-fəlsəfi və əxlaqi-sosial prizmalardan yanaşır və bir sıra mühüm, aparıcı, gündəmdə olan problemləri diqqətdə saxlayır, tələsik ədəbi materialın predmetinə çevirmir”, - yazır.

Monoqrafiyada (III cildi nəzərdə tuturuq) müəllif şəxsiyyətin sosial mövqeyinin fəallığı problemini yazıcının romanları, povestləri və hekayələri üzərində tədqiq etmiş, bundan yan keçməmişdir.

Məsələn, fikrini Qədir obrazında ümumiləşdirmişdir, bu surətin yerini müəyyənləşdirmişdir.

Allahverdi Eminov nəsrimizdə M.Cəlalin “Açıq kitab” romanını geniş təhlilə cəlb etmiş, ötən əsrin 30-cu illərində, Azərbaycan məktəbində (təhsilində) gedən proseslərə bir pedaqoq və tənqidçi kimi yanaşmışdır. Yazıçının uzaqgörən maarifçilik dünyagörüşünü xatırlatmış, obrazları paralellər zəminində səciyyələndirmişdir. Yeri düşmüşkən deyərdim ki, Allahverdi müəllim bu romanın bəzi motivlərini müasir təhsilimizlə əlaqələndirmiş və “Qapalı kitab” romanını yazmış və çap etdirmişdir (2012). Allahverdi Eminov toxunduğumuz məsələləri monoqrafiyalarda əhatəliliyi ilə işıqlandırmış, ilk dəfə olaraq Mir Cəlal nəsrində insan konsepsiyasının xarakterik - didaktik strukturunu geniş ədəbi-tənqidi aspektdə oxuculara çatdırmışdır. Mən bu problemə daha bir orijinal yanaşmanı da əlavə edərdim: şəxsiyyətin formalaşmasında sosial mühitin katarsisini - Aristotel “düsturu”nu.

A.Eminovun Mir Cəlalin nəsr poetikasında toxunulmamış, konseptual çalarları araşdırılmamış məsələlər üzərində orijinal təhlil aparmasını önə çəkməyə lazım bildik. Ona görə ki, bu ədəbi

problemlərin çözülməsi üçün tək cə filoloji savad kifayət etmir, bunun üçün peşəkar pedaqoq olmaq lazımdır. Yəqin ki, ədibin nəsrindən danışanlar mənim bu fikrimdən inciməzlər. Axı, pedaqoq yaşamaq və yaşatmaq, aşılamaq sənətidir. Bu, nəsrin poetikasında “gizlənen”, “üzə” çıxarılmayan insan konsepsiyasıdır, çağdaş zamanda şəxsiyyətin fəzilət psixologiyasıdır, ünsiyyət mədəniyyətidir, davranışın idarə olunmasıdır. A.Eminov qeyd edir ki, Mir Cəlalin nəsrində ilk dəfə olaraq cəmiyyətdə insanın inkişafı və formalaşması problemi: insanın sosial, əxlaqi fərdi şüura malikliyi, hadisələri mövcud zaman pəncərəsindən qiymətləndirməsi, hər cür donkixotluqdan, hamletizmdən kənarda dayanması ədəbi həllini tapmışdır. Biz bunu görürük.

“Mir Cəlalin poetikası” (3 cildliyi) ədəbiyyatşünas-pedaqoqun ədibin əsərlərindəki obrazların səciyyəvi strukturunu, sosial mühitdə münasibətlərin gerçəkliyi və s. işlənməmiş məsələləri ilk dəfə tədqiqata istiqamətləndirməsi təsadüfi deyil. Mir Cəlalin özü müəllim idi, dərş verirdi, gənc nəslin mənəviyyatını zənginləşdirirdi. Belə bir praktikadan irəli gələrək ədibin obrazlar qalereyasında maraqlı müəllim surətləri də vardır:

Allahverdi müəllim vurğulayır ki, Mir Cəlal bəzən obrazlarını sırf didaktik aspektdə təsvir edir, pedaqoji prosesə enir: bu isə hər yazıçıya nəsim olmur. İlk romanlarında da bu xətt aparıcı olmuşdur. Monoqrafiyalar haqqında daha geniş, əhatəli yazmaq mümkündür, bunu deməyə haqqımız çatır. Çünki M.Cəlal nəsrinin tədqiqi dərin analitik yanaşmanın, ədibin yaradıcılığına bələdliyin, keçmişlə bu günümüzün sintezinin və digər ədəbi-sosial atributların A.Eminov tərəfindən obyektiv təhlilini şərtləndirir.

Allahverdi Eminovun ilk dəfə ədəbiyyatşünaslıqda, ümumiyyətlə, bir yazıçının nəsr yaradıcılığında eyni mövzunun poetikası ətrafında 3 cild əsər yazması (təkcə kəmiyyət baxımını nəzərdə tutmur) - geniş təhlildə - yalnız təqdir olunmalıdır. O cümlədən bu analitik təhlil böyük ədibimiz Mir Cəlal haqqında: ağır və şərəfli işdir - təşəbbüsdür və ardıcıl araşdırmanın məhsuludur.

Kamal İbadov

Mir Cəlal Paşayevin elmi-nəzəri irsi

Mir Cəlal müəllim xatirələrində yazır ki, onlarla bir küçədə yaşayan Cavid Əfəndi yorğun və incik vaxtlarında özünə həm yaradıcılıq söhbətləri etmək, həm də narazılıq və incikliyi bölüşmək üçün həmsöhbət axtardığı axşamlarda tez-tez onlara da qonaq gəlirmiş. Ədib yazır ki, o, söhbət əsnasında yazı masama da nəzər yetirər, nə yazdığım ilə maraqlanardı. Bir gün şairlərin kitablarını oxuduğumu, onlar haqqında ümumi səpkidə məqalə yazmaq istədiyimi biləndə mənə fikir bildirmək üçün daha mühüm məsələlərə üz tutmağımı tövsiyə etdi: “Mülahizə deməli daha vacib əsərlər var, elə əsərləri təhlil elə ki, heç olmasa, mövzu sənin zəhmətini qoruyub saxlasın. Füzulidən yazanı, yazı özü saxlamasa da, Füzuli saxlayacaq”.

Cavid Əfəndinin tövsiyələrini qəbul edən Mir Cəlal Paşayev Füzulinin poetikasını, sənətkarlığını öyrənməyə, tədqiq etməyə başlayır. Amma ona görə yox ki, alim Mir Cəlal Füzuli sözünün böyüklüyünə sığınmaq istəmişdi. Ona görə ki, irfana və elmə, əqlin və mənəviyyatın gücünə

söykənən Azərbaycan poeziyasının, Şərq poetikasının sirlərini öyrənməklə çağdaş ədəbi prosesə, öz qələm dostlarının yaradıcılığına həmin kriteriyalarla yanaşmaqla çoxəsrlik Azərbaycan ədəbiyyatının zəngin ənənələrini, sözün əsrlərdir sahib olduğu enerjini qorumaq istəmişdi. Və sonralar Mir Cəlal müəllimin tələbələri bu gün də Füzulişünaslığın uğuru sayılan “Füzulinin poetikası” əsəri haqqında deyirdilər: bu tədqiqatdan sonra Füzulinin şair kimi, Mir Cəlal müəllimin alim kimi böyüklüyünün şahidi olduq (Ağamusa Axundov). Digər tələbəsi Abdulla Abbasov isə həmin əsəri Füzulişünaslıqda ilk kamil mənbə, istinadgah adlandırır. Klassik ədəbiyyatı tədris edən Həmid Araslı isə bu əsəri tələbələrinə tövsiyə etdiyi ədəbiyyat siyahısının əvvəlində yazdırır, “Bu kitabsız Füzulini başa düşməzsiz” - deyərdi ki, bu da zənnimizcə, alimin yaradıcılığı üçün deyilmiş ən yüksək fikirdir.

Yaradıcılığı çoxəsrli Azərbaycan ədəbi-bədii, ədəbi-elmi silsilənin məntiqi uyarlığını tamamlayan Mir Cəlal müəllim yazıçı kimi Azərbaycan ədəbiyyatının yaradıcılarından biri, ədəbiyyatşünas alim kimi tədqiqatçısı, pedaqoq kimi tədrisi ilə məşğul olmaqla o silsilənin davamına çevrilmişdir və bu

gün XXI əsrin meyarları səviyyəsindən baxanda o özü də klassik kimi zirvədə görünür.

Mir Cəlal müəllim bütünlükdə Azərbaycan ədəbiyyatının tarixinə, onun müxtəlif dövrlərinə, ədəbi-nəzəri fikrin problemlərinə aid yüzlərlə elmi məqalənin, “Füzulinin sənətkarlığı”, “Cəlil Məmmədquluzadə realizmi haqqında”, “Xalq şairi Səməd Vurğun”, “Klassiklər və müasirlər”, “Yeni şeirin manifesti”, “Gülüş bədii silah kimi”, “Azərbaycanda ədəbi məktəblər”, “XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi”, “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” kimi monoqrafiya, kitab və dərsliklərin müəllifidir.

O, ədəbiyyatşünaslığın hər üç sahəsi: istər ədəbiyyat tarixi, istər ədəbiyyat nəzəriyyəsi, istərsə də ədəbi tənqidlə eyni səviyyədə məşğul olmuşdur. “Füzuli qəzəllərinin poetik xüsusiyyətləri”, “Füzuli əsərlərinin bədii dili”, “Füzuli şeirində peyzaj”, “Füzuli poeziyasında bədii və elmi məntiq”, Nizami irsinə həsr olunmuş “Yeddi gözəl” haqqında”, “Məhəbbət dastanı”, “Nizaminin müsbət obrazları”, “Əsrlərdən gələn dostluq səsi” məqalələri, həmçinin M.P.Vaqif, M.F.Axundov, M.Ə.Sabir, Ə.Haqqverdiyev haqqındakı çoxsaylı tədqiqatları təkcə bu ədəbi şəxsiyyətlərin yaradıcılığına müxtəlif

yöndən işıq saldığına görə yox, özündən sonrakı ədəbiyyatşünaslar üçün, tələbələri üçün alimin bir tədqiqatçılıq məktəbi yaratdığı, bir örnək sərgilədiyi üçün qiymətli irsdir.

Mir Cəlal müəllimin həm klassiklər haqqındakı tədqiqatları, həm ədəbiyyat nəzəriyyəsinin müxtəlif problemləri, ədəbi üslub və cərəyanlar haqqındakı nəzəri fikirləri, müasirlərinin yaradıcılığına dair mülahizələri, tövsiyələri ona görə etibarlı, obyektiv və əsaslı idi ki, o həm də yazıçı idi. O, yaradıcılıq prosesinin bütün incə və sirlə məqamlarına yaxın bələd olduğuna görə ədəbiyyat haqqında, onun estetikası haqqında bu gün də, sabah da istinad olunacaq dəyərli fikirlər söyləmişdir.

Mir Cəlalin 1905-1917-ci illəri əhatə edən “Azərbaycanda ədəbi məktəblər” əsəri XX əsrin ədəbi mühitini, həmin illərin ədəbi proses və mərhələlərini öyrənmək, bütövlükdə əsrin inkişaf xətləri və meyillərini təyin etmək baxımından xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Cəlil Məmmədquluzadə, Üzeyir Hacıbəyov, Mirzə Ələkbər Sabir, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Məmməd Səid Ordubadi, Əli Nəzmi, Nəriman Nərimanov, Ə.Qəmküsar, Firudun bəy Köçərli, A.Divanbəyoğlu, Abdulla Şaiq, Sultan Məcid və digər sənətkarları

tədqiqata cəlb etməklə əksəriyyəti haqqında ilk fikirlər demişdir. Böyük bir hissəsi İkinci Dünya müharibəsi zamanı yazılan “Azərbaycanda ədəbi məktəblər” doktorluq dissertasiyasının müqəddiməsində ədib bu əsərin asanlıqla yazılmadığını vurğulayır, həyat və yaradıcılıqları tədqiqata cəlb olunan müəlliflərin irsinin, bir çox mənbələrin əldə edilməsi ilə bağlı üzləşdiyi çətinlikləri xatırlayır, qəhrəman döyüşçülərin ön cəbhədə vətən və bəşər mədəniyyətini qoruduqları zamanda arxa cəbhədə həmin abidələri başqa bir aspektdən qorumağından fəxarət duyurdu.

“Bədii yaradıcılıq işi də elm kimi ciddi tədqiqat tələb edir” - deyən Mir Cəlal bütün müasirlərinin yaradıcılığına bu prizmadan yanaşır, mətndə yazıçı istedadı, yaradıcı təfəkkürlə yanaşı, həm də həyat həqiqəti görmək istəyirdi.

Şair və ədiblər təhsilli, savadlı olmalıdır - deyəndə təkçə məktəb təhsilini, diplomu yox, həm də həyat dərslərini, kamillik dərslərini nəzərdə tuturdu, məktəb partasından birbaşa Yazıçılar Birliyinin vəsiqəsinə yiyələnməyə etiraz edirdi. Səməd Vurğunun “Vaqif”, “Fərhad və Şirin”, “Komsomol poeması” kimi əsərlərinin, Mirzə İbrahimovun Cənubda azadlıq hərəkatından bəhs edən “Gələcək gün”,

Əbülhəsənin cəbhə həyatını əks etdirən “Müharibə”, Mehdi Hüseynin “Abşeron” və “Səhər” romanlarının, Cabbarlının bütöv yaradıcılığının, Süleyman Rəhimovun canlı lövhələr, real çarpışmalar yaratmasının səbəbini o müəlliflərin məhz həyatı dərindən bilmələri, xalqın mübarizə tarixinə, adət-ənənəsinə, zəngin və bədii dilinə, həyat tərzinə dərindən bələd olmaları ilə izah edirdi. Ədəbiyyata gələn gənclərin yaradıcılığına yüksək tələbkarlıqla yanaşan ədəbiyyatşünas alim onlara həm klassik irsi, həm dünya ədəbiyyatının zəngin təcrübəsini öyrənməyi tövsiyə edirdi. Sadəcə ədib, dramaturq, şair olmağı deyil, işinin sənətkarı olmağı məsləhət görürdü. “Ədəbiyyatda “bulanıq axın” deyilən yazılara oxucu dözmür, yaxşı eləyir ki, dözmür” - deyən yazıçı gənc ədəbi nəslin yaradıcılığına öz əsərlərinə tələbkar olduğu qədər prinsipiallıqla yanaşırdı.

Nikolay Ostrovskinin “Yazıçı böyük hərfle yazılan adam olmaq, müəllim olmaq deməkdir” - sözlərini xatırladır, uzun axtarışların, zəhmətin nəticəsi olan əsərlərin oxucunun dünyagörüşündə, bədii-estetik zövqünün formalaşmasında ən azı müəllim qədər rol oynadığını diqqətə çatdırırdı.

Klassik nəsrin əsas janrı hesab etdiyi hekayə haqqında ədibin maraqlı fikirləri var. Mir Cəlala görə, yaxşı, ustalıqla yazılmış hekayəni oxucuya tək, əlavə yüksüz təqdim etmək lazımdır. Ədib bununla sanki oxucuyla müəllifi o hekayənin mətləbi, ideyası, sənətkarlığı və ümumilikdə enerjisi ilə baş-başa qoymaq istəyirdi. Bəzən ya eyni müəllifə, yaxud müxtəlif yazıçılara aid 50-60 hekayənin bir yerdə dərc edilib oxucunun, ədəbi ictimaiyyətin ixtiyarına verilməsini məqbul hesab etmirdi. “Nə üçün “Usta Zeynal”, “Şeyx Şaban”, “Qurbanəli bəy” müstəqil yaşayırdı, amma “Su ərizəsi”, “Hop-hop”, “Şəhərdən gələn ovçu”, “Buz heykəl”, “Atəş oğlu”, “Şirin bülbül”, “Xəzan yarpaqları”, “Arabaçı” yaşamasın?” Və bəzən tənqidçilərin də o hekayələri fərdi yanaşma ilə yox, “topdan təhlil” etməsinə etiraz edir, belə münasibəti hekayə janrına etinasızlıq kimi dəyərləndirirdi. Halbuki hekayəni həm ədəbiyyatın inkişafındakı roluna, həm oxucuya bədii informasiyanı daha çevik ötürdüyünə görə vacib janr hesab edirdi. Ənvər Məmmədyanlı, İlyas Əfəndiyev, Sabit Rəhman, Əli Vəliyev, Salam Qədirzadə, Ələviyyə Babayeva və Mikayıl Rzaquluzadənin hekayə

janrına müraciətlərini fədakarlıq kimi qiymətləndirirdi.

Əsərin dilindən sadəlik və təbiilik, xalq dilindən gələn şirinlik, rəngarəng ifadələr, müxtəlif ədalı ibarələr, bədii suallar, bədii təkrirlər tələb edən yazıçı bütün bunları bədii ustalığın şərtləri kimi vurğulayır, əsərin ideyasının anlaşılmasında hər kəlmənin, hər vurğunun öz yeri olduğunu deyirdi. Qələm yoldaşlarının yaradıcılığına yüksək tələbkarlıqla yanaşan ədib güclü müşahidə bacarığı olan Əbülhəsənin əsərlərinin dilini dolaşmaq və ağır hesab edir, istedadlı şair Məmməd Rahim, Süleyman Rüstəm, Əhməd Cəmilin belə bəzən şeirlərində uğursuz, yad ifadələrin işləndiyini nümunələrlə göstərir və tövsiyələrini edirdi. Ədibin tələbəsi Pənah Xəlilov müasirlərinin bu tənqidi fikirlərə münasibəti haqqında yazırdı: Mir Cəlal müəllimin obyektivliyi elə meyar idi ki, onun tənqidindən inciyən olmurdu.

Tənqidlə məşğul olanlardan “mədəni - ədəbi səviyyə”, “müəyyənleşmiş zövq” və cəsəret tələb edirdi. Ədəbi-tənqidi məqalələrdən elmi tefəkkür, analizlə yanaşı, ədəbi-bədii ruh da tələb edən yazıçı bu barədə yazırdı: “Bir sıra ədəbi-tənqidi məqalələri oxuyanda bir kolxoz, zavod, tikinti

trestinin hesabat planı haqqında və ya bədii əsər haqqında söhbət getdiyini seçmək çətin olur. Məqalələrimizdə sənətkarlıq məsələləri, sənətin xüsusiyyəti, varlığı şairanə, bədii lövhələrlə duyub düşünmək zərurəti haqqında elmi mühakimə və nəzəri mülahizələr ya olmur, ya da çox az olur”.

Bəzən də tənqidçini oxucunun istəyini düşünmədiyini, onu yox, müəllifi razı salmağa çalışdığını, əsər haqqında nə yazıçıya, nə oxucusuna faydası olmayan təntənəli fikirlər söyləməkdə qınayırdı.

Mir Cəlal müəllim müxtəlif sənət məsələlərinə dair konseptual fikirlər yürütməklə, klassiklər haqqında tədqiqatlar aparmaqla yanaşı, Məmməd Səid Ordubadi, Səməd Vurğun, Mirzə İbrahimov, Osman Sarıvəlli, Səməd Mənsur kimi müasirlərinin və gənc ədəbi nəslin nümayəndələri Əli Kərim, Bəxtiyar Vahabzadə, Musa Yaqub, Nəbi Xəzri, Xəlil Rzanın əsərləri haqqında da obyektiv, istiqamətverici yüksək nəzəri təhlil xarakterli mülahizələr söyləmişdir.

Elə bir sənət müzakirəsi, elə bir mübahisə doğuran ədəbi məqam yox idi ki, Mir Cəlal müəllim ondan danışanda Səməd Vurğun yaradıcılığını nümunə göstərməsin. O deyirdi: “Orduda belə bir qayda var:

şəhid olan nadir qəhrəmanın adı hissənin siyahısında hər səhər yoxlama zamanı başda çəkilir. Ədəbiyyat ordumuzun işində də müasir şeirimizin qəhrəmanı Səməd Vurğun buna bənzər şərəfli bir yer tutmuşdur.

Elə bir ədəbi məsələ, müzakirə olmaz ki, orada Səmədin rəyi və fikri hesaba alınmasın”.

Səməd Vurğun kimi müasiri, qələm dostu haqqında belə dəyərli sözləri ürəyiaçıqlıqla söyləmək - “O hər bir ailədə atadan, anadan əziz bir sima kimi sevilən xoşbəxt sənətkardır” - deyə etiraf etmək Mir Cəlal müəllim kimi geniş qəlblə şəxsiyyətlərə xas keyfiyyət idi.

“Vaqif” dramını Vurğun şeirinin ən yüksək nümunəsi kimi qiymətləndirir, həm əhatə etdiyi məsələlərə, həm şeiriyətinə görə “Vaqif”i Azərbaycan ədəbiyyatında müstəsna şöhrət qazanmış əsər kimi dəyərləndirərək yazırdı: “Mirzə Cəlilin “Anamın kitabı”ndan, Cabbarlının “Od gəlini”ndən sonra xalq taleyi və istiqlaliyyəti uğrunda gedən mübarizəni xüsusi bir qüdrətlə əks etdirən və bu yolda kütlələri səfərbərliyə ala bilən ən böyük əsər hələ ki, “Vaqif”dir”. Əsər Mir Cəlal müəllim üçün ona görə dəyər kəsb edirdi ki, xalqın istək və arzusu, duyğu və düşüncəsi böyük bir

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

şəxsiyyətin, sənətkarın simasında əks olunurdu. Mir Cəlal qeyd edir ki, Vurğunun əsərləri tarixi mənalandırmaqda, onu düzgün dərk etməkdə, baş verən ictimai proseslərin sirlərini açmaqda oxucunun və tamaşaçının yoluna işıq tutur.

Səməd Vurğunun “Komsomol poeması”nın təhlilini verən mövcud tədqiqatlarda bədii təhlildən, nəzəri məsələlərdən çox ictimai təhlillərə üstünlük verildiyini və bunun da ədəbiyyatşünaslıqda yanlış yanaşmalara və nəticələrə gətirib çıxardığını, bir çox ədəbi məsələlərin - bədii şəkil, üslub yenilikləri, şeir texnikası, vəzn məsələsinin kölgədə qaldığını deyən Mir Cəlal müəllim şairin yaradıcılığına məhz bu aspektdən yanaşır, onun adıçəkilən poemasını müxtəlif kontekstdən təhlilə cəlb edirdi. Bu əsərin Azərbaycan ədəbiyyatında özündən əvvəl və sonra yazılan poemalar içində tutduğu mövqeyi şərh edir, müəllifin 25 il əsər üzərində işləməsinə, dönə-dönə qayıtmasına baxmayaraq, tamamlaya bilməməsini bu poemada baş verən hadisələrə xüsusi həssaslıqla yanaşması kimi qiymətləndirirdi. Qeyd edirdi ki, əsərdə cərəyan edən hadisələrin həm məkan, həm də zaman etibarı ilə şairə doğma və məhrəm olması onu bu əsərə tələbkərliklə yanaşmağa sövq etmişdir. Həm şairin gənclik

illərinin yaddaşına müraciəti kimi, həm də böyüyüb boya-başa çatdığı kəndin doğma koloritinə ehtiramı kimi izah edirdi. “Əsəri uzun illər boyu bitirməməsinin əsas bir səbəbi, bəlkə də bu idi ki, şair götürdüyü süjetə, yaratdığı aləmə daha çox bədii rahiyyə və rəng vermək, həm də daha çox həyat materialı, hadisə və təfsilatı əhatə etmək istəyirdi. Bu cəhətdən də əsər, yaranmış poemaların çoxundan (S.Rüstəm, M.Müşfiq, A.Faruk və başqalarının əsərlərindən) fərqlənirdi. Komsomol həyatı burada əsas alınır, ancaq məhdud götürülmürdü. Müasir kənd öz mürəkkəb, əlvan, ziddiyyətli səhnələri, işıqlı və kölgəli cəhətləri ilə üzvi əlaqədə canlandırılırdı”. Mir Cəlal müəllim sözügedən əsərdə dərin və zəngin ümumiləşdirmələrlə təbii və inandırıcı fərdiləşdirmənin ahəngdarlığını da xüsusi vurğulayırdı. Vurğunun obrazlarının böyük xarakter kimi görünmələrinin səbəbini şairin həyat həqiqətlərinə öz ülvi ideyalarını qatmasında, gerçək həyatdan götürdüyü qəhrəmanlarına yaradıcı nüfuz etməsində görürdü.

Mehdi Hüseynin ədəbiyyatın, xüsusilə bədii nəsrin inkişafındakı rolunu xüsusi qiymətləndirir, onun sadə insanların tək-cə şəxsi həyatını deyil, ictimai

taleyini, vətəndaşlıq bioqrafiyasını önə çəkdiyini yüksək qiymətləndirirdi. Mehdi Hüseynin üslubunda Axundovun, Nərimanovun, yaxud Fadayevin dəst-xəttini axtaranlara etiraz edir, onun üslubunu həm klassik ənənələri, həm də müasir ədəbiyyatın ictimai həyatla bağlılığından qaynaqlanan müsbət keyfiyyətlərini birləşdirən özünəməxsus üslub hesab edirdi. Yazıçının istər şəhər, istərsə də kənd həyatından yazarkən ədəbiyyatın ideallarına sadıq qaldığını göstərir və bunu təkcə onun savadı və biliyi ilə deyil, bədii məntiqinin gücü, yazıçı mədəniyyəti, dil və fikir aydınlığı ilə izah edirdi. Mehdi Hüseynin təkcə nəsr yaradıcılığı haqda deyil, səhnə əsərlərinə də münasibət bildirir, eyni zamanda onu istedadlı ədəbiyyatşünas adlandırır. Onun müxtəlif ədəbiyyat məsələləri haqqındakı elmi mühakiməyə, analizə söykənən və həm də oxunaqlı olan nəzəri irsinə də münasibət bildirir, elmi-tənqidi mülahizələrini dəyərli alim fikri hesab edirdi. Mir Cəlal müəllimə görə, Mehdi Hüseyn gündəlik işində də, yaradıcılıq masasının arxasında da, mətbuat səhifələrində də, ölkə xaricində ədəbiyyat kürsüsünə qalxanda da ədəbiyyatın və sənətin ideallarına sadıq qalan yazıçı idi.

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

Mehdi Hüseyn haqqında dediyi sözləri Mir Cəlal Paşayevin özünün də haqqında deyə bilərik. Mir Cəlal müəllim mənzilində masa arxasında da, universitetdə auditoriyada da, mötəbər yığıncaqlarda da ədəbiyyatın ideallarına sadıq qalan şəxsiyyət olduğuna görə həm tələbələrinin, həm ədəbiyyat sənədlərinin, həm də doğma xalqının yaddaşında əbədi iz qoymuşdur.

Aygün Bağırılı,

AMEA Nizami Gəncəvi adına

Ədəbiyyat İnstitutunun direktor müavini,

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Mir Cəlal. “Seçilmiş əsərləri”

Azərbaycanın sevimli ədibi, pedaqoqu, tənqidçisi, mötəbər ədəbiyyatşünas alimi Mir Cəlalin “Seçilmiş əsərləri” beş cildde, gözəl poliqrafik icrada “Adiloğlu” nəşriyyatında çapdan çıxmışdır. Çoxcildliyin tərtibçiləri Nərgiz Paşayeva və T.Mütəllimovdur.

Ədibin möhtəşəm yaradıcılığında mühüm yer tutan hekayə, şeir, felyeton, oçerk, xatirə, tərcümə əsərlərindən seçmələrin yer aldığı beşcildlik Nərgiz

Paşayevanın “Müasir nəsrimizin hekayə ustadı” ön sözü ilə açılır. O, kiçik janrlarda tipik qəhrəmanlar ustadının yaradıcılığını nəzərdə tutaraq yazır: “Həqiqi sənətin möcüzəsi ondadır ki, o, həyatın böyük həqiqətlərindən xəbər verir, necə yaşamağın müdrik fəlsəfəsini insan talelərində, insan xarakterlərində, həyati lövhələrdə bədii sözün qüdrətilə canlandırır, nəticələr söyləyir, uca ideallara səsleyir...”.

Ümumiyyətlə, ön söz üzərində bir qədər ətraflı dayanmaq istərdik, çünki çoxcildliyin əhatə dairəsini ədəbi-nəzəri, eləcə də yazıldıqları dövrün sosial-siyasi fonunda qavramaq, “Mir Cəlal yaradıcılığı və Azərbaycan ədəbiyyatı”, “Mir Cəlal və müasirləri”, “milli pedaqoq və milli yazıçı” və s. yaradıcılıq özəllikləri kontekstində müasir oxucunu Mir Cəlal ilə yeni bir ünsiyyətə hazırlamaq baxımından çox faydalı və zəruri girişdir. Bugünkü oxucu – yeni nəsil Azərbaycan ədəbiyyatı həvəskarı üçün yığcam ədəbiyyat tarixi kursu formatında qələmə alınmış ön söz, sözün həqiqi mənasında, kiçik janrların böyük ustadına mehr salmaqda sanballı elmi-kütləvi istiqamət təsiri bağışlayır.

Mir Cəlal həyat həqiqətlərinin böyük səmimiyyətlə təsvirinə üstünlük verən bədii söz sənətkarıdır.

Onun oxucu ilə səmimi və dürüst ünsiyyəti yazıçı məsləki məsələsinə çevrilmişdir. O, ədəbiyyatımızda “Müəllim – Ədib” anlayışını yeni tipli bədii-didaktik elementlərlə zənginləşdirən müasir realist maarifçilərdəndir. Buna görə də onun yaradıcılığında, ümumiyyətlə, psixologiyasında dövrünün ideoloji pərdəsi qabarıq nəzərə çarpmır, arxa qatdan boylanan təsiri bağışlayır.

Onun tənqidçiliyi, ədəbiyyat nəzəriyyəsi fənninin tədrisində qazandığı pədaqoji təcrübə və şəxsi məsuliyyət hissi bədii yaradıcılığa xüsusi tələblərlə yanaşmağı aşlamış və bu kriteriyaları şəxsi yaradıcılıq kredosu səviyyəsinə qaldırmışdır. Buna görə də hazırlıqlı oxucuda qəribə bir assosiativ durum baş qaldırır: sanki yazıçı Mir Cəlal tənqidçi, ədəbiyyatşünas və pədaqoq Mir Cəlalin zövqünə uyğunlaşmaq həvəsi və şərtilə bədii yaradıcılıqla məşğul olmuşdur.

Bir dəfə auditoriyada mənəvi saflıq məsələsindən danışarkən qeyd etdi ki, Rac Kapurun məşhur “Avara” və “Cənab-420” filmlərini dəfələrlə seyr edib. İri bir rəqəm dedi (20, 30, bəlkə də 50 dəfə, çünki çox böyük rəqəmi vurğulamışdı), təəssüf ki, bu detallı unutmuşam, amma əsas fikri həmin hind filmlərindəki mənəvi ucalığa heyranlıqdan,

tərbiyədən, cəmiyyətdə insan amili, yaradıcı şəxsiyyət kimi ədalətin tənənəsinə vurğunluqdan gedirdi. Mir Cəlal müəllim bu aliliklərdən doymadığı üçün həmin filmlərə dönə-dönə baxmışdı... Burada onu özünə çəkən yaradıcılığın ən uca məqamı idi.

Mir Cəlal güldürən ədib deyil, ağladan ədibdir, həm də için-için ağladan ədibdir! Onun kiçik sosial həyat tablosu olan hekayələrini oxuyub qüdrətindən, sadəcə, gülürsünüzsə, əmin olun, müəllifin niyyətini açma bilməmişiniz, yenidən oxuyun. Bax, hiss etsəniz ki, millət dərdi qəlbinizi sıxdı, vicdan əzabı yarım damcı da olsa, göz yaşlarına çevrilib, açıq kitabın bəyaz səhifəsinə süzüldü, deməli, satirik gülüşün kamalına qovuşdunuz. Düz 84 il əvvəl yazılmış “Mirzə” hekayəsinin müəllim qəhrəmanına gülmək azdır, prototipləri bu gün də yaşayan Mirzə Şəfilərin varlığına ancaq ağlamaq mümkündür.

Məhz bu cür qələm mahiranəliyi Nərgiz Paşayevanın incə təəssüfünü böyük ədəbiyyata peşəkar tələblə yanaşan zövq kimi xarakterizə edir: “Mir Cəlal bu sahələrin (elmi, pedaqoji, jurnalistlik və s. sahələrdəki aktivlik nəzərdə tutulur – E.V.) yalnız biri üzrə fəaliyyətini məhdudlaşdırsa idi, şübhəsiz, orada daha böyük uğurlar qazanmış olardı. Mir Cəlal elmi və pedaqoji sahələrdə ardıcıl

fəaliyyət göstərməsəydi, otuzuncu illərin bədii vüsəti onun yaradıcılığında, yəqin ki, daha qüdrətli davamını tapmış olardı”.

1930-cu ildə qələmə alınmış “Hacının xəyalı” hekayəsi iki səhifəyarımlıq balaca bir əsərdir, lakin burada iki quruluş: bəy, kənddə yüzbaşı, molla, pioner, komsomol, ispolkom, kasıb kəndli, varlı kəndli, qolçomaq, rüşvət verib vəzifəyə gələn tülüngü və daha nələr, nələr... bu qədər geniş motivi, ideoloji bazaları bir-birinə vuraraq yaramazlıqları böyük demokratcasına və milli koloritlə tənqid etmək, realist düşüncə ilə qabartmaq, həqiqətən, yaradıcılıq uğurudur. Ədibin böyük yaradıcılığını mərhələ-mərhələ izlədikcə, onun belə bir nəzəri fikrinin nədən qaynaqlandığını anlamaq daha da asanlaşır: “...mövzu seçmək yazan üçün yaradıcılığın ilk şərtidir”.

Mir Cəlalin yaradıcılığını həmişəyaşar edən başlıca xüsusiyyət dövrün partiyalılıq prinsipinin, sosialist ideologiyasının incə yolla, əsl ustad məharətilə gizləndə saxlamaq qabiliyyətindən irəli gəlir: nə pedant oxucu, nə də zalım sensor ona irad tuta bilir, əksinə, həyat həqiqəti, millilik güclü olduğundan həmin əsərlər bu gün də oxunur, sabah da oxunacaq. Diqqət edək, ideoloji dayaq

Mir Cəlal qələmilə necə sivişib aradan çıxır: “Çöldən qayıdıb doqqazlarda görüşən adamların səsi dağlara düşür, sulara əriyirdi. Lampalar yanırdı. Uzuntuman və iribədənli kənd qadınlarının çıraq qabağından o tərəf-bu tərəfə keçməsindən anlaşılırdı ki, evlərdə axşam yeməyinə hazırlıq gedir. Doqqazın başında kimsə uca səslə oxuyurdu:

*Biz sinəsi qovğalarla, alovlarla doluyuq,
Komsomoluq, pionerik, biz Leninin oğluyuq...*

Bir az sonra kənd kiridi... Uzaqdan dərə sularının xəlvət pıçıltılara bənzəyən səsi gəlirdi. Qurbağalar ağız-ağıza verib vaqqıldaşırdı”. (“İlk günlər”, 1931)
“Matişgə” (1934) hekayəsində isə müəllifin siyasətdən yayınma priyomu tamam fərqlidir: “Məşədi Hənifə “matişgənin” dalınca gedirdi. Matişgə cavan, həm də gözəldi. Rusa oxşamırdı...”.
Novellavarı üslubda yazılmış bu hekayədə müəllifin təqdimatında “rusa oxşamırdı” mövqeyi, surətin isə rusca danışığı siyasi sayıqlığın və bədii həqiqətin qələbəsi kimi səciyyələne bilir. Mir Cəlal, necə deyərlər, sensorla bu cür oynamağı bacaran ədib olduğundan, həmişə sevilə-sevilə oxunacaqdır...

Mir Cəlal yaradıcılığının ən fərqli xüsusiyyətlərindən biri ondakı “ilk cümlə” və “sonluq” amilidir.

“İlk cümlə” effekti Mir Cəlalin bütün yaradıcılığı üçün nümunəvidir, əslində müəllifin sənətdə bədii fərdiliyidir. Mir Cəlalin hekayələri “giriş”sizdir, oxucu ilk cümlədən birbaşa əsas mövzunun açılışı istiqamətinə yol alır; daha doğrusu, “giriş” elə bir gözlənilməz formada oxucunu qarşılayır ki, bundan əsas hissəyə keçidi tuta bilmirsən, onların sərhədləri itib-batır, bir anda təhkiyənin dərinliklərinə düzəlişsən, süjet birinci cümlədən açılmağa doğru inkişaf edir: “Kənddə, tanışlarımla birinin evində Mirzə Qulamla tanış oldum” (“Dostumun qonaqlığı”), “Hələlik darıxmayın, mən Əkbərin cavanlığından danışmaq istəyirəm” (“Ayaz”), “Əntiqəfüruş Hacı Qılman Daşlı küçədən keçirdi” (“Qələmdan”), yaxud “Rəna, qəbir evində kimi sevəcəksən?!” və s.

“Sonluq” məsələsi də, həmçinin. Ədib əsərlərinə sonluq verməkdə də qibtəediləcək yaradıcılıq nümunəsi nümayiş etdirir. Mir Cəlal süjetin canına yığcam yekun verə bilən bədiyyat ustasıdır. Son cümlələrin də bəzilərinə diqqət yetirək: “O, vətəndaşlarının qəlbində fərəhlə, iftixarla yaşamağa başladı” (“Atlı”, 1942) Yaxud: “Xəyalımda deyirdim:

Belə arxa üçün, arxanın belə pak qəlbli insanları üçün vuruşmaq da, yaralanmaq da, ölmək də şərəflidir!” (“Arxa əsgəri”, 1942).

Misalların sayını xeyli çoxaltmaq mümkündür, amma oxucu bu fikirləri açmaq üçün ədibin yaradıcılığına yenidən diqqət yetirsə, müttəfiq olacağıımıza əminəm.

Xronoloji ardıcılıqla tərtib olunmuş beşcildlik yazıçının bütün yaradıcılığını tam əhatə etməsə də, ədibin yazıçılıq üslubunu, yazıçı texnikasını, süjet qurmaq, tipikləşdirmək, dost-düşmənin obrazının ədəbi-bədii portretini cızmağı, sözə qənaətlə, ədəbiyyat və jurnalistika elmlərinin kanonları ilə bacardığını yenidən kəşf etməyə tam material verir. Keçən əsrin 30-40-cı illəri sovet tarixinin ən amansız sosial-siyasi illəri kimi xatırlanır. Azərbaycan milli-mənəvi dəyərlərinə yeni yaşam tərzinin tələbləri ilə yanaşmaq bədii ədəbiyyatın qarşısında forma və məzmunca yeni tələblər qoymuşdu. Yeni insan tərbiyəsi, yeni cəmiyyət qurmaq yeni ədəbiyyatın predmetinə çevrilmişdi. Digər tərəfdən, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının müəllif sırası da getdikcə seyrəlirdi. Belə bir situasiyada Mir Cəlalin kiçik janrlarla gülə-gülə düşündürərək ədəbiyyata gəlişi keçid dövrü

ədəbiyyatımız üçün çox vacib idi. Bu təəssüratı birinci cildi vərəqləyərkən aydın duymaq olur. Məsələ burasındadır ki, oxucu bu cilddəki ədəbi nümunələri mütaliə etdikcə, Mir Cəlalin yazıçılığa yenice başladığını hiss etmir, çünki onların hər biri ustadcasına qələmə alınmışdır, janrın ədəbi-bədii tələbləri ilə müasirlik, həmsöhbət oxucunun mənəvi tələbatı üst-üstə düşdüyündən, hekayələr uğurludur.

Müəllifin sənətkarlığı məsələsi ilə bağlı bir incəliyə də toxunmaq istədik: məlumdur ki, ədib, orta məktəb illərində dəqiq elmlər üzrə predmetlərə xüsusi maraq göstərmiş, hətta “Riyaziyyatçı” imzası ilə “...məişət məsələlərinə və beynəlxalq problemlərə aid, satirik pafoslu” şeirlər yazıb çap etdirmişdir. Mir Cəlalin ədəbi-bədii yaradıcılığında sözə qənaət, lakoniklik, güclü məntiq, dilin qrammatik qaydalarına sədaqət onun həm də məhz dəqiq elm nümayəndələrinə məxsus düşüncə tərzinə məxsusluğundan irəli gəlir.

Azərbaycan satirik nəsr ənənəsinin Mir Cəlal dövrünün başlanğıcını əhatə edən I cilddəki əsərlərin mövzusu sosial-psixoloji qüsurlar və ictimai çaxnaşmalardan qaynaqlanır; yeri gəlmişkən, görkəmli ədibin repressiya illəri

ərəfəsində çox təhlükəli, əslində riskli mövzuların siyasi təzyiqindən müdrikcəsinə qurtulmaq istedadı günü bu gün də heyrət doğurur. I cilddəki əsərlərin forma və məzmunu, ideya istiqamətləri, tərbiyəvi tərəfləri humanizm və sosial ədalət prinsiplərinə söykəndiyindən ən qəddar sensor belə onlarda heç bir irad tapa bilməzdi. Mir Cəlal güclü realizmi, ezopvarı dili, kinayəli, rişxənd dolu təbəssümü ilə repressiyalar dövrünə qalib gəlmişdi. Məhz bunun sayəsində XXI əsrin oxucusu keçən əsrin 30-40-cı illərinin koloritini I cilddə duya bilir, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının mövzu mənzərəsini təsəvvür edir.

Mir Cəlal təmsil etdiyi xalqın milli-mənəvi xarakterini 1940-1954-cü illəri əhatə edən hekayə yaradıcılığında tamam başqa kontekstdə yaratmağı bacarmışdır. Oxucu bu hekayələrdə kədərlənən və başqasının nisgilini duyub ona şərikin olmağı bacaran, yolu dəhşətdən keçən mənəvi təmizliyi, cəsurluğu özünə məslək seçənlər nəslini formalaşdırmağa ünvanlanan kiçik janr qəhrəmanları ilə tanış ola bilir. Burada belə bir müqayisə aparaq, əgər I cildə oxucu güldürərək düşündürən Mir Cəlal istedadı ilə tanış olurdusa, II cildə ağır müharibə mövzularının ciddi ritmləri ilə,

fəciliyi açan leksika ilə qarşılaşır: “Meşəni ölçən bir beşaçılan gülləsi Mustafinin qönçə kimi zərif qəlbini parçaladı. Müntəzir nəzərlərini söndürdü. Uşaq ağzını quş kimi açıb-yumdu. Kəsilən son nəfəsi ilə “Ana” dedi. Bu söz onun qısa ömrünün ilk və son qisməti oldu” (“Odlu mahnılar”, 1942).

“Azərbaycan və Böyük Vətən müharibəsi”, “Azərbaycanlılar və müharibə” motivindən istifadə edərək xalqın dar ayaqda birləşmək, min bir əzab-əziyyətə qatlaşmaq, ruhdan düşməmək eşqini döyüşən, zəhmət çəkən, ac-susuz qalsa da, milli vicdan və şərəf kodeksinə ləkə gətirməyən silsilə obrazlarla yaddaşlara bağışlayır. Bu əsərlərdəki Ana, Ata, Oğul, Gəlin, Müəllim... obrazları bizimkilərdən biridir və onların hər biri xarakterinə, danışığına, həyatdakı mövqeyinə və digər yaşam elementlərinə görə müasirlərimizə çox bənzəyirlər. Burada qəlbi incidən motivlər çoxluq təşkil edir, çünki dövrün tələbi sərt şərtlər üzərində təşəkkül tapmışdı, lakin həmin tragikliyin daxilindəki yaşar işığı da duymaq olur, əsas, vacib olan budur!

Sovet ədəbiyyatşünaslığında 60-cı illər nəsli deyilən bir anlayış var. Qapalı cəmiyyətdə yaşayıb-yaratmalarına baxmayaraq, həmin nəsli ölüm soyuqluğu yayan Stalin dövründən sonra ədəbiyyat

və incəsənətə ilıq nəfəs gətirən nəsil kimi xarakterizə edirlər. Həmin ilıqlıq Mir Cəlalin da qəhrəmanlarından duyulur. Müəllif artıq görkəmli filoloq-alimdir, kifayət qədər pedaqoji təcrübə qazanıb, müharibədən sonra dinc illərin həyatının bütün sahələrində hiss olunan qələbə eyforiyasını yaşayan nəslin müasiridir, lakin onun yazıçı müşahidələri cəmiyyətdə yaranmağa başlayan dinc illərin kefini çıxarmaq barədəki əyri-üyrü psixoloji duruma yazıçı müdaxiləsini yeni mövzulara kökləyirdi. Uzun illərin bədii yaradıcılıq təcrübəsi isə sanballı üslubu qoruyub saxlamış, hətta daha da cilalamışdı. Artıq yeni nəsil surətlər qalereyası yaranırdı, onların adlarında da yenilik hiss olunur, hacı, məşədi, mirzə, usta və s. təyinli qoşaadlılığa artıq çox seyrək rast gəlinir, onların yerinə Şəfiqə, Ziyafət, Nazlı, Gülər, Eteli, Leyli, Yarpızlı kəndi və b. meydan verilib. Artıq bürokrat, tənbel kadr xəstəliyi (“Hava bürosu”, 1958), əsl insan obrazının böyüklüyü (“Lirika”, 1958) satirik pərdəli lirik-psixoloji lövhələr fonunda təsvir olunmağa başlanılıb (“Əl xətti”, 1958). Ailə-məişət, yaltaqlığın ələ salınması (“Neçə cür salam var?”, 1960), övlad məhəbbətinin yaratdığı səmimilik (“İki hakim”, 1958), hətta Bakı üçün yeni olan çinar ağacının

əkilib boya-başa çatması (“Mən də bakılıyam”, 1958) kimi xırda görünə biləcək liriklik, ərəb dünyasının uğurlarına sevinmək (“Arxa əsgəri”, 1942), Yaxın Şərq xalqlarının azad gələcəyi üçün uğur toxumu səpmək (“Ərəb qardaş”, 1960) səmimiyyəti həssas müəllifin bədii stixiyasına çevrilib. O dövrün təbirincə desək, hətta beynəlmiləçilik mövzusu da Mir Cəlal qələmində İnsana xidmət edir, Qardaş köməyi tərbiyəsinə çevrilir, bir sözlə, burada təbliğat humanist xarakter daşıyır, İnqilaba, Silaha çağırış yoxdur. Beynəlmiləçilik vətənpərvərliyin tərkibində boy ataraq yayılır. Mir Cəlalin 1954-1963-cü illəri əhatə edən yaradıcılığı məhz bu baxımdan xarakterikdir, III cild bu qənaətin formalaşmasında yaxşı mənbədir. Bu əsərlərdə yaxınını sevmək, ətrafı sevmək özünü sevməyin kamertonudur, keçilmiş əzablı yollar həyat eşqini, yaşamaq sevdasını gözəllik üzərində qurmağa səsleyir.

Sovet ədəbiyyatının inkişaf tarixinin mərhələlərini izləyən oxuculara məlumdur ki, keçən əsrin 60-70-ci illəri ədəbiyyat və incəsənət sahəsində ədalətli tənqidin çatışmazlığı ilə bağlı müxtəlif rəsmi sənədlərin qəbulu ilə də yadda qalmışdır. Mərkəzi mətbuat orqanlarında bu barədə istiqamətverici

materiallar çap olunmuşdur. Bir sözlə, sovet dövlət aparatı yaradıcı insanların cəmiyyətdəki mənfiliklərə qarşı tərbiyəedici tənqid ruhunda əsərlərə, forma və məzmununa yenidən, təzə tələblərlə qoşulmağa çağırış etmişdi. Satirik tənqid Mir Cəlalin həm yazıçı, həm də ədəbiyyatşünas ruhuna tam doğma olduğundan həmin dövrdə müəllifin qələmə aldığı yazılarda satirik üslub, kinayəli təhkiyə manerası daha püxtə hekayəçi mövqeyindən canlandırılmışdır. Buna görə də cəmiyyətin tərbiyəsi işi, sağlam, fəal həyat mövqeyi, daxili zənginlik müəllifin 1963-1978-ci illər nəsrinin əsas leytmotivini təşkil edir. “Deyirlər, rüşvətlə bərk mübarizə aparılır”, — cümləsilə başlanan “Ay İsmayıl, başa sal” (1963) hekayəsindəki rüşvətxor qohumlar, qorxaq ticarət işçisi münasibətlərində kinayəli üslub hələ çox-çox zamanları gülə-gülə yola salacaq. Həmin cümləni bu cildə tipik ithaf kimi də qəbul etmək olar.

Didaktik niyyətin üstünlük təşkil etdiyi, ailə qurmağın, nişan getməyin, öncə ali təhsil almaq, sonra ərə getmək, yaxud evlənmək (“Mən də bir elçi kimi”, 1964) barədə düşünmək kimi o dövr üçün xarakterik mövzuların da yer aldığı bu dövr yaradıcılığında yeni istəklər arxasında gizlənərək

hərdəmxəyallıq nümayiş etdirmək (“Məhəbbət, yaxud qəlp pul”, 1963), istedadsız insanların uğur qazanmaq üçün hər cür riyakarlığa əl atmaları (“İmzasız hekayə”, 1964), həmçinin, digər məişət xırdalıqları fonunda (“Yoldaşlıq məhkəməsi”, 1975) müdriklik göstərmək müəllifin sosial mühit üzərində qələbəsi kimi dəyərləndirilə bilər.

Çoxcildliyin sonuncu — V cildi tərtibçilərin xronologiyasını pozsa da, ədibin yaradıcılıq portretinə yekun rəng çalarları qatmışdır. Buraya müəllifin yaradıcılığa başladığı ilk illərdən — 1926-cı ildən üzü bəri müxtəlif illərdə qələmə aldığı mənzum felyetonlar, şeirlər, oçerklər, tərcümələr və xatirələri daxildir. Bu əsərlər müəllifin yaradıcılıq istedadından, satirik üslubundan, məzmunu uyğun bədii forma seçmək və süjeti obrazlı qurmaq istedadının təkamül prosesini yaxından izləmək üçün, bəzi avtobioqrafik elementlərin ictimailəşdirilməsi səbəbindən də ayrıca maraq doğurur. Həmçinin, qeyd edək ki, bu cild orijinal yazıçılıq istedadı ilə jurnalist fəallığı və sənətkarlığının üzvi bağlılığını görmək baxımından da çox faydalıdır.

Ümumiyyətlə, “Yazıçı Mir Cəlal” və “Jurnalist Mir Cəlal” arasında çox səmimi və işgüzar, jurnalist dili ilə desək, publisistik dostluq var. Məlumdur ki, görkəmli ədibimiz jurnalistikada müəyyən təcrübə qazandıqdan sonra nəsr sahəsinə keçmişdir. Bizcə, onun gənc jurnalistlər üçün “Kommunist”də iki, “Gənc işçi” də dörd illik həvəsli işim müasir, canlı, operativ, ayıq mühakiməyə hazırlaşmaqda mənə mühüm təsir göstərirdi. Mətbuatın bu gözəl tərbiyə məktəbini mən heç vaxt unutmaram”, —qənaətini xatırlatmaq yerinə düşərdi. Bu istiqamətdə fikri bir qədər də inkişaf etdirək: Mir Cəlal çox-çox sonralar gənc jurnalist Mir Cəlal barədə yazmışdır: “Aşqabadda çıxan “Zəhmət” qəzetində, Tiflisdə çıxan “Yeni fikir” qəzetində Gəncənin mədəni-təsərrüfat həyatını əks etdirən yazılarım nəşr olunurdu. Bunlar yalnız müxbir məktubları, adi xəbərlər xarakterində yox, mühərrir yazıları mahiyyətində idi... yeni əlifba, dərslilər, maarif məsələləri haqqında yazdıqlarımın çoxu təbəddülsiz nəşr olunurdu”. Və yaxud: “Qışın qarlı-çovğunlu günlərində bizi bu kənddən o biri kəndə qoşur, hesabdarların bütün kağız-kuğuzlarını yoxlayıb qiymət verirdik. Həmin səfərlərdən topladığım təəssürat əsasında mən oçerklər

kitabımın mühüm bir hissəsini yazıb çapa verdim”. Yazının istiqaməti elə gətirdi ki, hörmətli ədibin 1967-ci ildə yazdığı və bu külliyyata daxil edilmiş “Bakı görüşləri” xatirəsinin (bizcə, jurnalistikamız üçün yeni olan “avtooçerk” janrının ilk nümunəsidir — E.V.) bəzi detalları söhbətimizi qabaqladı, lakin bu da qəti faktdır ki, çoxcildlikdəki bir çox maraqlı mətləblərin açılmasında, bəzi əsərlərin mahiyyətindəki gizliyə başa düşməkdə “Bakı görüşləri”ni mütləq mütaliə etməyə dəyər. Tərtibçilər onu çoxcildliyə daxil etməkdə, həqiqətən, çox dürüst iş görüblər.

Bu əsərdə “Hüseyn Cavid və Mir Cəlal” münasibətlərinə də tam aydınlıq gəlir. Mir Cəlal “...Cavid romantik şairdir. Mənim realistik zövqümdən, həyat və hadisələrə münasibətimdən çox fərqli bir sənətkardır”, — deyir və dahi sənətkarımıza münasibətini ədəbiyyat müstəvisində belə səciyyələndirir. Şəxsiyyət olaraq isə onu başqa cür portretləşdirir: “Kənardan baxanlar, onu ancaq əsərləri ilə tanıyanlar hörmətli ədibin məhrəm, duzlu, mənalı yumorundan xəbərsiz idilər. Halbuki, onun söhbətləri bu cəhətdən çox mənalı, maraqlı, unudulmaz idi... zarafatı, hətta lətifəni çox xoşlayırdı”.

Mir Cəlalin ədəbi-tənqidi zövqünün formalaşmasında bəlkə də həlledici rol oynayan Hüseyn Cavid gənc dostuna seyid nəslindən olduğunu və şəxsi simpatiyasını nəzərə çarpdırmaq üçün “Ağa Mir Cəlal” deyə müraciət etməsi, tez-tez evinə qonaq gəlməsi faktı da hər iki sənətkar arasında səmimi münasibətlərdən xəbər verir. Lakin sağlam tənqidçi mövqeyi Mir Cəlala “Cavid yaradıcılıq məsələlərində çox ciddi və tələbkar idi. Realistlərin, o cümlədən Mirzə Cəlilin dili, sadə üslubu ilə razı deyildi. Hər yerdə şeiriyyət axtarırdı. Sadə yazıb, danışmağı loru dil adlandırırdı” — deməyi də unutmurdu.

Oçerklər silsiləsindən olan materiallar təsdiq edir ki, Mir Cəlalin publisistikasında da süjet dinamikliyi var. Dialoqların ardıcılığı, düzümü mövzunun publisistik həllinə ruh yüksəkliyi, həyəcan və hətta rəğbətlə ictimai həyat həqiqətinin təsvirinə xidmət edir. “Birinci beşillik planın təbliği və həyata keçirilməsində Azərbaycan fəhlələrinin qəhrəmanlıq və rəşadətini bədii söz ilə əks və ifadə etməyi bizə dönə-dönə...” tapşırırdılar fikri nisbətən yaşlı nəslin nümayəndələrinə tanışdır, ancaq müasir oxucu “tapşırıqla” yazılmış həmin oçerk və məqalələrdə “partiyanın həlledici rolunu” deyil, Azərbaycan

insanının həyat və fəaliyyətini, qurub-yaratmaq eşqini, yaxşı işləyib yaxşı da məvacib almaq arzusunu, klub, məktəb, xəstəxana tikmək, kitab almaq həvəsini duyur, ictimai həyatda məşhurlaşmaq duyğusunu oxuyub bəyənir.

Jurnalist Mir Cəlal hansı sosial təbəqə üçün nədən yazdığı da ustalıqla seçir. Bu element süjet quruluşunda, dialoqların düzümündə, surətlərin danışığında daha aydın sezilir. Bu tipli yazılarda leksik tərkib də maraqlıdır, revolyusion, rekonstruksiya, kultur, internasional, qıqant, pansion, plotin, kiosk və s. kimi o dövrün neoligizimləri müəyyən kolorit yaratmaqda maraqlıdır, lakin burada insan amili önə keçdiyindən inqilabi təbliğat hiss olunmur.

“Parisdə görüş” (1950) səyahət oçerkində oxucu, hər şeydən öncə, savadlı, dünya ədəbiyyatı və mədəniyyəti, dövrün siyasətinə yaxından bələd olan əla zövqlü azərbaycanlı ilə tanış olur. Yazıçının təqdimatı da maraqlıdır, kinayəsi də ləzzət verir, fikirləri də tipiklik yaradır, fikir verin: “Paris gözəl şəhərdir, ancaq biz boğuluruq. Burada hər şey, quş südü də var, ancaq quş qədər nəfəs almaq imkanımız yoxdur”. Yaxud: “Qəribədir, burada reklamın nə dərəcədə həqiqətə uyğun

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

olduğunu yoxlayan da olmur”; “Burada oğurluq yoxdur... ancaq xırda oğurluq yoxdur”; müəllifin şah cümləsi isə , əminəm ki, mənimlə razılaşacaqsınız, bax, budur: “Ancaq Parisin bütün gözəllikləri, dəbdəbə, parıltılarına rəğmən, mənə elə gəldi ki, indi bu, geriyə baxan, keçmiş ilə daha çox fəxr edən bir şəhərdir”.

64 il əvvəl müdrik yazıçı qənaəti, savadlı jurnalist səriştəsi ilə ifadə olunmuş strateji bir fikirdən sizin də məmnun qalacağınıza şübhə yoxdur.

Mir Cəlal çox böyük ədibdir!

Elçin Vələdoğlu

Ürəyinə ürək çatmazdı.

*Hörmətli müəllimim, görkəmli yazıçı, pedaqoq
Mir Cəlali xatırlayarkən*

...Əlli beşinci il. İlk zəng, ilk mühazirə! Səs-küylə auditoriyaya doluşduq. Gözümüz qapıda idi. İntizarımız çox çəkmədi. Orta boylu, güləruz, xoşsifət bir adam içəri daxil oldu. Üzündən nur tökülürdü. Əynində hava rəngli yüngül yay kostyumu var idi. Çoxdan dən düşmüş saçları seyrəlmişdi. Gözümüzü ondan ayırmırdıq...

Asta addımlarla irəlidə, partaların qabağında qoyulmuş stolun arxasına keçdi və uzun, mülayim baxışlarla auditoriyanı süzərək:
- Xoş gördük, əziz tələbələr! - dedi.
Biz onu dərs kitablarından, əsərlərindən tanıyırdıq. Və cədvəldən onu da bilirdik ki, bizə ilk mühazirəni kim oxuyacaq. Ona görə də hamımız bir ağızdan, qürur və sevinclə cavab verdik:
- Salam, Mir Cəlali müəllim!

- Uşaqlar, mən sizə "Ədəbiyyatşünaslığa giriş" fənnindən mühazirə oxuyacağam. - Sözüne azca ara verib, sakit bir axarla mühazirəyə başladı, - Yaxşı bilirsiniz ki, ədəbiyyat söz sənətidir. Həyatın güzgüsüdür. Qış sessiyasınacan bizim əsas söhbətimiz bu barədə olacaq.

O, aram-aram danışır, hərdən pəncərə qarşısında dayanıb dalğın-dalğın harasa baxır, auditoriyada olduğunu, mühazirə oxuduğunu belə unudurdu... Qoşa saatin yarısını başa vurduq. Tənəffüs boyu söhbətimizin mübtədasi da, xəbəri də Mir Cəlal müəllim idi. İçimizdə bir qürur hissi çırpınırdı: "Görün bizə necə bir insan dərs deyir!". Mən o vaxtacan Mir Cəlal müəllimin hekayələrini, "Bir gəncin manifesti" və "Dirilən adam" romanlarını oxumuşdum. Adı sevdiyim yazıçıların ilk cərgəsində idi. "Bir gəncin manifesti" sarsıtmışdı məni, əsərin qəhrəmanı Mərdanın "Bahar, mənim mələr quzum, körpə qardaşım!" - deyə qopardığı o dəli haray, ürək yandıran o göynəkli monoloq göz yaşlarıma qarışıb qəlbimə axmışdı... Çox sonralar bu barədə Mir Cəlal müəllimə danışanda, kövrələrek:

- O dərdi, o faciəni yazanda mən özüm də ağlamışam, - dedi. - Bu əsərin qəlbimdə ayrıca yeri

var.

- Onun ədəbiyyatımızda da yeri ayırıdır, - dedim. Tərifdən həmişə uzaq qaçan, təvazökarlığı hər şeydən uca tutan Mir Cəlal müəllim cavabı döndərdi:

- Bunu zaman göstərer, gələcək göstərer. ...Tənəffüsdən sonra tələbələrlə tanışlığa başladı. O, cərgələrin arasında ayaq saxlayır, bir-bir adımızı, soyadımızı soruşur, xoş sözlər deyirdi. Mənə çatanda əlini çiynimə qoyub mehribanlıqla:

- Bəs sənın adın nə oldu? - dedi.
- Nahid.

- Bizdə çox seyrək rast gəlmək olar bu ada, - dedi. - Türklərdə, ərəblərdə daha geniş yayılıb. Ərəblərin Nahid adında məşhur bir şairləri də var. Azca irəli yeriyib təzədən soruşdu:

- Bəs rayonun hansı oldu?

- Gədəbəy.

- Özündənsən? - diqqətlə süzdü məni.

- Yox, Şınıxdanam.

- Yəqin ki, Əli Rəsulovu tanıyarsan.

- Doğmaca əmioğluyuq.

- Çox gözəl! - Çöhrəsində bir işıq dalğası gəzdi. - Əli müəllim əvəzsiz ziyalıdır. O, Böyük Qaramurad kəndində məktəb müdiri idi. Hərdən rayon mərkəzində görüşürdük. O vaxt Gədəbəydə bank yox idi. Müəllimlərin aylıq məvacibini Şəmkir bankından alırdıq. Minik çətin tapılırdı. Bəzən bu qədər yolu atla, araba ilə gedib-gəlirdik. Başımıza hərdən qəribə-qəribə işlər gəlirdi. Bu əhvalatları danışmaqla qurtarmaz.

Əli müəllimlə sözü-müz-söhbətimiz tuturdu. O, Qazax Seminariyasını, mən isə Gəncə Pedaqoji Texnikumunu bitirmişdim. Əli müəllim Osman Sarıvəlli ilə bir yerdə oxumuşdu. Onunla bağlı məzəli söhbətlər danışırdı. Hərdən də Səməd Vurğunla, Mehdi Hüseynlə dostluğundan söz açırdı. Geniş mütaliəsi var idi Əli müəllimin. Şeir də yazırdı. - Sözü-nə ara verib, soruşdu, - İndi nə işində çalışır?

- Gədəbəy Rayon İcraiyyə Komitəsinin sədridir.
- Xeyli vaxt onu görmədim, yalan olmasın, on il.
- Müharibə illərində Zəngilanda Rayon Partiya Komitəsinin katibi işləyib.
- Hə, belə de. Bir ara tez-tez görüşürdük. Əllinci illərə qədər bir-birimizi görmədik. Ötən il burda -

Bakıda görüşdük. Elə bil dünyanı verdilər mənə. -
Bir-iki addım aralanıb, geri qanrıldı, - Görəndə,
məndən salam deyərsən Əli müəllimə.
- Mütləq! - sevinclə bildirdim.

Nəyi isə xatırlayırmış kimi gözlərini azca qıyıb:
- Heç soruşmursan, Gədəbəy hara, mən hara? -
Tezəcə də sözüənə əlavə elədi, - Mən o torpağa çox
bağlıyam. Gədəbəyin suyu, havası kimi, insanları
da safdır. Gəncədə Pedaqoji Texnikumu bitirəndən
sonra, 20-ci illərin axırlarında orada müəllim
işləmişəm, - dedi, - Gədəbəyin özündə, həm də
Söyüdlü kəndində, Mirzə Teymurla bir yerdə. İndi
onun iki oğlu - Qoşqarla Şamil bizim universitetdə
dərs deyir.

Arxa cərgədə oturan tələbələrdən kimsə həmin
illərin təəssüratı əsasında yazılmış "Təzə toyun
nəzakət qaydaları" hekayəsini yada saldı. Mir Cəlal
müəllim deyəsən bir az kövrələn kimi oldu...
Xatirələr onu ötən günlərə qaytarmışdı. Gənclik
çağlarından, müəllimlik illərindən, ilk hekayələrini
necə qələmə almağından maraqlı epizodlar
danışdı. Fikrini belə tamamladı:

- Dağ adamları düz olur, halal olur. Mərd-mərdənə
camaatı var Gədəbəyin. Orada çox hörmət-izzət

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

görmüşəm. Ömrüm boyu o yerləri, o insanları unutmaram.

Beləcə, Mir Cəlal müəllimlə "həmyerli" olduq, ülfət bağladıq, dostlaşdıb-doğmalaşdıq.

Yaradıcılığı ilə daha yaxından tanış olandan sonra gördüm ki, Gədəbəy camaatından gördüyü hörmət və ehtirama öz əsərlərində ürək genişliyi ilə yer verib, hekayələrində dönə-dönə bizim yerlərin adını çəkib, onun saf insanlarından, gözəl təbiətindən məhəbbətlə söz açıb.

***

O, müəllim adını uca tutan, bu ada şərəf, şöhrət gətirən yazıçı-pedaqoq idi. Fəxrlə deyə bilərik ki, Abbas Səhhət, Firudin bəy Köçərli, Üzeyir Hacıbəyli, Camo Cəbrayılbəyli, Abdulla Şaiq kimi maarifçilərin, nurlu xalq ziyalılarının ənənələrini ləyaqətlə yaşadan, zənginləşdirən bir insan, bir vətəndaş idi Mir Cəlal müəllim! Biz ondan tək-cə "Ədəbiyyatşünaslığa giriş"i deyil, sənət sirlərini, həm də insanlıq və ömür-gün fəlsəfəsini öyrənirdik.

...Dərs deyən zaman Mirzə Cəlilin - "söz ən böyük yadigardır" deyimi dilindən düşmürdü. Özü isə bu fikrə söykək olaraq deyirdi: "Söz ölməzdir, əbədidir. Zaman dağları belə uçurub aparır. Sözü isə onun gücü çatmır. Bunun ən yaxşı nümunəsi ulu sənətkarlarımızın, klassiklərimizin əsərləridir. Bir baxın, Nizami Gəncəvi "Xəmsə"si, Füzuli "Divan"ı, Sabir isə "Hophopnamə"si ilə ölməzlik qazanıb, üzlerini tutublar gələcək əsrlərə, gələcək nəsillərə". Mir Cəlal müəllim böyük Hüseyn Caviddən həmişə yana-yana danışırdı. Hər dəfə ölməz sənətkarla bağlı hadisələri, aralarında olan söhbətləri yada salanda kövrəlirdi. Bir dəfə tələbələrdən biri soruşdu:

- Mir Cəlal müəllim, Cavid necə adam idi?
- Peyğəmbər kimi insan idi.

Bu sözləri eynilə Mir Cəlal müəllimin özünə də şamil etmək olardı. Heç kəslə işi yox idi. Tələbələri onu sevirdilər. Bu da səbəbsiz deyildi. O, gənclərimizə həm ədəbiyyatı, sənəti, həm də həyatı öyrədirdi. Yaşımız fərqli olsa da söz-söhbətimiz yaxşı tuturdu.

- Onda İçəri şəhərdə yaşayırdıq, - deyə Mir Cəlal müəllim sözüne davam etdi. - Tez-tez bizə gəlirdi.

Çay içir, oxuduqlarımızdan, yazdıqlarımızdan danışır, fikirlərimizi bölüşürdük.

Bir dəfə gözləmədiyim halda soruşdu:

- Komsomol, nə yazırsan?

- Elmi iş, yeni dissertasiya.

- Mövzun nədir?

- Azərbaycan qadın yazıçılarının yaradıcılığı. Bir az fikrə getdi. Sonra üzünü mənə tutub dedi:

- Komsomol, heç kağıza, mürəkkəbə heyfin gəlmir? Sənə bir məsləhətim var.

- Buyurun, Cavid əfəndi, - dedim. - Mən sizi özümə ağsaqqal bilirəm. Məsləhətinizə də həmişə ehtiyacım var.

- Əgər belədirsə, onda sən bu mövzunu burax getsin. Üzünü Füzuliyə çevir. Füzulidən yaz, qoy sənin adın tarixdə Füzuli ilə bərabər yaşasın. Ustadın bu sözləri məni çox düşündürdü. Gördüm ki, Cavid əfəndi düz deyir, mənə ağıllı məsləhət verir. O kişiyyə min-min rəhmət diləyirəm ki, məni yuxudan ayıltdı. Ürəklə işə girişdim, gecəni-gündüzə qatıb "Füzuli poetikası" kitabını yazdım. Başqa bir xeyirxahın, böyük filosofumuz, unudulmaz Heydər Hüseynovun məsləhəti, həm də

köməyi ilə bu kitab namizədlik dissertasiyam oldu. Cavid əfəndi ilə bir yerdə olmaq, ondan öyrənmək mənim üçün nə qədər xoş idi.

Söhbətlərimizin birində heç özüm də bilmədən ona belə bir sual verdim:

- Cavid əfəndi, siz həm nəzmlə, həm də nəsr ilə pyeslər yazırsınız.
- Necə bəyəm?
- Mənimçün maraqlıdır. Bunun hansını daha çox sevirsiniz? Şeiri, yoxsa nəsr?
- Əgər sənə şeirlə cavab verə bilsəydim, mən söhbəti elə şeirlə davam etdirərdim.
- Mənə hər şey aydın oldu, Cavid əfəndi, - dedim.

***

...Gözümüzü açıb-yumunca qış sessiyası gəlib çatdı. Gecəni gündüzə qatıb oxuyur, öyrənir, zaçot və imtahanlara hazırlaşırıdık. Deyirlər, tələbəliyin ən çətin dövrü birinci kursdur. Bu çətinliyi dəf etsən, yeni imtahan və zaçotları uğurla verib, gələcək illərə möhkəm təməl yarada bilsən, daha sənə

zaval yoxdur. Yolu necə tutmusansa, eləcə də gedəcəksən. Vay o gündən ki, yolun başlanğıcında kəsirin olsun, adın düşəcək qara siyahıya. Mən universitetə qəbul vaxtı yeddi imtahanın hamısından "dörd" və "beş" qiymətlər alıb, yüksək bal ilə tələbələr cərgəsinə qoşulmuşdum. Təqaüd də alırdım. Bunu da deyim ki, o vaxtlar bir "kafi"si (üçü) olana təqaüd verilmirdi.

Evdən heç bir köməyim yox idi. Qardaşım da ali məktəbi bitirib, bir neçə ay dərs deyəndən sonra əsgər getmişdi. O zaman birinci kurs tələbələrinin yataqxanada yer alması da müşkül idi. Texnikumda oxuyan iki yaxın tanışımla "Kömürçü meydanı"ndan azca yuxarıda adama beş manat verib kirayənişin qalırdıq. Bir sözlə, maddi sıxıntı içində çırpınırdım. Təqaüddən düşsəydim, illərdən bəri arzularımda yaşatdığım sevimli universiteti buraxıb, tələbəliyə "əlvida" deməkdən başqa çıxış yolu görmürdüm. Zaçotların hamısını verdim. Qarşıda iki fəndən imtahanımız var idi - "Ədəbiyyatşünaslığa giriş" və "Məntiq". Qorxum yox idi. İkisinə də yaxşı hazırlaşmışdım. Yaxın dostlarımdan bir neçəsi ilə yığışıb, bir-birimizlə dəfələrlə sual-cavab eləmişdik. Dostlarım mənə ürək-dirək verib, "sənin qorxun yoxdur, ölüsü "dörd"ün var" - demişdilər.

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

Mən yenə də arxayınlaşmır, konspektləri, kitabları, əlavə dərs vəsaitlərini əlimdən yerə qoymurdum. Mir Cəlal müəllimin imtahanına şövqlə, necə deyərlər, ilhamla gəlmişdik. Çünki qrupumuz onu həm ürəkdən sevir, həm də ona inanırdı. O da bizim hər birimizə öz doğması, övladı kimi baxırdı. İmtahandan hamımız "dörd", "beş" aldıq. Mir Cəlal müəllim zaçot kitabçama "əla" yazandan sonra üzümə baxıb:

- Bundan sonra neçə imtahanın qalıb? - deyə soruşdu.

- Bircə dənəsi qalıb, - dedim.

- Hansı fəndəndi?

- Məntiqdən.

Gözlərini azca qıyıb fikrə getdi. Sonra da:

- Hazırlığın necədi? - soruşdu.

- Gücüm çatan qədər oxumuşam. Az qala, bütün kitabı əzbərləmişəm.

- Məntiq elə fəndir ki, hardasa bir az əzbərçiliyi sevir. - Baxışlarını pəncərəyə sarı döndərdi. - İmtahan neçə gündən sonradır?

- Hələ bir həftə var.

- Nə qədər imkanın var oxu, - dedi. - Çalış əlaçılığa düşsən. Hər halda ehtiyatı əldən vermə. Bunu ona görə deyirəm ki, sən o məntiq müəllimin özü bir məntiqsiz adamdır. Kasıb-kusubun qənimidir. Hər semestrədə neçə tələbəni gözüyaşlı qoyur... Mir Cəlal müəllimin bu söhbəti məni silkələyən kimi oldu. Aradan iki-üç gün keçdi. Sonuncu seminarımız idi. Əlibala müəllim şişman portfelini yellədə-yellədə içəri girib, auditoriya ilə ağızucu salamlaşdı:

- Uşaqlar, - dedi, - bilirsiniz ki, imtahanınızın vaxtı gəlib çatıb. Belə götürəndə, imtahansız da keçinmək olar. Çünki mən öz dəftərimdə hamınızın qiymətini yazmışam. Bilirəm kimin qabında nə var. Diqqətlə qulaq asın. İndi qiymətləri oxuyacağam. Başladı aramla siyahını oxumağa. Mənim də adım "üç" yazdıqlarının sırasında çəkildi. Elə bil başıma qaynar qazan əndərdilər. Dünya gözümdə qaraldı...

Tələbələrin səsi auditoriyanı başına götürmüşdü. Sual verən kim, narazılığını bildirən kim: "Müəllim, mən bir dərs də buraxmamışam, seminarlarda da həmişə cavab vermişəm. Necə olur mənə "üç" verirsiniz" filankəsə "beş"?", "Müəllim bu insafsızlıqdır, məcburam dekana, rektora şikayət

edim".

Bu "şikayət" sözü onu cin atına mindirdi. Əsəbi halda qapıya yönəldi: "Kimə şikayət edirsiniz edin. Heç kəsin qiymətini düzəltməyəcəyəm! Allahınıza şükür eləyin, yoxsa o "üç"ləri də "iki" eləyəyəm". Qapını çırpıb, tələsik özünü kafedraya saldı. Biz onun arxasınca baxa-baxa qaldıq... İmtahan günü çatdı. Bilet çəkib, stolun arxasına keçdim. Suallara baxanda sevindim, ürəyim atlandı. Növbəm çatanda gəlib onunla üzbəüz oturdum.

- Cavab verməsən də olar, - deyə, əyri-əyri mənə baxdı.

- Nə üçün, müəllim?- Onsuz da qiymətini yazmışam. Biliyin "üç"dən aşağıdır ki, yuxarı deyil.

- Müəllim, xahiş edirəm, icazə verin dekanı çağırım, onun yanında cavab vermək istəyirəm. Elə bil od vurdular ona. Rəngi boğuldu:

- Mənim imtahanıma, yazdığım qiymətə heç kəs qulp qoya bilməz! Anladın?

- Axı müəllim, mən sizin dərsinizi yaxşı-yaxşı öyrənmişəm.

- Bu elə-belə predmet deyil. Lenin kimi adam ondan "dörd" alıb. - Qəzəblə üzümə baxdı. - Bir bunun vidinə-fasonuna bax! A bala, baxıram sənə, görkəmindən çobanlıq yağır. Qayıt kəndinə, get,

qoyun-quzunu otar. Universitet sənin kimi kəndçi-kündçü yeri deyil. Onsuz da sən buranı bitirib, diplom ala bilməyəcəksən.

Çox çənə-boğazdan sonra:

- Yaxşı, suallara cavab ver, görüm, - dedi. Bir az sevinən kimi oldum. Ürəyimdə düşünürdüm: "Bəlkə insafa gəldi". Başladım suallara cavab verməyə.

- Bala, - dedi, - əslində, sənə şişirdilmiş qiymət vermişəm.

- Müəllim, qadan alım, əlavə suallar da verin. "Üç"üm olsa, mənə təqaüd verməyəcəklər.

- Mən sözümü geri götürən adam deyiləm. Deyirəm: "üç", qurtardı getdi, vəssalam! Gördüm çənə döyməyin, yalvarışın xeyiri yoxdur. Qəhər məni boğurdu. Zaçot kitabçamı götürüb, göz yaşları içində qapıdan çıxdım. Bərk sarsılmışdım. Dekanlığın qabağından keçəndə Mir Cəlal müəllim qarşıma çıxdı. Həyəcandan salam da verə bilmədim. O məni qabaqladı:

- Nahid, sənə nə olub?

- Mir Cəlal müəllim, deyəsən universiteti buraxmalı olacağam.

- Qardaş, niyə? Nə olub ki?

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

- Əlibala müəllim "üç" verdi. Təqaüd ala bilməsəm...

- Ay kəmfürsət! - Qəzəbini boğa bilmədi. - Bu, nə müəllimliyə, nə də insanlığa sığar. Yıxılanı qaldırırlar, itələməzlər axı. Sən nə biləsən ki, bu tələbə nə zülmə qəbul olub? Onun gələcəyinin üstündən niyə qara xətt çəkirsən? Ürəyin daşdı bəyəm?

Mir Cəlal müəllim məhvrindən çıxmışdı. Bir az aram olub, özünə gələndə:

- Yaxşı, düzünü de, təzədən imtahan verməli olsan, yaxşı qiymət ala bilərsən? - deyə soruşdu. Qətiyyətlə:

- Alaram, - dedim.

- Onda vaxt itirmə, get rektorun qəbuluna. Əhvalatı yerli-yataqlı danış ona. Yusif müəllim elə adamdır ki, heç vədə haqqı nahaqa verməz. O zaman rektorumuz akademik Yusif Məmmədəliyev idi. Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin!

Tərəddüd içində qəbul otağının qapısından içəri girdim. Rektorun köməkçisi Qəmər xanım stolun arxasından diqqətlə üzümə baxaraq:

- Ay bala, nə olub sənə, özündə-sözündə deyilsən?

- soruşdu.

- Qəmər xanım, siz Allah mümkünsə, məni rektorun yanına buraxın.

- Oğlum, iclasa tələsir.

- Nə olar, bircə dəqiqə...

Elə bu an qapı açıldı. Yusif Məmmədəliyev makintoş paltosunun belini bağlaya-bağlaya yanımdan keçib getmək istərkən, Qəmər xanım:

- Yusif müəllim, - dedi, - bu oğlanın sizə sözü var.

Mümkünsə...

O, "iclasa gecikirəm" dedi. Birdən nə düşündü, geri qanrılıb üzünü mənə tutdu:

- Oğlum, nə sözün varsa, de.

Elə orada, ayaq üstə başıma gələnləri danışdım. Rektorun rəngi dəyişdi. Görünür, geyimim-kecimim, tarimar baxışlarım onu təsirləndirmişdi. Üzünü Qəmər xanıma tutdu:

- Tez filologiya fakültəsinin dekanını çağır bura. Dekanlıq iki otaq o yana idi. Professor Muxtar Hüseyinzadə quşun qanadında gəldi. Rektor ona tapşırıq verdi:

- Professor Makovelskinin rəhbərliyi ilə komissiya yaradın, qoyun bu uşaq özünü bir də sınısın.

Əlibala Səmədovdan başqa tələbələrin də şikayəti var. Onları da araşdırın.

Rektorun otağından çox sevincək çıxdım. Uşaqlar məni dövrəyə aldılar: "Necə oldu? Rektor nə dedi?".

Görüş necə olubsa, eləcə də danışdım. Tələbə yoldaşlarımdan biri qınaqla: "Bu şikayətin sənə ziyanı da dəyə bilər", - deyərək sanki xəbərdarlıq etdi. Mən isə belə cavab verdim:

- Qaradan o yana rəng yoxdur! Öyrəndim ki, Makovelski ağır xəstədir. Onun yerinə başqa qruplarda dərs deyən Saleh Hacıyevi təyin etdilər. Bəxtimdən Saleh Hacıyev də Bakıda deyildi. Deyilənə görə, Şəki tərəfə ova getmişdi. Mən hər gün səhər dekanlığa gəlir, imtahanın nə vaxt olacağını gözləyirdim. Düz bir həftə gəldim-getdim, bir şey çıxmadı. Pulum da qurtarırdı. Axır ki, dekan müavini Rəhim Sultanov mənə dedi: - Sabah saat onda hökmən burada ol. İmtahan günü bərk həyəcan keçirirdim: "Görəsən, necə olacaq?" Filologiya fakültəsinin dekanlığında xeyli adam yığışmışdı. Aralarında mənə dərs deyənləri də var idi, deməyənləri də. Ancaq hamısını tanıyırdım. Professor Əli Sultanlı, Mir Cəlal Paşayev, Həmid Araslı, Muxtar

Hüseynzadə...

Nəhayət, məni içəri çağırıdılar. Bilet çəkdim. Suallar o qədər də çətin deyildi. İlk dillənən Cəfər Xəndan oldu:

- Bala, çox çətin deyil ki sualların?
- Xeyr, - dedim, - professor. Üçünü də bilirəm. İstəyirsiniz, cavab verim.

Mir Cəlal müəllim söhbətə qoşuldu:

- Qardaş, burada sənin taleyin həll olunur, - dedi. - Fikrini topla, sualların cavabını ətraflı yaz, sonra danışarsan.

Komissiya üzvləri öz aralarında danışır, gülür, şirin-şirin söhbət edirdilər. Sıxıla-sıxıla üzümü onlara tutub:

- İstəyirəm suallara cavab verəm, - dedim.

Mir Cəlal müəllim doğma bir səsle:

- Nahid, ya Allah, başla görək, - dedi. Onun sözləri elə bil məni göylərə qaldırdı. Bütün qorxunu, həyəcanı unuttum. Üç sualın üçünə də cavab verdim. Saleh müəllim əlavə suallar da verdi. Gözaltı Mir Cəlal müəllimə baxdım. Onun baxışları gülürdü...

Mənə dedilər: "Çıx katibənin yanında gözlə. Bir azdan nəticəni bilərsən".

Ürəyim əsirdi: "Görəsən, qiymətimi qaldıracaqlarmı?".

Qapı azca aralı idi. İçəridən gələn səsler aydınca eşidilirdi. Xeyli mühabisə oldu. Əlibala müəllim yenə də dediklərini təkrarlayırdı: "Onun qiyməti "üç"dən yuxarı deyil".

Professor Əli Sultanlının ovxarlı səsi eşidildi:
- Necə yeni "üç"dən yuxarı deyil?! Tələbə əməlli-başlı cavab verdi. Daha ondan nə istəyirsən, ay Əlibala müəllim?

Mir Cəlal müəllimin səsi ucaldı:

- Bilmirəm bu oxuyan tələbələrin qabağına niyə daş dığırlayırlar. Biz bununla onların inamını qırırıq. Hamımız görürük ki, bu uşağın oxumaqdan başqa fikri yoxdur. Biz belə tələbələrin qolundan tutub, qaldırmalıyıq. Mənim təklifim budur ki, ona "dörd" verək, gedib təqaüdünü alsın, oxusun. Əlibala müəllimdən də xahişimiz bu olsun ki, bundan sonra tələbələri boş yerə incitməsin. Özünün də əsəbini qorusun, onların da.

Hamı Mir Cəlal müəllimin təklifinə tərəfdar çıxdı. Bir azdan məni içəri çağırıb, komissiyanın qərarını bildirdilər: "Dörd".

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

Komissiya üzvləri iki-bir, üç-bir çıxıb getdilər. Mir Cəlal müəllim axıra qalmışdı. Gözlədim, o da çıxdı.

Yaxınlaşıb:

- Mir Cəlal müəllim, təşəkkürümü bildirirəm, - dedim. - Bu yaxşılığı ömrüm boyu unutmayacağam.

- Nə yaxşılıq, - dedi, - qardaş, sən öz halal qiymətini aldın. Çalış həyatda həmişə öz halal haqqını müdafiə etməyi bacarasan. İndi sən də rahat oldun, mən də...

***

O, gözü-könlü tox, nəcib, təvazökar bir insan kimi seçilir, sevilirdi. Sözün əsl mənasında ləyaqət timsalı idi. Adı çəkildə adamın ürəyi işıqlanırdı. O, başını aşağı salıb həyatın gündəlik axarında öz işini görür: universitetdə dərs deyir, aspirantlarına elmi rəhbərlik edir, bədii və elmi əsərlərini yazır, halal qazancı ilə balalarını böyüdüdü. Başqalarından fərqli olaraq övladlarını öz sahəsi üzrə deyil, başqa-başqa ixtisaslara, daha çox da dəqiq elm sahələrinə yönəldirdi. Deyirdi: "İstəyirəm mənim balalarım elə ixtisaslara yiyələnsinlər ki, heç bir ağzığöyçək deməsin ki, Mir Cəlalin filan oğlu,

yaxud filan qızı atasının kölgəsində bu mənşəbə çatıb. Bir ailədə bir yazıçı, ədəbiyyatçı olar". Övladları da onun bu arzusunu ləyaqətlə yerinə yetirdilər. İndi oğullarından ikisi - Arif və Hafiz fizika sahəsində görkəmli alim kimi tanınır. Qızı Elmira musiqçidir. O biri qızı Ədibə xanım isə ədəbiyyatçıdır.

Qəribə xasiyyəti var idi. Ekrandan, efirdən həmişə uzaq qaçır. Radio və televiziya işlədiyim uzun illər ərzində bircə dəfə də olsun məndən - keçmiş tələbəsindən nəyisə xahiş elədiyi yadıma gəlir. Ekranı, efiri döyənək eləyən yazıçıları xoşlamırdı. Hərdən deyirdi: "Yazıçının, şairin ömrü yazı stolunun arxasında keçməlidir. Oxucular onları kitablarına görə sevməlidirlər. Ekran, efir yazıçıların yox, aktyorların, müğənnilərin, siyasətçilərin meydanı olmalıdır".

Azərbaycan televiziyası yenicə fəaliyyətə başlamışdı. O zaman radio ilə əməkdaşlıq eləyirdim. Lütfi Məmmədbəyov tez-tez Radio və Televiziya Komitəsinə gəlib gedirdi. Sən demə, "Bir gəncin manifesti"nin televiziya versiyası hazırlanmış. O zaman hələ video haqqında təsəvvür belə yox idi. Bütün verilişlər efirə birbaşa verilirdi. Nəhayət, məşqlər sona çatdı.

Ədəbiyyatımızın incilərindən sayılan, yüz minlərcə oxucunun qəlbini fəth edən "Bir gəncin manifesti" qarlı bir qış axşamında Bakı tamaşaçılarını əfsunladı. Həmin günün səhəri idarə və müəssisələrdə, ali məktəblərdə bu tamaşadan, onun ürəklərdə oyatdığı xoş duyğulardan danışıldılar.

Tamaşa efirə gedəndən bir neçə gün sonra dekanlığın qabağında rastlaşdıq. Dərslərimi soruşdu. Hər şeyin qaydasında olduğunu söylədim və özümə borc bildim ki, sevimli müəllimimi təbrik edim.

- Mir Cəlal müəllim, - dedim, - "Bir gəncin manifesti" ürəkləri yerindən oynatdı. "Letuçka"da tamaşanı çox təriflədilər. Sədrimiz yaradıcı heyətə dönə-dönə təşəkkürünü bildirdi.

- A qardaş, - dedi Mir Cəlal müəllim, - bu televiziya nə böyük möcüzə imiş. Mən də tamaşaya çox heyranlıqla baxdım. Adamın üstə Allah var, tamaşa bəlkə də romanın özündən daha güclü təsir bağışladı mənə. Yaman rıqqətləndim. Sağ olsun orda çalışanlar da, zəhmət çəkib tamaşanı hazırlayanlar da.

Aradan illər keçdi. Mən artıq televiziyanın Ədəbi-Dram Verilişləri redaksiyasında baş redaktor

işləyirdim. Populyar bir verilişimiz var idi: "Hekayə axşamı". Bu verilişdə Azərbaycan və dünya ədəbiyyatının ən gözəl nümunələrindən seçmələr verilirdi. Hekayələr əsasən səhnələşdirilirdi. Kiçik hekayələrə məşhur aktyorların ifasında bədii qiraət formasında səslənirdi. Hərdən Mir Cəlal müəllimə zəng eləyib:

- Mir Cəlal müəllim, - deyirdim, - niyə bizə hekayə vermirsiniz?

Çox vaxt cavabı belə olurdu:

- Təzə hekayəm olsa, mətbuatda çıxar, sən də oxuyarsan. Yoxdur, deməli, qələmi dincə qoymuşam. Yaxşısı budur mənim kitablarımı götür vərəqlə, ya da rejissorlardan birinə tapşır bu işi. Qoy onlar seçsinlər. Elə bilirsən mənim hekayələrimin hamısını oxuyublar?! Televiziyanın qüdrəti çox böyük imiş. Bircə gecənin içində adamı məşhuri-cahan eləyir.

...O, həyat adamı idi, mövzularını da həyatdan alırdı. Kiçik formalara - novella janrına üstünlük verirdi. Elə buna görə də daha çox hekayə ustası kimi tanınıb, şöhrətlənmişdi.

Satirik-yumoristik səpkidə yazılmış "Kəmtərovlar ailəsi" və "İclas qurusu" hekayələrini bir dəfə oxu-

san, cazibəsindən ömürlük çıxma bilməzsən. Ədəbiyyatımızın klassik nümunələri sayılan bu iki hekayə C.Məmmədquluzadə və Ə.Haqqverdiyev kimi ustadların qələmindən çıxan əsərlərlə bir sırada, bir zirvədə dayanır. Bunu demək xoşdur ki, bu iki hekayə Amerikada da nəşr olunub və hüsn-rəğbətlə qarşılanıb.

...Bir gün unudulmaz gülüş ustası, respublikanın əməkdar artisti Eldəniz Zeynalov yanıma gəlmişdi. Aramızda böyük səmimiyyət var idi. O,

özünəməxsus əda ilə:

- Qədeş, - dedi, - Mir Cəlal müəllimdən sənə bir qucaq salam gətirmişəm.

- Göndərən də sağ olsun, gətirən də, - dedim, tezəcə qayıtdım ki, - Ay Eldəniz, sən hara, Mir Cəlal müəllim hara?!

Dodaqlarından heç vaxt gülüş əskik olmayan Eldəniz söz altında qalmadı:

- Qədeş, inciyərəm səndən ha... Necə yəni Mir Cəlal müəllim hara, sən hara. Sənətkar sənətkarı tanıyır da. Mən onun pərəstişkarıyam. Görüşlərdə hekayələrini tez-tez oxuyuram, o da mənim tamaşalarıma həvəslə baxır, həmişə də təbrik eləyir

məni. - Mətləb üstünə gəldi: - Çoxdandır Mir Cəlal müəllimin iki hekayəsini hazırlamışam. Əvvəlcə istəyirdim "Hekayə axşamı"nda getsin. Sonra fikirləşdim ki, ayrıca veriliş olsa yaxşıdır. İndi yanına gəlmişəm ki, plana salasan bu verilişi. Başlıq da belə olsa yaxşıdır: "Bədii qiraət: Mir Cəlal - "İclas qurusu", "Kəmtərovlar ailəsi". Söyləyir respublikanın əməkdar artisti Eldəniz Zeynalov". Bir dəfə dərs zamanı dramatik bir əhvalat danışdı. Qısa məzmunu belədir:

- Biz, bir dəstə adam söhbət edə-edə gedirdik. Akademiyanın yanına çatanda "Azərnəşr" tərəfdən zəng çala-çala tramvay çıxdı. Bizim bərabərimizə çatanda bir uşağı qəfil altına aldı. Bu, o qədər gözlənilməz oldu ki, izdihamlı küçə birdən, bir göz qırpımında dondu. Əsəblər tarıma çəkildi. Hamı gözlərini yumdu. Bu dəhşətə ürəkmi dözərdi? Bir də gördük ki, uşaq tramvayın arxa tərəfindən çıxaraq, heç nəyi vecinə almadan qaça-qaça gedir. Gözlərdə sevinc yaşı parladı. Ürəklərdən bir nida qopdu: "Allah, sənə şükür!". O boyda küçə elə bil bayram sevincinə büründü. Ürəkləri ürəklərə qoşan bu sevinc insan həmrəyliyinin himni idi!

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

Mir Cəlal müəllim hadisəni o qədər təsirli danışdı ki!..

Qeyri-ixtiyari olaraq dedim:

- Nə əcəb indiyə kimi onu yazmamısınız?
- Nahid, bunu hökmən yazacağam. Mövzu məni yaman tutub. Əgər bu əhvalat ürəyimin qapısını bir də döysə, hökmən yazacağam.

***

...Yadımdadır, bir axşamçağı şəhərə çıxmışdım. Nizami muzeyinin yanında Mir Cəlal müəllimi gördüm. O, əlini irəli uzatdı:

- Nahid, qardaş, qoluma gir, - dedi, - küləyin ikimizə bir yerdə gücü çatmaz.
- Mir Cəlal müəllim yumora keçdi:
- Bu, kiminsə dalınca düşüb. Bizim nə günahımız var?
- Bəzən qurunun oduna yaş da yanır. Ayaq saxladı:
- Gör, xalq fikrini deyəndə necə dəqiq deyir! Xeyli dinməzəcə getdik. Yenə söhbətə körpü saldı:

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

- Mən bura Gəncədən təzə gələndə Bakı tamam başqa bir şəhər idi. Toz-torpaq əlindən göz açmaq olmurdu. İndi Bakı tanınmaz olub.

Mən özüm də bilmədən söhbəti döndərdim:

- Təzə nə yazırsınız?

Elə bil bu sözə bənd imiş kimi odlandı:

- Adamı yazmağa qoyurlar ki?

- Kim?

- "Kommunist" qəzetini oxumamısan?

- Yəqin Abbas Zamanovun məqaləsini deyirsiniz, hə?

O, dayandı, gözləmədiyim əsəbi bir səsle:

- Bəs hansı məqalə olacaq? - dedi. - Səncə, düz yazıb?

Mən dinmədim. Ona görə ki, Abbas Zamanov da mənim sevimli müəllimim olmuşdu. İndi də aramızda xoş münasibət var idi.

Səsi ovxarlı qılınca döndü:

- Bir filoloq kimi, jurnalist kimi səndən soruşuram, düz yazıb?

- Yox, - dedim, - düz yazmayıb! "Yolumuz hayandır" Sabirə layiq romandır. Bu, tək mənim

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

fikrim deyil, ədəbi ictimaiyyətin fikridir.
- Bəs niyə səsini çıxardan yoxdur?

- Bəlkə ehtiyat edirlər, xətir-hörmət gözləyirlər?
- Bir alim kimi Abbas Zamanova mənim də böyük hörmətim var. - Sözünlün arxasını ləngitdi. - Ancaq hər şeyin - tərifin də, tənqidin də həddi-hüdudu olmalıdır. Tənqidin borcu fikir demək, istiqamət verməkdir. Daha başkəsənlik yox!

Mir Cəlal müəllimi ömrümdə belə əsəbi görməmişdim!

Hamı onun həlim xasiyyətinə, xoş davranışına, hədsiz mülayimliyinə qibtə edirdi.

Öz-özünə danışmış kimi:

- Başına dönüm Mehdi Hüseynin, oğuldu, oğul! - dedi.

- Neyləyib ki, Mehdi Hüseyn?
- Neyləyəcək, həqiqəti ortaya qoydu, qanad verdi, yaşatdı məni!

- Bir axşam götürüb Mehdiyə zəng elədim, - deyə söhbətə təzədən körpü saldı. - İlk sözü bu oldu:

"Məqaləni oxumuşam, romanı çatdır mənə".
Səhəri gün əsəri ona göndərdim. Fikirləşdim ki, bəyənməsə, demək, Abbas Zamanov haqlıdır, ro-

man alınmayıb. Mehdinin telefon zəngi məni nigarançılıqdan qurtardı:

- Romanı oxudum. Bəri başdan səni təbrik edirəm! Hazırlaş, iki gündən sonra Yazıçılar İttifaqında müzakirədir. Məruzəçi də özüm olacağam. Mehdiyə çox inanırdım. Elə bil üstümdən ağır dağ götürüldü. Onun xoş sözləri mənim üçün ən böyük mükafat idi. - Hə, nə başını ağrıdım, - deyə sözüne davam elədi. - Mehdi elə bir ton verdi ki, duran oturan onun dediklərini təsdiqlədi. Həmin gün mənim üçün bir bayrama çevrildi. Çünki haqq-ədalət öz yerini tutmuşdu.

Neçə ay idi ki, əsəbilikdən, ruh düşkünlüyündən əlimə qələm ala bilmirdim. Mehdi Hüseynin bu kişiliyi məni yenidən yazı masası arxasına qaytardı. ...Mir Cəlal müəllimin altmış illiyi olanda mən radio-nun Ədəbiyyat redaksiyasının müdiri işləyirdim. Yubiley münasibətilə böyük bir veriliş hazırladıq. Qələm dostları, tələbələri, oxucuları hörmətli sənətkarımızın yaradıcılığı, pedaqoqluğu, insanlığı barədə ürəkdən gələn dürlü-dürlü sözlər, fikirlər dedilər. Veriliş efirə gedəndən sonra Mir Cəlal müəllim zəng edib təşəkkürünü bildirdi və yenə də yumorundan qalmayaraq:

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

- Qardaş, çox sağ ol! - dedi.- Ancaq qorxuram bəzi ağzığöyçəklər desinlər ki, tələbəsi müəlliminə üzgörenlik edib... Öz aramızdır, tərifi dozası bir az artıq oldu.

- Yox, Mir Cəlal müəllim, biz olanı demişik. Siz bizim böyük sənətkarımızsınız!

Səsi dəyişdi:

- Bu olmadı. Böyük sənətkarlar Nizamidir, Füzulidir, Sabirdir, bizimkimilər isə - sadəcə yazardır, söz fəhləsidir.

Mir Cəlal müəllim ailəcanlı adam idi. Tez-tez deyərdi: "Ailə qoşa ürəyin mahnısıdır. Bu ürəklər axıracan da qoşa oxumalıdır. Yoxsa əsl səadətdən danışmaq olmaz".

Uşaqlarına ürəyincə adlar seçmişdi: Arif, Elmira, Ədibə, Aqil, Hafiz... Onlardan həmişə fəxrlə danışardı. Övladlarına ibrətamiz hekayələr həsr etmişdi. İndi onların adları sənət əsərlərində yaşayır, ata arzularını sabaha, gələcəyə aparır.

***

...Yay günlərinin birində şair İlyas Tapdıqla dəniz sahilində ona rast gəldik. Xeyli söhbətləşdik, dolandıq, gəzdik. Birdən haradansa ağılıma gəldi:

- Mir Cəlal müəllim, sizi Yazıçılar İttifaqı tərəflərdə heç görmürəm, - dedim. - Yoxsa o tərəfdən küsmüsünüz?

- Ağılim kəsəndən həmişə söz-söhbətdən uzaq qaçmışam, - dedi. - Özün də yaxşı bilirsən ki... - sözünün arxasını qısdı və dərindən köks ötürdü, - qabaqlar ora Səməd Vurğunun, Mehdi Hüseynin üzünə gedirdim. Yaxşı dostları itirmişəm, təklənmişəm.

Qəribə xasiyyəti var idi. Ən qəmli hadisələrdən danışanda belə, hansısa bir məqamda söhbəti döndərib, ona məzə qatırdı. İndi də belə oldu:

- Soruşursan ki, niyə görünürəm o tərəflərdə? - Dodaqları təbəssümləndi: - Sirri var bunun, deyim, ikiniz də eşidin: son vaxtlar Əzrayıl yaman dadanıb Yazıçılar İttifaqına. Mənim də nə işim gözə görünüm? Canımdan bezməmişəm ki?! İlyas Tapdıq söhbətə qarışdı:

- Mir Cəlal müəllim, Əzrayılla bağlı bir lətifə var, İsi Məlikzadə düzüb-qoşub, eşitmisiniz onu?

- Yox.

İlyas Tapdıq dedi:

- Bunu İsmayıl Şıxlı qiyamət danışır. Mənim yadımda ordan-burdan qalıb.

- Nə qalıb, danış.

- Bir gün Əzrayıl gəlib çıxır Mirzə İbrahimovun kabinetinə. Deyir, norma var, yaşlı yazıçılardan beş nəfəri aparmalıyam. Mirzə İbrahimovun rəngi avazıdır. Zəngi basıb köməkçisini - Kübra xanımı çağırır:

- Tez ol, prezidiumu yığ!

Çox keçmir ki, rəyasət heyətinin üzvləri - qocaman sənətkarlar sədrin kabinetində cəm olurlar. Mirzə müəllim onları məsələdən əgah edir. Elə bil hamının üstünə soyuq su çilənir. Əzrayılın iti baxışları bir-bir görkəmli qələm sahiblərinin üzündə gəzir. Birdən Mirzə müəllimin yadına nəsə düşür, sevincək bildirir:

- Əzrayıl yoldaş məsələyə çox humanistcəsinə yanaşır. Deyir ki, yaşlı yazıçılar öz əvəzlərinə cavan həmkarlarından namizədlər də verə bilərlər. Kabinet birdən-birə hərəkətə gəlir. Baxışların ifadəsi dəyişir. Pıçıltılar, məşvərətlər başlayır. Məmməd Rahim fürsəti fövtə vermədən cəld

yerindən sıçrayıb, Əzrayıla təşəkkürünü yetirir, sonra da:

- Mən öz əvəzimə Tofiq Bayramı təklif edirəm! - deyir. - Mənə xeyli borcu da var. Buradakılar hamı gözəl bilir ki, "dədə" deyir Tofiq Bayram mənə. Ata-oğul kimiyik.

Əzrayıl   könülsüz-könülsüz   razılaşır:
- Yaxşı, nə deyirəm...

Məmməd Rahim çox sevincək olur. Elə bu an Əli Vəliyev yerindən dikəlir:

- Əkrəm Əylisli! İlk kitabına - "Gilas ağacı"na mən resenziya yazmışam. Tərifləyib, göylərə qaldırmışam onu. Borclu borclunun sağlığını istər. İndi zəhmət çəkib əvəzini qaytarsın. Əzrayıl uzun baxışlarla altdan yuxarı Əli Vəliyevi süzür. Sonra Mirzə müəllimə sarı dönür:

- Yox, keçməz.

- Niyə? - Əli Vəliyev incik halda deyir. - Niyə keçmir? Əkrəm Əylisli çox istedadlı yazıçıdır. Hərçənd ki...

Əzrayıl gözlərini Əli Vəliyevdən ayırmadan:
- Burada boy məsələsi də nəzərə alınır, - deyir. - Heç olmasa arada bir az uyğunluq, simmetriya

olmalıdır.

Əli Vəliyev alnını ovuşdurur:

- Üstəlik də İsi Məlikzadə!
Əzrayıl bic-bic gülür:

- Yaxşı, Əli Qara oğlu, yaşını, xeyirxahlığını nəzərə alıb arzunu yerinə yetirərik.

Əli Vəliyev əlini əlinə vurur:

- Ay can, ay can!

Söhbətin bu yerində İlyas Tapdıq dilini sürüdü. Mir Cəlal müəllim dedi:

- Bəs sonra?

- Sonrasını mən danışım, - deyə Mir Cəlal müəllimin qoluna girdim:

- Lətifənin bu hissəsi İlyas Tapdığın özü ilə bağlıdır. Ona görə də qaçır, danışmaq istəmir.

- Onda ən maraqlı yeri qabaqdadır ki! - Mir Cəlal müəllim ürəkdən güldü.

Mən başladım ki, Əli Vəliyevdən sonra Süleyman Rüstəm ayağa qalxır. Hamının baxışları ona dikilir. Fikirləşirlər ki, görəsən öz yerinə o, kimi namizəd göstərəcək?

Süleyman Rüstəm deyir:

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

- Bizim gözəl bir şairimiz var - İlyas Tapdıq...

Əzrayıl ona aman vermir, sözünü yarımçıq kəsir:

- Keçməz, keçməz!

Süleyman Rüstəm bərk dilxor olur:

- Nə olub ona? İlyas Tapdıq Azərbaycanın görkəmli şairlərindən biridir. Həm də naşirdir.

- İlyas Tapdığı bir gözünüzün önünə gətirin! - Əzrayıl əsəbi halda deyir: - O, bizim öz kadrımızdır. Onun canını çoxdan almışıq.

Mir Cəlal müəllim ilk dəfə görürmüş kimi dönüb zənnlə İlyas Tapdığa baxdı və gözləri yaşarincaya qədər güldü. Özünə gələndə:

- Adamın üstündə Allah var, İsi Məlikzadə yaxşı düzəldib bunu, - dedi.

Sonra yenə özünü saxlaya bilmədi, güldü, güldü...

***

...Arixivimdəki saralmış-solmuş köhnə qovluqları səliqəyə salırdım. Gözüm hər iki tərəfdən dəfnə yarpağı ilə haşiyələnmiş, tünd göy rəng içindən

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

boylanan, iri ağ şrifflərlə "50" yazılmış "Dəvətnamə"də ilişib qaldı. Fikrim yüz yerə getdi: "Görəsən, bu nə dəvətnamədir? Hardan düşüb bu qovluğa?"

Beynimdə işaran bu suallar elə-belə deyildi. Mənim bu yaşacan iştirak etdiyim yubileylərin, təntənələrin, müxtəlif məclislərin sayı-hesabı olmayıb. İndi gəl yadına sal görüm bu hansı vaxtın, bu hansı tədbirin dəvətnaməsidir?

Tezəcə onu açıb baxdım. Gözlərim sətirlərdə gəzdi. Elə bil qəlbimə bir işıq seli axdı. Sol tərəfdə unudulmaz müəllimim, böyük ədibimiz Mir Cəlalin şəkli verilmiş, sağ tərəfdə isə bu sətirlər sıralanmışdı:

"Hörmətli yoldaş Hacıyev N.

Azərbaycan Sovet Yazıçılar İttifaqının Rəyasət Heyəti və S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universiteti sizi, yazıçı MİR CƏLAL PAŞAYEVİN anadan olmasının 50 illiyinə həsr olunmuş YUBİLEY GECƏSİNƏ dəvət edirlər.

G e c ə n i n   p r o q r a m ı :

www.kitabxana.net və YYSİB-nin
müştərək nəşri

130

- I. Azərbaycan Sovet Yazıçılar İttifaqının sədri Mehdi Hüseyn yoldaşın giriş sözü.
- II. Mir Cəlalin həyat və yaradıcılığı - məruzçi Cəfər Xəndan yoldaşdır.
- III.
Təbriklər.
- IV. Bədii hissə.

Gecə 1958-ci il may ayının 9-da, axşam saat 8-də Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının binasında (Kommunist küçəsi, 10) olacaqdır.

Yubiley komissiyası.

...“Dəvətnamə”yə baxdım, baxdım. Xəyal məni qanadlarına almış, qəlbim xatirələrə yelkən açmışdı...

O vaxtdan, az qala, yarım əsr keçirdi. Onda mən tələbə idim, universitetin üçüncü kursunda oxuyurdum. Bu dəvətnaməni bizə qrup komsomol təşkilatçısı Firəngiz Qədirli paylayanda demişdi:

"Uşaqlar, çalışın hamınız iştirak edin. Mir Cəlal müəllim bizim qrupu çox istəyir. Bilirəm zalda gözü bir-bir bizi axtaracaq. Elə olmasın ki, kimsə gözüne dəyməsin, yoxsa inciylər bizdən". Bahar ətirli ilıq bir may axşamı idi. Bakının gözü sayılan Kommunist küçəsilə (indiki İstiqlal) dəstə-dəstə adamlar Akademiyanın binasına tərəf axışırdılar. Əllərdə nə qədər gül-çiçək var idi! Universitetin filologiya fakültəsinin tələbələri bu möhtəşəm tədbirə hamıdan qabaq gəlmişdilər. Bizim qrup orta cərgələrdə yer tutmuşdu. İntizarla gecənin başlanmasını gözləyirdik. Dəqiqələr ötdükcə boş yerlər dolur, əzəmətli zal dəniz kimi dalğalanırdı.

Nəhayət, Mir Cəlal müəllim qabaqda, arxasınca da bir dəstə yazıçı, şair, alim səhnədə göründü. Zal ayağa qalxdı. Gur alqışlar qədim İsmailiyyə binasının monolit divarlarını titrədir, açıq pəncərələrdən axıb yaz axşamının sakitliyinə qarışırdı. Yubilyarın həmişə görməyə adət etdiyimiz sakit, gülümsər baxışlarında bir utancaqlıq, həyəcan ifadəsi apaydın oxunurdu. Alqış səsləri qalxdı-endi. Axır ki, zal aram oldu. Mir Cəlalin əqidə və məslək dostu, Yazıçılar İttifaqının sədri, Xalq yazıçısı Mehdi Hüseyn cəld

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

addımlarla tribunaya yaxınlaşdı. O, bir anlıq cərgələrə göz gəzdirib, sözünə belə başladı: "Mən burada söz-sənət adamlarını, görkəmli alimləri, ziyalıları, Mir Cəlal müəllimin tələbələrini və oxucularını görürəm. Zala baxdıqca, qəlbən sevinir, qürur duyğusu keçirir və hər birinizə "sağ olun, var olun!" deyirəm.

Mənim böyük dostum, ustad yazığımız Mir Cəlal əsl xəlqi sənətkardır. Ona görə də qədirbilən xalqımız onu - öz ləyaqətli oğlunu belə ürəkdən sevir, bağına basıb əzizləyir".

Mehdi Hüseyn həmişə dərin hörmət, ehtiram bəslədiyi, şəxsiyyətinə, yaradıcılığına yüksək qiymət verdiyi, çətin vaxtlarda sinəsini irəli verib qoruduğu, müdafiə etdiyi qələm dostunun ayrı-ayrı əsərlərindən məhəbbətlə söz açdı. Onu Azərbaycanın ən çox oxunan, sevilən, geniş oxucu auditoriyası qazanan sənətkarlarından biri kimi səciyyələndirdi.

Səhnədə Azərbaycanın Xalq şairi Süleyman Rüstəm göründü. O, gənlik xatirələrini yada saldı, Səməd Vurğun ilə Mir Cəlal dostluğundan danışdı və yubiley münasibətilə qələmə aldığı şeirini oxudu.

Sonda:

***Sadə ürəklərdə yandırıb çıraq,
Qazandın ellərin məhəbbətini.
Yaşa yüz il daha, unutma ancaq
Molla Nəsrəddinin vəsiyyətini.***

- deyib, həmişə böyük rəğbət bəslədiyi, əsərlərini, yaradıcılığını təqdir etdiyi, əziz dostu Mir Cəlali alqış sədaları altında hərarətlə bağına basdı. Bu, böyük ədibi necə də təsirləndirmişdi! Mir Cəlal Azərbaycan Dövlət Universitetində dərslər verdiyi uzun illər ərzində minlərlə gəncə ustad dərsləri vermiş, sənət aləminin sirlərini öyrətmişdi. Bu gənclərdən biri də istedadlı şairimiz Hüseyn Hüseynzadə (Hüseyn Arif) idi. O da öz ustadının yubiley təntənəsinə təbrik şeir ilə gəlmişdi. Şeirin bəzi bəndləri indi də xatirimdədir:

***Mən bağban olsaydım, əziz sənətkar,
Sənə öz bağimdən gül gətirərdim.
Loğman yaransaydım, şirin ömrünə***

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2
Neçə şirin-şirin il gətirərdim.

***Hər kəsə bəllidir elmin, sənətin,
Bu əziz günündə kim sevinməyir?!
O mənə dərs deyən müəllimlərin
Çoxu bu gün sənə müəllim deyir.***

***Qüdrətim çatsaydı, gətirib bu dəm
Sənə bəxş edərdim bir göy çəmənini.
Neyləyim, hədiyyəm kiçik şeirdir,
Əziz müəllimim, bağışla məni.***

Təbriklər, gül dəstələri bir-birini əvəz edirdi... Yubilyarın özünə söz verildi. O, tribunaya qalxdı. Səsində bir titrəyiş vardı. Mən onu heç vaxt belə həyəcanlı görməmişdim. Mir Cəlal müəllim üzünü salondakılara tutub:

- Əziz yoldaşlar, - dedi, - burada çıxış eləyən yazıçı dostlarıma da, sizə də ürəkdən təşəkkürlərimi yetirirəm. Sağ olun ki, məni sayıb yubileyimə gəlmisiniz. Açığını deyim, tərif bir az çox oldu. Məni

utandırdınız. Çalışacağam ki, deyilənlərə layiq olum - həm yazıçı, həm də pedaqoq kimi. Mən burada özümə həmişə ustad saydığım böyük Mirzə Cəlilin bu sözlərini yada salmaq istəyirəm. O deyirdi: "Qələmin müqəddəs vəzifəsi xalqın xoşbəxtliyi yolunda xidmət etməkdir. Bu ola gərək hər bir qələm sahibinin amalı".

Mənim də amalım həmişə xalqa xidmət olub. Hələ çox borcluyam xalqıma. Ömrümün qalan illərini də onun xoşbəxtliyi yolunda əsirgəməyəcəyəm. Bir daha hamınıza minnətdarlığımı bildirirəm. Həmin ehtişamlı may axşamı Bakının bir vaxtlar əlçatmaz sandığımız ədəbi mühiti, mədəni həyatı ilə yenicə tanış olmağa başlayan tələbələrin yaddaşında silinməz izlər qoydu. İndinin özündə belə köhnə dostlar - o uzaq illərin tələbələri bir yere yığışanda Bakıya gəldiyimiz ilk illəri, bizim üçün hadisəyə çevrilən o möhtəşəm gecəni kövrək duyğularla anır, bir şəxsiyyət kimi yetişməyimizdə canını, qanını qoyan müəllimlərimizi hörmət və ehtiramla yad edirik. Bu sırada Mir Cəlal müəllimin ayrıca yeri, istək mərtəbəsi var. O öz adını hər birimizin qəlbinə nurlu hərflərlə nəqş edib. Unudulmaz müəllimimizin, gözəl sənətkarımızın işıqlı obrazı xəyallarımızdan

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

gələcək illərə boylanır. Fikrimizdə isə hamımızın eyni vurğu ilə dilə gətirdiyimiz sözlər qanadlanır: "Ürəyinə ürək çatmazdı, bir işıq idi Mir Cəlal müəllim!"

***

Xalqımız öz sənətkar, alim oğlunun xatirəsini əziz tutur.

Böyük ədibin yaradıcılığı orta və ali məktəblərdə geniş tədris olunur, əsərləri təkrar-təkrar nəşr edilib, gələn nəsillərə çatdırılır.

Bakı - ürəkdən, candan sevdiyi doğma paytaxtımız qələm dostları Səməd Vurğun və Mehdi Hüseynlə birgə ona da qəlbində yer verib. İndi Bakının ən gözəl küçələrindən biri ölməz yazıçının adını daşıyır və qismət belə gətirib ki, mən bu küçənin sakini olmuşam. Hər dəfə evlərin divarlarına vurulmuş "Mir Cəlal küçəsi" lövhəsini görəndə qanadlanıram. Qəlbimdən bir səs qopur: "Salam, Mir Cəlal müəllim! Salam, ustad!"

Nahid Hacızadə,

Yazıçı-publisist

“Bizi innovativ-kreativ birləşdirən kitab: Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti". YYSİB-nin kulturoloji layihəsi

Azərbaycan Respublikası Gənclər Fondunun qrant müsabiqəsi çərçivəsində maliyyələşdirdiyi, Yeni Yazarlar və Sənətkilər İctimai Birliyi oktyabrın ortalarından “Bizi innovativ-kreativ birləşdirən kitab: Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" adlı növbəti maraqlı kulturoloji layhəsini həyata keçirilir.

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

Layihə gənclərin vətənpərvərlik tərbiyəsi işinin gücləndirilməsi, Azərbaycan dilinin, tarixinin, mədəniyyət və incəsənətinin təbliğinə xidmət edən intellektual oyunların, müsabiqələrin, olimpiadaların, festivalların keçirilməsi və animasiya və bədii filmlərin (sosial çarxların) hazırlanması mövzusunda. Layihə görkəmli yazıçı, dəyərli alim və pedaqoq Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsəri vasitəsilə dünyanın müxtəlif ölkələrinə səpələnmiş 55 milyonluq azərbaycanlılar, xüsusən uşaq, yeniyetmə və gənc soydaşlarımız - kreati-intellektual düşüncə sahibləri arasında tarixi vətənləri olan Azərbaycana sevgi və saygını artırmaq məqsədilə innovativ-vətənpərvərlik aksiyaları özündə cəmləyir. İnternet resurslarından - sosial şəbəkələr, yeni media orqanları, videopaylaşım platformalarının imkanlarından yararlanaraq, elektron-virtual formada Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsəri ilə motivasiya formasında yeni nəsil arasında vətənpərvərlik tərbiyəsi işi gücləndirilməsinə yönəldilir. Bunun üçün respublikamızın bir sıra yerlərində, eləcə də xaricdə yaşayan diasporumuzun görkəmli simaları, gənc bloqqlər,

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

şəbəkə istifadəçiləri, tanınmışlar və sadə oxucular tərəfindən əsərin audio-vizual formatda, oxucular tərəfindən səsləndirməklə, video çəkiliş aparmağı, film formasında hazırlanması və İnternetdə yayımının təşkili, kitabın bir sıra dillərdə tərcümə variantının elektron formada şəbəkə resursları və e-kitabxanaya hazırlanması, həmçinin, yayımı, o əsər haqqında yazılan filoloji materiallardan ibarət e-almanax hazırlayıb e-kitabxanada yerləşdirmək, müəllifin aforizmlərindən ibarət kitabın çapı, yayımı, təqdimatı, sosial şəbəkələrdə təbliğatı nəzərdə tutulur. Kitabdən parçalar oxuyanlarda Azərbaycançılıq, vətənpərvərlik, milli-mənəvi dəyərlərimizə maraq artacaq.

Görkəmli yazıçı, dəyərli alim və pedaqoq Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsərinin elektron variantda hazırlanaraq gənclərə çatdırılması, həm də yeni media və sosial şəbəkələrdə layihəyə İKT dəstəyi verilməsi üçün kreativ innovasiyalar yaratmaq.

Əsas məqsəd Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsərindəki vətənpərvərlik intonasiyanı gənclərimizi innovativ-kreativ birləşdirən bütöv milli-mənəvi kitab kimi motivasiya formasında təbliğ etməkdir. Gənclərin yeni İKT

texnologiyaları, Feysbuk, Youtube, İstagram, Tvvider, TikTok, həmçinin, Vatsap kimi plotformalarından yararlandığını nəzərə alaraq bu əsərin səsli və görüntülü formasını (audio-video format), eləcə də elektron variantda yayıma hazırlamaqla İnterətdə trend yaratmaq mümkündür.

Layihə icraçıları aşağıdakı vəzifələri qarşılarına məqsəd kimi qoyublar:

Azərbaycan ədəbiyyatını vətənpərvərlik nümunəsi olaraq gənclərə sevdirmək.

Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsərindəki vətənpərvərlik ruhunu yeni formalarla 55 milyonluq diasporumuzun yeni nəsil nümayəndələrinə çatırmaq.

İnternetdə Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsərindən vətənpərvərlik trendi kimi istifadə edərək motivasiya kim yeni nəsilə aşılamaq. Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsərini müxtəlif şəxslər tərəfindən səsli - audio kitab formasında hazırlamaq və bu yönə gəncləri həvəsləndirmək.

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

Müxtəlif insanlar tərəfindən Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsərinin parça-parça müəlliflərini təşkil etməklə vizual kitab - video film formasında hazırlamaq və bu yönə gənclərin imkanlarından bəhrələnmək.

Yazıçı-alimin "Bir gəncin manifesti" əsəri haqqında yazılan filoloji materiallardan ibarət e-almanax hazırlayıb e-kitabxanada yerləşdirmək, yaymaq.

Ədibin həyat və yaradıcılığı, "Bir gəncin manifesti" əsərinin gənclərin vətənpərvərlik ruhda böyüməsindəki rolu haqqında tədbir təşkil etmək. Müəllifin aforizmlərindən ibarət kitabçanın çapı, yayımı, təqdimatı, sosial şəbəkələrdə təbliğatı nəzərdə tutulur.

Layihənin fəaliyyət mərhələləri:

1. Azərbaycan ədəbiyyatını vətənpərvərlik nümunəsi olaraq gənclərə sevdirmək məqsədilə Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsərinin vətənpərvərlik ruhunu yeni formatlarda 55 milyonluq dünya azərbaycanlılarına, xüsusən də

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

yeni nəsil nümayəndələrinə çatırmaq üçün aşağıdakı formalarda nəşrə / yayıma hazırlamaq:

- Səsli - audio kitab formasında: "Bir gəncin manifesti" əsərin maraqlı hissələri müxtəlif şəxslər tərəfindən parçalarla ifası hazırlamaq və geniş ictimaiyyətə, eləcə də əngəlli gənclərə çatdırmaq.

- Görüntülü - vizual kitab formasında: "Bir gəncin manifesti" əsərinin maraqlı hissələri müxtəlif şəxslər tərəfindən parçalarla ifası videoya almaq, yayıma hazırlamaq, İnternetdə və sosial şəbəkələrdə, videopaylaşım portallarında yerləşdirmək, Ümumazərbaycan milli-mənəvi dəyər kimi dünyada yaşayan 55 milyonluq soydaşlarımıza, geniş ictimaiyyətə, eləcə də əngəlli gənclərə çatdırmaq.

2. Elektron kitab: imkan daxilində müxtəlif dillərdə "Bir gəncin manifesti" əsərinin elektron formatda hazırlamaq, e-kitabxanalarda, İnternet resurslarında yerləşdirməklə Mir Cəlal Paşayev yaradıcılığını və Azərbaycan ədəbiyyatını populyarlaşdırmaq.

3. Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsəri haqqında yazılan filoloji materiallardan ibarət e-almanax hazırlayıb e-kitabxanada yerləşdirmək, yaymaq, sosial şəbəkələrdə təbliğatı.

5. İnternetdə Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsərindən vətənpərvərlik trendi kimi tanıtmqla bu istiqamətdə motivasiya məhsulu kim yeni nəslə aşılamaq, bu yöndə gəncləri həvəsləndirmək.

6. Sosial şəbəkələrdə - İnternetdə yeni müaliə və virtual-kreativ aksiyaya başlanılacaq, müxtəlif gənc insanlar tərəfindən Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsəri parça-parça müaliəsini təşkil etməklə vizual kitab - videofilm formasında hazırlan məhsul vasitəsilə sosial şəbəkələrdə vətənpərvərlik hərəkatı kimi gənclərin imkanları səfərbər ediləcək.

7. Mir Cəlal Paşayevin həyat və yaradıcılığı, "Bir gəncin manifesti" əsərinin gənclərin vətənpərvərlik ruhda böyüməsindəki rolu haqqında real/virtual tədbir həyata keçirmək.

8. İnternet, Feysbuk, Tvviter və Youtube və b. şəbəkələrdə bu istiqamətdə fəaliyyətlərin dəstəklənmək, ayrıca sosial şəbəkə resursunun yaradılması, gənclərin, yeniyetmələrin, məktəblilərin intellektual səviyyəsini yüksəltmək üçün fəaliyyətlərin qurulması.

Layihənin yetərinə təbiği və ictimaiyyətə çatdırılması işi düzgün işlənmiş media-plan

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

vasitəsilə gerçəkləşdiriləcəkdir. Virtual aksiyaların təşkili, İnternet, Feysbuk, Tvvtiter və Youtube və b. şəbəkələrdə bu istiqamətdə fəaliyyətlərin dəstəklənmək, ayrıca sosial şəbəkə resursunun yaradılması, gənclərin, yeniyetmələrin, məktəblilərin intellektual səviyyəsini yüksəltmək üçün fəaliyyətlərin qurulmasına xüsusi diqqət ayrılacaqdır. Fəaliyyətlər zamanı layihənin təqdimatına və təbliğinə xüsusi önəm veriləcəkdir: istər ölkə daxilində, istərsə də dünyada əngəlli gənclərin kreativ-kulturoloji potensialının, ədəbi resurslarının geniş yayılmasına səbəb olacaq. Televiziyada və mətbuatda («525-ci qəzet», “Təzadlar”, “Bakı-xəbər” kimi ölkənin nüfuzlu mətbu orqanlarında, Space TV, “Dünya” TV, İNK TV kimi televiziya kanallarında və digər KİV-də, İnternet saytlarında), müxtəlif sosial şəbəkə və foto-videoideo paylaşım platformalarında layihə, virtual mərkəz, e-kitab və rəqəmsal nəşrlər, elektron kitabxanadakı ayrıca bölüm haqqında rəylər, fikirlər, məqalələr çap olunacaq, müzakirə xarakterli reportaj və süjetlər hazırlanacaqdır.

Layihənin nəticələri:

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

1. Vətənpərvərlik nümunəsi olaraq Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsəri fərqli, İKT texnologiyalarına uyğun olaraq yeni formatlarda 55 milyonluq dünya azərbaycanlılarına, xüsusən də yeni nəsil nümayəndələrinə, gənclərə çatırmaq üçün aşağıdakı formalarda nəşri və yayımı təşkil olunacaq.
2. "Bir gəncin manifesti" əsərinin bəzi hissələri müxtəlif şəxslər tərəfindən parçalarla ifası hazırlamaq və geniş ictimaiyyətə, eləcə də əngəlli gənclərə çatdırmaq üçün yeni səsli - audio kitab hazırlanacaq.
3. "Bir gəncin manifesti" əsərinin maraqlı hissələri müxtəlif şəxslər tərəfindən parçalarla ifası videoya alınacaq, yayıma hazırlanaraq İnternetdə və sosial şəbəkələrdə, videopaylaşım portallarında yerləşdiriləcək, ümumazərbaycan milli-mənəvi dəyər kimi dünyada yaşayan 55 milyonluq soydaşlarımıza, geniş ictimaiyyətə, eləcə də əngəlli gənclərə çatdırılacaq görüntülü - vizual kitab, bədii-sənədli videofilm hazırlanacaq.
4. Müxtəlif dillərdə "Bir gəncin manifesti" əsərinin elektron kitab formasında hazırlanacaq, e-kitabxanalarda, İnternet resurslarında yerləşdiriləcək, Mir Cəlal Paşayevin yaradıcılığı

və Azərbaycan ədəbiyyatı gənclər arasında populyarlaşdırılacaq.

5. Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsəri haqqında yazılan filoloji materiallardan ibarət e-almanax hazırlanacaq, e-kitabxanada yerləşdirilərək, gənclərin azad istifadəsi üçün yayılacaq.

6. Müəllifin aforizmlərindən ibarət cib kitabı formasında toplunun çap ediləcək, gənclərə, tələbələrə paylanacaq, e-variantı İnternetdə və e-kitabxanada sərbəst yayım üçün yerləşdiriləcək, geniş ictimaiyyət üçün təqdimatı, sosial şəbəkələrdə güclü təbliğatı aparılacaq.

8. İnternetdə Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsərindən vətənpərvərlik trendi kimi tanıtmmaq və bu istiqamətdə motivasiya modeli kimi yeni nəslə aşılacaq, bu yöndə gəncləri həvəsləndiriləcək.

9. Sosial şəbəkələrdə - İnternetdə yeni mütalifə və virtual-kreativ aksiyaya başlanılacaq, müxtəlif gənc insanlar tərəfindən Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti" əsəri parça-parça mütaliəsini təşkil etməklə vizual kitab - videofilm formasında hazırlan məhsul vasitəsilə sosial şəbəkələrdə

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

vətənpərvərlik hərəkatı kimi gənclərin imkanları səfərbər ediləcək.

10. Mir Cəlal Paşayevin həyat və yaradıcılığı, "Bir gəncin manifesti" əsərinin gənclərin vətənpərvərlik ruhda böyüməsindəki rolu haqqında real tədbir təşkil olunacaq.

11. İnternet, Feysbuk, Tvviter və Youtube və b. şəbəkələrdə bu istiqamətdə fəaliyyətlərin dəstəklənmək, ayrıca sosial şəbəkə resursunun yaradılması, gənclərin, yeniyetmələrin, məktəblilərin intellektual səviyyəsini yüksəltmək üçün fəaliyyətlər qurulacaq.

Layihənin qiymətləndirilməsi:

Müvafiq qanunvericilik aktları, qanunlar, normativ sənədlər, eyni zamanda Azərbaycan Gənclər Fondunun tələblərinə uyğun olaraq qiymətləndirmə indikatorları müəyyənləşdiriləcək və ona uyğun olaraq qiymətləndirmə aparılacaq. Xüsusən də aşağıdakı cəhətlərə əhəmiyyət veriləcək:

- tərəfdaş və əlavə donörərlər haqqında məlumat;
- layihə çərçivəsində fəaliyyət haqqında Fondun əvvəlcədən məlumatlandırılması;

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

- layihə çərçivəsində fəaliyyət zamanı Fondun adının və loqosunun nümayiş olunması;
- layihə sənədlərinin uyğun strukturu; layihə üzrə əmrlər;
- layihədə çalışan işçilərin sayı, işçilərlə bağlanmış əmək, mülki-hüquqi xarakterli və könüllü müqavilə;
- layihənin iştirakçılarının sayı;
- layihə çərçivəsində tədbirə dəvət olunmuş şəxslərin sayı və tərkibi;
- layihə ilə bağlı ictimaiyyətin məlumatlandırılması;
- layihə çərçivəsində tanıtım materialları, gündəlik və proqramlar;
- nəşr – paylama materiallarının (e-kitab, vizual məhsullar, sosial media və İnternet TV proqramları və s.) iştirakçılara verilməsi;
- layihə çərçivəsində xidmətlər; layihə fəaliyyətinin icra planına uyğunluğu, işlərin yerinə yetirilib-yetirilməməsinin müəyyən edilməsi;
- tədbir zamanı qoyulan mövzunun layihə mövzusunə uyğunluğu;

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

- layihə çərçivəsində iştirakçılarla qiymətləndirmə işinin aparılması.
- mütəxəssislər tərəfindən bu layihənin həm peşəkar dairələri, həm geniş ictimaiyyət tərəfdən müzakirəsi, mətbuatda işıqlandırılmasına şərait yaradılacaq;
- layihənin iştirakçılarının sayı;
- layihə çərçivəsində tədbirə dəvət olunmuş şəxslərin sayı və tərkibi;
- layihə ilə bağlı ictimaiyyətin məlumatlandırılması;
- layihə çərçivəsində tədris materialları, gündəlik və proqramlar;
- nəşr – paylama materiallarının (e-kitab, vizual məhsullar, sosial media və İnternet TV proqramları və s.) iştirakçılara verilməsi;
- layihə çərçivəsində xidmətlər; layihə fəaliyyətinin icra planına uyğunluğu, işlərin yerinə yetirilib-yetirilməməsinin müəyyən edilməsi;
- tədbir zamanı qoyulan mövzunun layihə mövzusunə uyğunluğu;
- layihə çərçivəsində iştirakçılarla qiymətləndirmə işinin aparılması.

Layihənin davamlılığının təmin edilməsi istiqamətində nəzərdə tutulan fəaliyyətlər:

Layihə uğurla yekunlaşdırıldıqdan sonra da fəaliyyətlər davam etdirilərək aşağıdakı istiqamətdə işlər həyata keçiriləcək:

- Davamlı olaraq o istiqamətdə İnternetüstü fəaliyyətlər daha da genişləndiriləcək və ardıcıl işlər görülməkdir;
- Yaradılacaq sosial şəbəkə resurslarında yenə də bu mövzuda müxtəlif materiallar paylaşılacaq;
- İnternetdə, elektron kitabxanada, sosial mediada yeni formatlarda, vətənpərvərlik mövzusunda elektron kitablar, rəqəmsal nəşrlər, eləcə də yeni kreativ materiallar sosial şəbəkələrdə onlayn-oflayn yayımlanacaq, daimi fəaliyyət göstərəcəkdir;
- Elektron kitablardan ibarət virtual sərgi ardıcıl təşkil olunacaqdır.
- Mütəxəssislər tərəfindən bu layihənin həm peşəkar dairələri, həm geniş ictimaiyyət tərəfdən müzakirəsi, mətbuatda işıqlandırılmasına şərait yaradılacaq;

- Gələcəkdə Mircəlalşünaslıq və vətənpərvərlik ədəbiyyatının müxtəlif qollarına aid sahə elektron kitabxanaları, eləcə də şəbəkə nəşrlərini özündə birləşdirəcək resurslar yaradılacaq;
- Milli Virtual-Elektron Kitabxana daha da genişləndiriləcək, eyni zamanda ölkəmizin daxilində və xaricdəki anoloji İnternet kitabxanaların şəbəkəsinə qoşulması, qarşılıqlı-faydalı əməkdaşlığa xüsusi əhəmiyyət veriləcəkdir;
- Layihənin növbəti mərhələsi hazırlanaraq donor təşkilatlara təqdim olunacaq və s.

Xatırlatmaq yerinə düşər ki, YYSİB milli və dünya mədəniyyəti, elm və ədəbiyyatı hadisələrinin təbliği, real, eyni zamanda məsafəli - elektron təlim və kursların təşkili, Azərbaycan intellektual sərvətlərini, ədəbiyyatını, mədəniyyətini inkişaf etdirmək, zənginləşdirmək, xaricdə tanımaq, İnternet resursları, elektron kitabxana istiqamətində yeni nəsillə yaradıcı insanları səfərbər etmək və s. sahələrdə fəaliyyətini qurub.

Təşkilat 22 ildir respublika əhəmiyyətli və beynəlxalq səviyyəli mədəniyyət, elm, ədəbiyyat, sənət, kitab nəşri və təbliği, qəzetçilik, yeni mass-

media, bloqerlik, e-kitabxana və İnternet resurslarının zənginləşdirilməsi kimi sahələrdə fəaliyyəti ilə məşğul olur. 13 dəfə Bakı Kitab Bayramı – illik Milli Kulturoloji layihə həyata keçirib, 12 kitab nəşr etmiş, çoxsaylı mətbuat-ədəbiyyat layihələri həyata keçirmişdir. Hazırda İnternetdə və ictimai düşüncədə “Virtual Azərbaycan” layihəsini gerçəkləşdirir. Qurumun dəyərli layihəsi əsasında www.kitabxana.net ünvanlı Milli Virtual-Elektron Kitabxana - İnternet portalı yaradılıb və fəaliyyət göstərir. İnternetdə və sosial şəbəkələrdə 20-yə yaxın resursları fəaliyyət göstərir. İndiyəcən bir neçə virtual e-kurs yaradıb və 3000-dən artıq elektron kitabı hazırlayaraq İnternet istifadəçilərinin azad istifadəsinə təqdim edilib. Təşkilatın fəaliyyəti milli, eləcə də dünya mədəniyyətini və ədəbiyyatını həm ölkə daxilində, həm də xaricdə təbliğ etmək, yeni nəsil yaradıcı insanların əqli-intellektual, sosial və müəlliflik hüquqlarının qorunması istiqamətində fəaliyyət göstərmək, sənət adamlarının yaradıcılığını cəmiyyətə tanıtmaq, çağdaş mədəniyyəti və ədəbiyyatı inkişaf etdirməklə milli kulturoloji-intellektual düşüncənin zənginləşməsinə yardımçı olmaq, mədəniyyətlərarası dialoqu,

“Mir Cəlal”. Ədəbi-elmi almanax. N 2

sivilizasiyaların inteqrasiyanı gücləndirməklə qloballaşan dünyada Azərbaycanın inkişafına, estetik-bədii irsini yüksək səviyyəyə çatdırmaqdır. QHT fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq ədəbi-mədəni, kulturoloji hadisələr gerçəkləşdirir, hüquqi-mədəni maariçilik, gənc yaradıcı insanların ictimai maraqlarını ifadə edir, mədəniyyətlə, ədəbiyyat, İnternet, sosial şəbəkələr, virtual resurslar, elektron kitabxanalar, kreativ innovasiyalarla bağlı kulturoloji layihələri hazırlayır və uğurla həyata keçirir, qarşısına qoyduğu məqsədlərə çatmağa çalışır.

www.kitabxana.net

Milli Virtual-Elektron Kitabxananın təqdimatında

“Bizi innovativ-kreativ birləşdirən kitab: Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti” adlı kulturoloji layihəs kulturoloji layihə. Elektron Kitablar.

Bu elektron kitablar Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondunun maliyyə dəstəyi ilə (2020-ci il maliyyə yardımı müsabiqəsi), Yeni Yazarlar və Sənətçilər İctimai Birliyi tərəfindən həyata keçirilən, www.kitabxana.net - Milli Virtual-Elektron Kitabxananın “Bizi innovativ-kreativ birləşdirən kitab: Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti” adlı kulturoloji layihəs çərçivəsində nəşrə hazırlanıb və yayılır.

Kreativ-bədii layihənin bu hissəsini maliyyələşdirən qurumlar:

Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondu

<http://youthfoundation.az>

Yeni Yazarlar və Sənətçilər İctimai Birliyi:

www.yysq.kitabxana.net

Bu silsilədən olan digər digər e-kitablarını buradan oxuyun:

http://kitabxana.net/?oper=e_kitabxana&cat=192

“Bizi innovativ-kreativ birləşdirən kitab: Mir Cəlal Paşayevin "Bir gəncin manifesti” adlı kulturoloji layihə çərçivəsində hazırlanan Feysbukda səhifəmizi və virtual kursu buradan izləyin:

<https://www.facebook.com/YeniYazarlar>

Aydın Xan Əbilov,

Yeni Yazarlar və Sənətçilər İctimai Birliyinin sədri,

Prezident təqaüdçüsü, yazıçı-kulturoloq